

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 6 kwietnia 2017 r.

Poz. 1064

UCHWAŁA NR XXVI/173/17 RADY GMINY JEMIELNICA

z dnia 28 marca 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, poz. 1579 i poz. 1948) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.¹⁾) po zasięgnięciu opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Jemielnicy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący
Rady Gminy

Antoni Drzyzga

¹⁾ Zmiana tekstu jednolitego ustawy została ogłoszona w Dz. U. z 2015 r., poz. 397, poz. 774, poz. 1505 oraz z 2016 r., poz. 1330 i poz. 1887.

Załącznik do uchwały nr XXVI/173/17

Rady Gminy Jemielnica

z dnia 28 marca 2017 r.

Urząd Gminy Jemielnica

ul. Strzelecka 67
47-133 Jemielnica

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY JEMIELNICA**

na lata 2017-2020

Jemielnica 2017

Spis treści:

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
 - 3.1. Akty prawne
 - 3.2. Organy ochrony zabytków
 - 3.3. Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie opieki nad zabytkami
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).
 - 5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 5.2.1. Charakterystyka ogólna gminy Jemielnica
 - 5.2.2. Zarys historii obszaru gminy w kontekście zasobów zabytkowych
 - 5.2.3. Krajobraz kulturowy
 - 5.2.4. Zabytki nieruchome
 - 5.2.5. Zabytki ruchome.
 - 5.2.6. Zabytki archeologiczne
 - 5.2.7. Dziedzictwo niematerialne
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony i ich stan zachowania
 - 5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków
 - 5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków
 - 5.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków
 - 5.3.4. Zabytki objęte ochroną na mocy ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
 - 7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami, kierunki działań, zadania
8. Instrumentarium realizacji programu nad zabytkami
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Załącznik nr 1 Granica Starego osiedla Jemielnica wpisanego do rejestru zabytków

Załącznik nr 2 - Wykaz stanowisk archeologicznych figurujących w ewidencji zabytków

Załącznik nr 3 - Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Załącznik nr 4 - Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Załącznik nr 5 - Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Załącznik nr 6 - Wykaz obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, założonej w 2006 r.

1. WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jemielnica na lata 2017–2020 (GPONZ) stanowi kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jemielnica na lata 2012-2015, który został przyjęty uchwałą nr XIV/88/12 Rady Gminy Jemielnica z dnia 9 lutego 2012 r.

Program został zweryfikowany i zaktualizowany w zakresie zasobów zabytkowych i form ochrony zabytków wprowadzonych w okresie od 2012 r. do 2017 r. oraz dostosowany do obowiązujących przepisów prawnych dotyczących ochrony zabytków oraz aktualnych źródeł finansowania. W oparciu o obecną diagnozę stanu zachowania zabytków i wiarygodne dane dotyczące dziedzictwa kulturowego gminy wskazuje działania służące poprawie stanu zachowania zabytków, ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia do nich dostępności mieszkańców i turystów.

Zabytki są zasobami nieodwracalnymi decydującymi o tożsamości miejsca. Chcąc zachować łączność pomiędzy przeszłymi i przyszłymi pokoleniami, musimy dążyć do ich zachowania. Złożoność i interdyscyplinarność działań w tej sferze, w warunkach gospodarki rynkowej, wymaga strategicznego zarządzania zabytkami opartego na długookresowej wizji rozwoju. Narzędziem realizacji strategii opieki nad zabytkami mają być programy opieki nad zabytkami.

Niniejszy dokument określa działania gminy Jemielnica na rzecz ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te powiązane z inwestycjami gospodarczymi i społecznymi powinny służyć rozwojowi gminy. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną głównie poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Procesy rozwojowe zachodzić bowiem powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, przy jednoczesnym wykorzystaniu ich na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Gmina poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do zachowania ciągłości tradycji oraz wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe zlokalizowane w granicach administracyjnych gminy, na które składają się pojedyncze obiekty zabytkowe i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz wiejski, zabytki archeologiczne oraz dziedzictwo niematerialne. Są to obiekty i obszary kształtujące tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków, ujęcie w gminnej ewidencji zabytków i ochronę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Podmiotem programu jest społeczność lokalna, jest on adresowany do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery kolejne lata, tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w gminie Jemielnica. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie. Formułując Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Jemielnica na lata 2017-2020 przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków gminy, m.in. opieki nad zabytkami, do których gmina Jemielnica posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę gminy w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym kompetencji i praw właścicieli.

Niniejsze opracowanie oparte jest na wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartych w poradniku metodycznym do sporządzania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami opracowanym w 2008 r.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisu art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm. zwanej dalej u.o.z.), która mówi że:

- 1 *Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy)*
- 2 *Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy)*
- 3 *Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy)*
- 4 *Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie (ust. 5 cyt. wyżej ustawy)*

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o art. 21 u.o.z.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami (GPONZ) Gminy Jemielnica na lata 2017-2020 jest jednocześnie wypełnieniem art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z 8 marca 1990 o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2016, poz. 446), który mówi, że „Zaspakajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych, i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Zgodnie z tą delegacją organy samorządowe różnego szczebla mają obowiązek kierowania ochroną dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2 ww. ustawy).

Celem GPONZ w świetle art. 87 ust 2 ustawy z dnia 21 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1. Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997, nr 78, poz. 483, z późn.zm.)

Ochrona dziedzictwa kulturowego została zadeklarowana, jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”

art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.”

art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z.) (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.)

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ww. ustawa. Reguluje ona kwestie związane z:

- formami i sposobami ochrony zabytków,
- zagospodarowaniem zabytków,
- prowadzeniem badań, prac i robót oraz podejmowaniem innych działań przy zabytkach,
- nadzorem konserwatorskim,
- wywozem zabytków za granicę,
- restytucją zabytków wywiezionych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej

- zasadami finansowania opieki nad zabytkami,
- krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochroną zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- organizacją organów ochrony zabytków,
- przepisami karnymi.

Ustawa w art. 3 definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. Art. 3 pkt 1 mówi iż: zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ustawa wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”

Opieka (art. 5) nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”

Ponadto Ustawa definiuje podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

W myśl tejże ustawy (art. 6), ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 z 2001 r., Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej” (art. 6.1.).

- Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6.2.).

W art.7 Ustawa określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Formami ochrony zabytków są:

1. **Wpis do rejestru zabytków**, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8).
 - Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna (art.9)
 - Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy (art. 10) na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Sprawy te reguluje w/w ustawa oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113, poz. 661)
2. **Uznanie za pomnik historii** zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego (po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków) (art.15)
3. **Utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez Radę Gminy (art.16). Na terenie parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia (art. 17) związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczeniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, w wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.
4. **Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego** (art. 19). Punkt ten dotyczy zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru, a także innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, dla których w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w razie potrzeby ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy (art. 18), mające na celu ich ochronę.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza (na okres 4 lat) program opieki nad zabytkami (art. 87);
- Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, w tym zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze, wojewódzkiej ewidencji oraz innych wskazanych przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22, ust. 4 i 5). Ujęcie zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków samo w sobie nie stanowi formy jego ochrony, jednakże – obok zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz parków kulturowych – stanowi podstawę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzji o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ponadto, w myśl art. 19 ust.1a ustawy (u.o.z.) ochroną w w/w decyzjach obejmuje się zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.
- Rada Gminy tworzy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, park kulturowy. Park kulturowy, przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał Rad Gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony (art. 16).
- Na podstawie art. 18 i 19 u.o.z. ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
- Organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81).
- Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wojewoda może powierzyć gminie prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych (art. 96).

Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (t.j. Dz. U. 2016, poz. 446)

- Art. 7, ust. 1, pkt 9 mówi, iż wykonanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym obowiązkiem samorządów: do zadań własnych gminy zaliczono „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty (...). W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z zabytkami regulują także następujące akty prawne:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2015, poz. 199)

- zgodnie z art. 1 ust. 2, pkt. 4 ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:
 - uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust.1, pkt. 4)
 - określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)
- w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określa się obowiązkowo:

- zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
 - zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4). Wyznaczenie obszarów chronionych odbywa się poprzez określenie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, granic stref ochrony konserwatorskiej, oznaczonych literami: A, B, E, K, OW, W.
 - określa się w zależności od potrzeb granice pomników ząglady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów ząglady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)
- ustawa nakłada na wójtą, burmistrza albo prezydenta miasta obowiązek zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również opiniowania (studia) lub uzgadniania (art. 17, ust.2 i 6 pkt. b)

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2016, poz. 290)

- przepisy tej ustawy nie naruszają przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust 2 pkt. 3).
- ustawa mówi, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską” (art. 5, ust 1 pkt. 7).
- dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub zlokalizowanych na obszarze wpisanym do rejestru zabytków Ustawa nakazuje wymóg uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę (art. 39, ust.1)
- w stosunku do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków pozwolenie na budowę lub rozbiórkę wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków po skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2 i 3)
Budynki „podlegające ochronie na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”, nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej.
- Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy lub spowodować pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków (ar. 30, ust. 7, pkt.2).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. 2013, poz. 1232 z późn. zm.).

- zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.
- art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. 2015, poz. 1651),

- jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).
- art. 5, pkt. 21 wprowadza definicję terenów zieleni, jako m.in. „(...) parki, zieleńce, promenady, bulwary (...) zabytkowe oraz cmentarze”, pkt 23 określa walory krajobrazowe - wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim rzeźbę terenu, twory i składniki przyrody, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka;
- w art. 6, ust 1, pkt. 3 wymieniono jako jedną z form ochrony przyrody park krajobrazowy

- zgodnie z art. 16, ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.
- w art. 83, ust. 2 znajduje się informacja na temat zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, które wydaje wojewódzki konserwator zabytków. Zasada ta dotyczy również drzew owocowych.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. 2015, poz. 782)

- w rozumieniu Ustawy „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” jest celem publicznym wymienionym w art. 6 pkt. 5.
- art. 13, ust. 4 określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych do spółek, wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- art. 96, ust. 1 pkt 1a podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków dokonuje się na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości gruntowej, na której zlokalizowane są obiekty wpisane do rejestru zabytków może wiązać się z wprowadzeniem przy określaniu sposobu korzystania nabywcy z tej nieruchomości obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29, ust. 2).
- cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).
- w przypadku sprzedaży (bądź prawa użytkowania wieczystego) nieruchomości wpisanej w rejestr zabytków prawo pierwokupu przysługuje gminie (art. 109, ust. 1, pkt 4).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774)

Ustawa stanowi narzędzie samorządów w porządkowaniu przestrzeni publicznej, ochronie ładu przestrzennego i krajobrazu, reguluje obecność reklam oraz kary za ich nielegalne sytuowanie. Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu kulturowego oraz priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych. Ustawa zmienia zapisy m.in.

- ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, gdzie art. 7. wprowadza następujące zmiany: 16f) "krajobrazie priorytetowym" - należy przez to rozumieć krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe, i jako taki wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania;" art. 37a. 1. Rada gminy może ustalić w formie uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane.
- ustawy o ochronie przyrody oraz ustaw: Prawo budowlane i Prawo ochrony środowiska.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. 2012, poz. 406 z późn. zm.)

- zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy zarówno państwo jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegającą m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.
- art. 9, ust. 2 Ustawy mówi „prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań (art. 9a).

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U 2015, poz. 909)

- w rozumieniu ustawy „Nie uważa się za grunty rolne grunty znajdujących się pod parkami i ogrodami wpisanymi do rejestru zabytków” art. 2, ust. 3
- „w stosunku do gruntów na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić w drodze decyzji zakres i sposób eksploatacji takich gruntów” art. 30

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U 2014, poz. 1153)

- art. 3, pkt 1) „lasem w rozumieniu ustawy jest grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub przejściowo jej pozbawiony:
 - a) przeznaczony do produkcji leśnej lub
 - b) stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo
 - c) wpisany do rejestru zabytków
- art. 7 ust. 3. Gospodarka leśna w lasach wpisanych do rejestru zabytków i w lasach, na terenie których znajdują się zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, prowadzona jest w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, z uwzględnieniem przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- art. 40 ust. 1. Dyrektor Generalny, na wniosek zainteresowanego ministra lub organu wykonawczego jednostki samorządu terytorialnego, może przekazać w użytkowanie wskazanej przez wnioskodawcę jednostce organizacyjnej lub Agencji Mienia Wojskowego lasy, grunty oraz inne nieruchomości bez zmiany ich dotychczasowego przeznaczenia, jeżeli za tym przemawiają względy (...) pkt. 8) opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. [Dz. U. 2016, poz. 239](#))

W myśl ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe. Do strefy zadań organizacji pożytku publicznego (Fundacje i Stowarzyszenia) można zaliczyć działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art.4, ust.1, pkt. 16), które wymienione są w statucie organizacji. Na rzecz działalności statutowej organizacje takie mogą uzyskać w drodze otwartego konkursu ofert zlecenie na realizację zadania publicznego, związanego z ochroną i opieką nad zabytkami, rozumianą zarówno jako dbanie o fizyczny stan zachowania obiektów, jak też ich promocję, popularyzację i działalność edukacyjno – społeczną, opartą o regionalne i ponadregionalne dziedzictwo kulturowe.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. [Dz. U. z 2014 poz. 849](#))

- na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.
- na podstawie art. 12 ustawa zwalnia od podatku od środków transportowych pojazdy zabytkowe, w rozumieniu przepisów o ruchu drogowym.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. 2012, poz. 987)

Ustawa określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania muzeów, którym został przypisane zadanie trwałej ochrony dóbr kultury, informowania o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechniania podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwienia kontaktu ze zbiorami.

Muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

1. gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
2. katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
3. przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
4. zabezpieczanie i konserwację muzealiów, oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomości obiektów kultury materialnej i przyrody,
5. urządzanie wystaw,
6. organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
7. prowadzenie działalności edukacyjnej,
8. udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
9. zapewnienie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
10. prowadzenie działalności wydawniczej.

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący muzeum) zobowiązana jest do:

1. zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
2. zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
3. sprawowania nadzoru nad muzeum.

Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. 2012, poz. 642 z późn. zm.)

Ustawa mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz.U. z 2011, poz. 698 z późn. zm.)

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 października 2015 r. sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015, poz. 1789).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j.Dz. U. z 2014 r., poz. 399).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2011 r. Nr 165, poz. 987).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304)

6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. z 2004 r. Nr 84, poz. 789).
7. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Inne:

Ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw RP umowy międzynarodowe w szczególności Konwencje UNESCO oraz Rady Europy w dziedzinie kultury należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego (art. 87 ust. 1 Konstytucji RP) do realizacji których zostaliśmy zobowiązani wobec całej społeczności międzynarodowej. Obowiązek ich przestrzegania dotyczy zarówno wszystkich organów administracji publicznej, jak i obywateli. Determinują one w związku z tym kierunki działań podejmowanych przez administrację w ramach Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami. Są to w szczególności ratyfikowane Konwencje UNESCO oraz Rady Europy, dotyczące zarówno ochrony zabytków ruchomych, jak i nieruchomości.

Ratyfikowane umowy międzynarodowe, w tym w szczególności Konwencje UNESCO oraz Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania, do realizacji których zostaliśmy zobowiązani wobec całej społeczności międzynarodowej. Determinują one w związku z tym kierunki działań podejmowanych przez administrację w ramach Krajowego Programu. Podstawowe znaczenie dla formułowania celów i kierunków działania w ochronie zabytków mają ratyfikowane przez Polskę konwencje międzynarodowe, dotyczące zarówno ochrony zabytków ruchomych, jak i nieruchomości. Wśród Konwencji UNESCO są to:

Wśród konwencji UNESCO są to:

- 1) Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji, oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze 14 maja 1954 r. (Dz.U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212 i II Protokół z 1999 r.)
- 2) Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz.U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106)
- 3) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191).
- 4) Konwencja UNESCO w sprawie ochrony kulturowego dziedzictwa niematerialnego (2003) (Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018)
- 5) Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585)

Wśród ratyfikowanych Konwencji Rady Europy są:

1. Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564).
2. Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 210).
3. Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 r. Nr 14, poz.98).

oraz bogaty dorobek UNESCO w obszarze ochrony zabytków, będący źródłem standardów postępowania m.in.:

1. Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych (Karta Wenecka) przyjęta w Wenecji w dniach 25-31 maja 1964 r.
2. Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów i miejsc (1962 r.)
3. Rekomendacja dotycząca ochrony dóbr zagrożonych przez prace publiczne lub prywatne (1968 r.)
4. Międzynarodowa Karta Ogrodów IFLA-ICOMOS (Karta Florencka) przyjęta 15 grudnia 1981 r.)
5. Rekomendacja w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru (1989 r.)
6. Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011 r.)

3.2. Organy ochrony zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.) w art. 89 wymienia organy ochrony zabytków, tj. ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ) oraz wojewodę, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Zgodnie z art. 90 ustawy Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Generalny Konserwator Zabytków realizuje przypisane mu zadania przy pomocy Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Organem pierwszej instancji jest wojewódzki konserwator zabytków, a organem wyższego stopnia minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w sprawach określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w odrębnych przepisach.

Organ wyższego stopnia

W imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, który jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Generalny Konserwator Zabytków realizuje przypisane mu zadania przy pomocy Departamentu Ochrony Zabytków. Wspecjalizowanym podmiotem wspierającym działania GKZ w tym zakresie jest Narodowy Instytut Dziedzictwa, państwowa instytucja kultury właściwa w zakresie ochrony zabytków.

Organ pierwszej instancji

Zgodnie z treścią art. 93 u.o.z. organami pierwszej instancji są:

- wojewódzki konserwator zabytków w sprawach określonych w ustawie i w odrębnych przepisach;
- dyrektor właściwego terytorialnie urzędu morskiego w sprawach, o których mowa w art. 36 ust. 2 i art. 48 u.o.z.;
- dyrektor Biblioteki Narodowej w sprawach o wydawanie pozwoleń, określonych w art. 51 ust. 1 i 3 u.o.z., na wywóz zabytków będących materiałami bibliotecznymi za granicę.

W imieniu wojewodów zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonują wojewódzcy konserwatorzy zabytków, powoływani i odwoływani przez wojewodę, za zgodą lub na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków, którzy wchodzi w skład rządowej administracji zespolonej w województwie.

Działania organów pierwszej instancji

Ważnym obszarem działania wojewódzkich konserwatorów zabytków jest wydawanie decyzji, postanowień, uzgodnień, zaleceń, wytycznych itp., co wynika z realizacji przepisów następujących aktów prawnych: ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach, ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.

Przekazywanie zadań z zakresu ochrony zabytków organu pierwszej instancji innym podmiotom.

Na podstawie art. 96 ust. 2 u.o.z. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa. Przekazaniu nie mogą podlegać jedynie kwestie dotyczące prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności:

- 1) opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 3) podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- 4) prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- 5) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- 7) sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- 8) promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- 9) organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- 10) organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- 11) opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami"
- 12) współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- 13) organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- 14) podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- 4) wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych zadań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do zadań Rady Ochrony Zabytków należy wydawanie opinii w sprawach dotyczących w szczególności:

- 1) Założeń do projektu krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i projektu tego programu;
- 2) Oceny realizacji zadań wynikających z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w odniesieniu do zabytków;
- 3) Ochrony pomników historii;
- 4) Projektów aktów prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy do działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach. Główna Komisja Konserwatorska wydaje, w szczególności, opinie w sprawach:

- 1) stosowania metod, technologii i materiałów niezbędnych dla ratowania zabytków;
- 2) prawidłowości i zasadności planowanych oraz przeprowadzonych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 3) sposobu i zasad postępowania w przypadku wystąpienia zagrożeń dla poszczególnych zabytków.

Istotną rolę w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami odgrywa również Narodowy Instytut Dziedzictwa posiadający ośrodki regionalne w poszczególnych województwach.

3.3. Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie opieki nad zabytkami.

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Zadania odnoszą się zarówno do ochrony zabytków, jak i opieki nad zabytkami, bowiem jednostki samorządu terytorialnego są także właścicielami zabytków nieruchomości i na równi z pozostałymi właścicielami zobowiązane są do opieki nad nimi (art. 5 i art. 71 u.o.z.). W myśl art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

Obok zadań własnych, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, u.o.z. przekazała jednostkom samorządu terytorialnego znaczące kompetencje w realizacji zadań ochronnych. Jednostki samorządu terytorialnego urzeczywistniając postanowienia programów opieki nad zabytkami uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków (art. 87 u.o.z.): gminy dysponują kompetencjami w zakresie ustanowienia parku kulturowego, prowadzenia gminnych ewidencji zabytków oraz wprowadzania ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16-20 u.o.z.).

Regulacje w zakresie zadań i kompetencji organów samorządu gminnego w dziedzinie ochrony dóbr kultury zawarte są w dwóch ustawach:

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2016, poz. 446)
 2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.)
- ad. 1. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy: *„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.
- ad. 2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 81 dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:
- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
 - 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
 - 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
 - 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
 - 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
 - 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wewnątrz;
 - 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
 - 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Łączna kwota dotacji nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. **Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.**

Podkreślić należy, że jednostkom samorządu terytorialnego powierzona została troska o zachowanie krajobrazów kulturowych. Zostały one wyposażone w kompetencję tworzenia parków kulturowych, w celu ochrony wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Wprowadzenie formy ochrony w postaci parku kulturowego następuje w formie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Jemielnica zbieżny jest dokumentami planistycznymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - zgodność programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 i uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz Uzupełnienie NSRK na lata 2004-2020 są rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturowej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.”

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Podstawą do sformułowania NPK „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W programie przyjęto następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
 - Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.
 - Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.
 - Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.
 - Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie będzie realizowane dzięki podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Ponadto będą podejmowane działania mające na celu podnoszenie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków poprzez:
 - a) Pobudzanie inicjatywy szkół wyższych na rzecz wprowadzania do programów studiów przedmiotów z zakresu ochrony zabytków i zarządzania dziedzictwem.
 - b) Akademię Dziedzictwa – studia podyplomowe prowadzone przez Akademię Ekonomiczną w Krakowie.

- c) Organizowanie letniej szkoły dziedzictwa dla uczniów i studentów z Polski i zagranicy (Akademia Dziedzictwa).
 - d) Ochronę, dokumentację, popularyzację dziedzictwa kultury ludowej oraz aktywizację społeczności wiejskich, np. poprzez „Program ginące zawody”.
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice. *Podprogram „Absent Patrymonium”.*

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, poza przesunięciem daty kierunkowej, wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii i powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym zadaniem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.
- Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju.
- Ochrona zabytków archeologicznych.
- Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.
- Ochrona zabytkowych cmentarzy.

W dniu 6 września 2005 r. Rada Ministrów przyjęła kolejny dokument strategiczny: ***Sektorowy program operacyjny: Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego.***

Program ten rozwija cele *Narodowego Planu Rozwoju*, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację zadań infrastrukturalnych z zakresu kultury i szkolnictwa artystycznego o charakterze ponadregionalnym, które będą uruchamiane z udziałem funduszy strukturalnych. Zasady wdrażania programu opierają się na regulacjach określonych dla funduszy strukturalnych oraz na krajowych regulacjach dotyczących finansów publicznych, pomocy publicznej i podziału odpowiedzialności w realizacji polityki dotyczącej ochrony i zachowania dziedzictwa kultury pomiędzy samorządami a Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Program koncentruje się na działaniach o charakterze ponadregionalnym ważnych z punktu widzenia polityki kulturalnej państwa. Ma być uzupełnieniem działań z zakresu kultury realizowanych w ramach programów regionalnych oraz komplementarny do działań z zakresu kultury możliwych do realizacji w ramach innych programów sektorowych.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna Gospodarka, Sprawne Państwo.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej- oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 – 2017

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 – 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Program stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Natomiast obowiązek opracowania Krajowego Programu przez Generalnego Konserwatora Zabytków wynika z przepisu art. 90 ust. 2 pkt 1 tej ustawy. Jednocześnie wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa, określony w 2009 r. w Planie uporządkowania strategii rozwoju, jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Jednym ze strategicznych założeń Krajowego Programu (przyjętych na etapie prac nad dokumentem i odzwierciedlonych w brzmieniu jednego z celów szczegółowych) jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, **w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego**. Jest ono wyrazem przekonania, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków. Jednocześnie, odwołując się do kompetencji Generalnego Konserwatora Zabytków należy wskazać, iż rolą Krajowego Programu jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie np. poprzez system konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań

Krajowy Program jest opracowywany na cztery kolejne lata. Tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują katalogu wszystkich ważkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w Polsce.

Uzupełnieniem Krajowego Programu jest, oparty na przepisach rozdziału 7 u.o.z., system współfinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Wspomniany system jest jednym z priorytetów w programach Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Priorytet Ochrona zabytków w ramach Programu Dziedzictwa kulturowe. Współfinansowanie różnego typu działań przy obiektach zabytkowych (prace konserwatorskie, adaptacyjne do funkcji kulturalnych) odbywa się także w ramach Mechanizmu

Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, dla których operatorem jest urząd obsługujący ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

W Krajowym Programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

W oparciu o Diagnozę przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny Krajowego Programu: **Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków**. Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
 - wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
 - tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,
- które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych.

Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat. Jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego Polski.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju zakłada efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

W Koncepcji określono, że „głównym celem przestrzennego zagospodarowania Polski jest osiągnięcie trwałego, wysokiego tempa wzrostu polskiej gospodarki, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom kraju równoprawnego dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury.”

Sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;

- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu.
- wprowadzenie standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym.
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich.
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Przedstawiono „zasady wynikające z założeń zrównoważonego rozwoju”, wśród których najważniejsze dla szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego są:

- przestrzeń, ze względu na jej wysoką wartość przyrodniczą i kulturową, winna być użytkowana bardzo oszczędnie,
- uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe terenu powinny stanowić podstawę do kształtowania funkcji rozwojowych struktur przestrzennych,
- zajmowanie wartościowej z punktu widzenia ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego przestrzeni winno odbywać się jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Dotyczy to przede wszystkim rozwoju infrastruktury transportowej i rozbudowy miast.

Koncepcja odwołuje się do koncepcji KSOCh - Krajowego Systemu Obszarów Chronionych, podkreślając wzajemną korelację pomiędzy chronionymi zespołami przyrodniczymi (w tym Natura 2000), a znajdującymi się w ich obrębie siedliskami ludzkimi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi, które jako całość posiadają niejednokrotnie nie wykorzystany potencjał, mogący wspierać atrakcyjność danego regionu.

W Koncepcji podkreślono występowanie złej tendencji, jaką jest suburbanizacja polegająca na przenoszeniu cech zabudowy miejskiej na wsie zlokalizowane w pobliżu miast, co prowadzi do zatracania stylowych cech oraz pomieszanie form zabudowy a co za tym idzie utratę cennego komponentu ładu przestrzennego. Sformułowano zasadę, iż „rozwój systemu [osadniczego] powinien zmierzać w kierunku [...] dążenia do komasacji osadnictwa na terenach wiejskich, ponieważ jego rozproszenie poważnie utrudnia racjonalną obsługę siedlisk przez sieci infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej.”

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Program opieki nad zabytkami gminy Jemielnica zgodny jest z kierunkami wyznaczonymi w **Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020** przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Opolskiego w dniu 28 grudnia 2012 roku, w rozdziale 2, w ramach diagnozy społeczno-gospodarczej opisano dziedzictwo kulturowe jako jeden z wyróżników województwa opolskiego stwierdzając, że:

- dziedzictwo kulturowe, którego bogactwo często przewyższa stan posiadania innych, znacznie większych i zasobniejszych regionów w Polsce, jest znaczącym czynnikiem rozwoju województwa opolskiego.
- miasta i wsie o bogatym dziedzictwie historycznym i kulturowym cechuje znaczny potencjał do tworzenia produktów turystycznych

W bogatym krajobrazie kulturowym województwa wyróżniono obiekty o znaczeniu ponadregionalnym, w tym uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii oraz liczne zespoły architektury sakralnej i świeckiej w tym w szczególności drewniane kościoły, zamki, pałace i dwory, a także budownictwo obronne, municypalne, zabytki kultury przemysłowej oraz rolniczej.

W dokumencie wyznaczono cele strategiczne, w których odniesienia do dziedzictwa kulturowego znajdują się w:

- Celu Strategicznym 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna. W jego ramach Cel operacyjny 5.3. Rozwój usług turystyki, kultury i sportu oraz ich infrastruktury zawiera następujące działania: budowa, rozbudowa i poprawa stanu oraz dostępności infrastruktury kulturalnej, w tym dziedzictwa kulturowego oraz infrastruktury turystycznej, uzdrowiskowej, rekreacyjnej i sportowej

- Celu strategicznym 10. Wielofunkcyjne obszary wiejski. W województwie opolskim prowadzony jest od 1997 r. Program Odnowy Wsi - największy i najdłużej działający w Polsce regionalny program aktywizacji społeczności lokalnych, służący budowaniu więzi społecznych, gospodarczych i kulturowych w środowisku wiejskim. W jego ramach Cel operacyjny 10.4. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią zawiera następujące działania:
- wzmocnienie polityki przestrzennej z wykorzystaniem planistycznych instrumentów rozwoju (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego),
- ograniczenie rozpraszania działalności inwestycyjnej (inwestycje wielofunkcyjne),
- przeciwdziałanie procesom rozpraszania zabudowy wiejskiej,
- rewitalizacja centrów miejscowości i aktywizacja obszarów zdegradowanych,
- wzmocnienie znaczenia walorów krajobrazowych.

oraz celami zawartymi **Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2014-2020** (zatwierdzonym przez Komisję Europejską w dniu 18.12.2014 r.)

RPO WO 2014-2020 jest jednym z narzędzi realizacji głównych dokumentów strategicznych dla regionu, w tym przede wszystkim Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. Dokument określa najważniejsze dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa opolskiego obszary wsparcia, które będą współfinansowane z dwóch funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. W dokumencie zostały określone cele przyporządkowane poszczególnym priorytetom inwestycyjnym.

Sformułowano wizję rozwoju województwa opolskiego, którą jest wielokulturowy region wykształconych, otwartych i aktywnych mieszkańców z konkurencyjną i innowacyjną gospodarką oraz przyjaznym środowiskiem życia.

Z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego wskazano, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z wyróżników województwa opolskiego i znaczącym czynnikiem jego rozwoju. Wielokulturowość regionu, mieszanie i przenikanie się różnorodnych tradycji, zwyczajów i języków przyczyniło się do powstania niepowtarzalnego zbioru cennych obiektów dziedzictwa kulturowego. Różnorodność narodowościowa wymieniana jest jako jeden z największych atutów województwa opolskiego, której efektem działalności jest wyjątkowe bogactwo kulturowe. Spośród wielu obiektów wyróżniają się przede wszystkim zabytkowe zespoły, w tym uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii (Góra Św. Anny z unikatowym w skali światowej amfiteatrem skalnym – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy – obszar istotnego potencjału dla rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i pielgrzymkowej, zespół kościoła farnego św. Jakuba i Agnieszki w Nysie oraz zespół staromiejski ze średniowiecznym systemem fortyfikacji w Paczkowie). Wizytówką regionu są liczne kompleksy zabytkowej architektury sakralnej i świeckiej. Oceniono, że stan techniczny wielu zespołów dziedzictwa kulturowego i obiektów pogrupowanych w ciekawe szlaki kulturowe lub stanowiących podstawę do ich utworzenia jest zły, przez co kwalifikują się do renowacji i rewitalizacji. Ze względu na kubaturę lokalnych zabytków ich rewitalizacja wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych, pozostających poza zasięgiem możliwości jednostek samorządu terytorialnego, mocno zaangażowanych w proces poprawy ich stanu. W perspektywie finansowej 2014-2020 przewidziane zostało podkreślenie atrakcyjności obiektów zabytkowych, historycznych i produktów turystycznych. Zaplanowane działania obejmą również poprawę stanu technicznego obiektów dziedzictwa kulturowego. Ważnym aspektem podejmowanych w ramach RPO WO 2014-2020 interwencji będzie zwiększenie atrakcyjności oferty kulturowej regionu, w tym na obszarach przygranicznych województwa.

Celem głównym RPO jest zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki oraz poprawa jakości życia w wielokulturowym regionie opolskim realizowane za pomocą osi priorytetowych. W ich ramach oś V.2.A.1 Ochrona Środowiska, Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego, priorytet inwestycyjny 6 c „zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego” skierowana jest na ochronę zabytków. Wyróżniono główne typy przedsięwzięć.

- przebudowa, remont, zakup wyposażenia dla obiektów kultury, służące podwyższeniu standardu technicznego, w tym dostosowaniu do wymogów bezpieczeństwa wynikających z aktualnych przepisów prawa, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych;
- odbudowa, przebudowa, konserwacja, remont lub wyposażenie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dziedzictwa naturalnego, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych;
- budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, informacyjnej oraz zagospodarowanie terenu wokół obiektów dziedzictwa kulturowego lub naturalnego, dostosowanie tych obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, jedynie jako element uzupełniający projektu;- przebudowa lub remont budynków wraz z wyposażeniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów oraz ich zabezpieczenia;
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych;
- działania edukacyjne, informacyjne jako integralny element projektu;

- działania dotyczące wykorzystania, rozwoju aplikacji i usług teleinformatycznych związanych z kulturą i turystyką jako integralny element projektu

Projekty związane z ochroną zabytków będą realizowane w ramach Osi Priorytetowej V – „Ochrona środowiska, dziedzictwa kulturowego i naturalnego”.

a także założeniami wynikającymi z **Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2016-2019**

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2016-2019 został przyjęty uchwałą Nr XVIII/206/2016 z dnia 14 czerwca 2016 r.

Program zakłada trzy główne cele strategiczne z przyjęciem priorytetów:

Cel strategiczny nr I – Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa.

Priorytet 1	Realizacja zadań własnych samorządu województwa.
Priorytet 2	Odnowa wsi w kontekście poprawy stanu zachowania krajobrazu i dziedzictwa regionalnego.
Priorytet 3	Rewaloryzacja i rewitalizacja miast
Priorytet 4	Ochrona dziedzictwa archeologicznego.
Priorytet 5	Rozwój muzealnictwa i wystawiennictwa.
Priorytet 6	Rozwój instytucji opieki nad zabytkami.

Cel strategiczny nr II – Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Priorytet 1	Dziedzictwo kulturowe jako czynnik stymulujący rozwój gospodarczy.
Priorytet 2	Wstrzymanie procesu degradacji założeń parkowo-pałacowych.
Priorytet 3	Wspieranie inicjatyw mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.
Priorytet 4	Wspieranie działań istniejących szlaków oraz inicjatyw na rzecz tworzenia nowych, obejmujących charakterystyczne dla województwa, cenne zespoły i obiekty zabytkowe.
Priorytet 5	Wstrzymanie procesu degradacji oraz popularyzacja zabytków techniki.

Cel strategiczny nr III – Rozwój Inicjatyw Związanych z Regionalnym Dziedzictwem Kulturowym i Rozwój Tożsamości Regionalnej

Priorytet 1.	Podniesienie poziomu edukacji i wiedzy na temat regionalnego dziedzictwa kulturowego
Priorytet 2	Współpraca z instytucjami i stowarzyszeniami działającymi na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.
Priorytet 3	Współpraca między regionami, współpraca międzynarodowa.

oraz **Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego** przyjętym uchwałą Sejmiku Województwa Opolskiego NR XLVIII/505/2010 28 września 2010 r. Plan tematykę związaną z ochroną zabytków opisuje w rozdziale 7. Polityka przestrzenna w przekroju podstawowych dziedzin zagospodarowania przestrzennego, pkt 7.3. Dziedzictwo kulturowe.

Zapisy planu podkreślają, że w przypadku wszelkich obiektów i miejsc zabytkowych oraz stanowisk archeologicznych podstawową formą ochrony prawnej jest wpis do rejestru zabytków, nad którym nadzór sprawuje Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków i wpis do ewidencji zabytków, którego dokonuje urząd gminy.

W planie przyjęto zasadę kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie obiektów dziedzictwa kulturowego stanowi jeden z ważniejszych elementów strategii rozwoju województwa opolskiego.

Głównymi celami polityki przestrzennej określonymi w Planie jest:

- utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa
- ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego
- promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalne

Plan określa główne zasady zagospodarowania przestrzennego w zakresie dziedzictwa kulturowego, którymi są:

- zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej
- obejmowanie prawną ochroną dziedzictwa kulturowego poprzez opracowywanie m.p.z.p. z określeniem stref ochrony konserwatorskiej
- nadawanie mocy prawnej Gminnym Ewidencjom Zabytków poprzez umieszczanie ich w m.p.z.p.
- kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych,
- wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia określonych funkcji, zgodnych bądź nie kolidujących z ich zabytkowym charakterem,
- oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego, a także przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznie ukształtowanej zabudowy,
- harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji,
- zachowanie mieszkalno-usługowego charakteru centrów miast,
- eksponowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego,
- inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą i wymogami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Plan określa kierunki polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wskazując na konieczność:

- 1) ochrony zabytkowego krajobrazu kulturowego,
- 2) ochrony historycznych układów przestrzennych,
- 3) ochrony obiektów i miejsc dziedzictwa kulturowego, w tym dóbr kultury współczesnej,
- 4) ochrony dziedzictwa archeologicznego,
- 5) ochrony materialnych i niematerialnych przejawów tradycji kultury ludowej,
- 6) ochrony miejsc pamięci narodowej i świadectw przeszłości historycznej,
- 7) wykorzystania elementów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju regionu.

Plan określa działania w obszarze ochrony zespołów urbanistycznych i ruralistycznych, wskazując na konieczność opracowania szczegółowych planów rewaloryzacji zabytkowych układów przestrzennych. Zachowanie ładu przestrzennego i krajobrazowego, ochrona i konserwacja ukształtowanych układów ruralistycznych i historycznej zabudowy na terenach wiejskich i w miastach jest celem nadrzędnym.

W celu skutecznej ochrony krajobrazu kulturowego, wielkoobszarowego przewiduje następujące kierunki działań:

- ✓ ograniczenie rozpraszania zabudowy poprzez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- ✓ nie wprowadzanie obiektów agresywnych krajobrazowo tzn. o dużych kubaturach, wysokich kominach itp.,
- ✓ preferowanie zabudowy nawiązującej do cech regionalnych (układ kalenicy, pokrycie dachu, kształt bryły budynku, zagospodarowanie działki) i krajobrazu,
- ✓ utrzymanie regionalno-historycznej skali i struktury jednostek osadniczych,
- ✓ stosowanie szczegółowych wytycznych architektonicznych dla nowopowstającego budownictwa zagrodowego, mieszkaniowego oraz usługowego i ich egzekwowanie,
- ✓ izolowanie zielenią obiektów dyszarmicznych,
- ✓ łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem architektonicznym.

Plan zwraca uwagę na ochronę staromiejskich i wiejskich historycznych zespołów urbanistycznych wskazując, że układy ruralistyczne tworzą system krajobrazu kulturowego-wiejskiego. Niektóre z opolskich wsi zachowały podstawowy układ ruralistyczny, pomimo wielowiekowych przekształceń, w szczególności w okresie powojennym. Podstawowe zadanie w obszarze ochrony zespołów urbanistycznych i ruralistycznych to docelowa kompleksowa rewaloryzacja i utrzymanie historycznego rozplanowania, opracowanie planów szczegółowych zabytkowych układów przestrzennych oraz wykonanie prac dokumentacyjnych archiwizujących rozwój przestrzenny miejscowości. Drugie, niemniej ważne zadanie to objęcie szczególną ochroną panoram miast poprzez wyznaczenie stref ekspozycji oraz chronionych osi widokowych, eksponowanie i odtwarzanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych.

Strategia rozwoju turystyki w województwie opolskim na lata 2007-2013 (dokument nie przyjęty stosownymi uchwałami)

W dokumencie sformułowano misję rozwoju turystyki w województwie opolskim: turystyka to wiele szans i możliwości dla mieszkańców województwa, turystów i odwiedzających gości. Szczególne znaczenie ma turystyka kulturowa, obejmuje ona wycieczki grupowe i indywidualne, jak również podróże związane z turystyką sentymentalną.

W skład segmentu dotyczącego turystyki kulturowej i religijnej wchodzi:

- zwiedzanie obiektów zabytkowych (sakralnych i świeckich), historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych.
- uczestniczenie w imprezach kulturalnych, rozrywkowych i sportowych.
- zwiedzanie miejscowości związanych z kultem religijnym i sanktuariami.

W tym obszarze gmina Jemielnica oferuje turystom zachowane do dzisiaj historyczne układy ruralistyczne. odrestaurowane i zadbane pocysterskie stawy klasztorne, wysokiej klasy architekturę sakralną z cennym wyposażeniem oraz zespoły zabytkowej zabudowy wiejskiej.

Program Opieki nad Zabytkami gminy Jemielnica jest spójny z zapisami **Strategii Rozwoju Powiatu Strzeleckiego na lata 2014-2020** przyjęta uchwałą nr XLVIII-487-14 Rady Powiatu Strzeleckiego z 29 października 2014 r.

Strategia określa najważniejsze kierunki rozwoju powiatu na najbliższe lata. Jej celem jest wskazanie misji, wizji oraz celów strategicznych, operacyjnych, zadań strategicznych i ewentualnie projektów, których realizacja w określonym horyzoncie czasowym przyczyni się do wielokierunkowego rozwoju powiatu. W dokumencie sformułowano wizję Powiatu, który „w 2020 r. jest obszarem dynamicznego rozwoju opartego na współpracy wszystkich partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Potencjał powiatu sprawia, że jest to miejsce zapewniające mieszkańcom wysoką jakość życia, przedsiębiorcom – atrakcyjne warunki prowadzenia działalności, a turystom – bogatą ofertę spędzania wolnego czasu”. Określono również misję: „Powiat strzelecki miejscem atrakcyjnym do życia i funkcjonowania”.

W Strategii zagadnienia związane z ochroną zabytków zintegrowano z ofertą turystyczną regionu oraz wykorzystaniem czasu wolnego:

Pole operacyjne 1.5. Atrakcyjna infrastruktura turystyczno-rekreacyjna. Planowane kierunki działania:

1. Kierunek działania 1.5.1. Opracowanie spójnej oferty turystyczno-rekreacyjnej.
2. Kierunek działania 1.5.2. Wykorzystanie walorów turystyczno-rekreacyjnych.
3. Kierunek działania 1.5.3. Zwiększenie dostępności i poprawa jakości infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.

Pole operacyjne 2.4. Rozwój kultury oraz zagospodarowanie czasu wolnego. Planowane kierunki działania:

1. Kierunek działania 2.4.1. Opracowanie i wdrożenie koncepcji zagospodarowania czasu wolnego dla mieszkańców powiatu strzeleckiego.
2. Kierunek działania 2.4.2. Tworzenie warunków dla rozwoju inicjatyw pozaformalnych, w tym edukacji rówieśniczej.

Do najcenniejszych zabytków powiatu strzeleckiego zaliczono m.in:

- pocysterski zespół klasztorny z zabytkowym układem ruralistycznym w Jemielnicy,
- historyczny układ przestrzenny wsi: Jemielnica i Gąsiorowice,

Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Strzeleckiego na lata 2012-2015 z perspektywą 2016-2019 (uchwała Nr XXVIII/260/12 Rady Powiatu z dn. 28.12.2012r.) W Programie wyznaczono cele ekologiczne dla powiatu Strzeleckiego z zakresu ochrony środowiska z perspektywą średniookresową do 2019 roku:

- środowisko dla zdrowia
- dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego,
- ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody,
- wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Program w odniesieniu do ochrony krajobrazu kulturowego przewiduje następujące zadania własne i koordynowane:

- rewaloryzacja parków, w tym podworskich i przypałacowych;
- wzmacnianie znaczenia ochrony krajobrazu w planowaniu przestrzennym;
- rozwój sieci szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych;
- opracowanie planu awaryjnego na wypadek powodzi, uwzględniającego ochronę obiektów wrażliwych (np. terenów zabytkowych i przyrodniczo cennych).

Strategia Rozwoju Subregionu Kędzierzyńsko-Kozielskiego do roku 2020 oraz Program Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Kędzierzyńsko-Kozielskiego na lata 2014-2020

Powiat Strzelecki jest członkiem Kędzierzyńsko-Kozielskiego Subregionalnego Obszaru Funkcjonalnego (KKSOF), którego celem strategicznym jest wzmocnienie jego zdolności do kreowania wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy oraz poprawy jakości życia mieszkańców. W ramach powiatu strzeleckiego do KKSOF wchodzi: Gmina Jemielnica, Leśnica, Strzelce Opolskie, Ujazd i Zawadzkie.

Celem porozumienia jest:

ochrona środowiska i ochrona przeciwpowodziowa, turystyka i rekreacja, ochrona dziedzictwa kulturowego, infrastruktura społeczna i infrastruktura techniczna, gospodarka, osadnictwo, komunikacja i nowoczesne technologie, rynek pracy i problemy demograficzne

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne zapewniające harmonijny rozwój regionu, w tym dokumenty planistyczne oraz prognozy wyznaczające długofalowe, strategiczne kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminy i sposoby ich realizacji.

Cele i zadania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu dokumentach gminnych o charakterze strategicznym, obejmujące szeroko rozumiane kwestie planowania gospodarczego, przestrzennego i społecznego. Program opieki nad zabytkami zgodny jest innymi dokumentami gminnymi, w których zawarte są główne kierunki rozwoju gminy taki jak:

1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jemielnica przyjęte uchwałą Nr XXI/121/12 Rady Gminy Jemielnica z dn. 7.11.2012 r.
2. Program ochrony środowiska – Gmina Jemielnica
3. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Jemielnica przyjęty uchwałą Rady Gminy Jemielnica Nr XIV/91/08 z dnia 15 lutego 2008 r.
4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla gminy Jemielnica.

Ad.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jemielnica jest aktem kierownictwa wewnętrznego, nie jest przepisem prawa miejscowego, a jego ustalenia są wiążące dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Dokument analizuje problemy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych, precyzuje cele rozwoju gminy i kierunki zagospodarowania przestrzennego, określa między innymi „obszary oraz zasady ochrony krajobrazu kulturowego”. Jest dokumentem bazowym dla innych dokumentów planistycznych i strategicznych gminy określającym długofalowe działania ukierunkowane na jej rozwój. Dokument zawiera n/w ustalenia w zakresie ochrony dóbr kultury będące jednocześnie wytycznymi do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

1) ochronę stanowisk archeologicznych polegającą na dopuszczeniu prowadzenia wszelkich prac ziemnych na terenie udokumentowanego stanowiska lub w jego rejonie, pod nadzorem archeologicznym oraz w przypadku odkrycia relikwów zabytkowych przeprowadzeniu badań specjalistycznych;

2) ochrona konserwatorska oraz rewaloryzacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz ochrona cech zabytkowych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, w uzgodnieniu z WKZ w Opolu;

3) parków kulturowych (nie występują na terenie gminy Jemielnica).

3 Na podstawie przeprowadzonych analiz, wniosków oraz dokonanych opinii i uzgodnień w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ustala się w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

4 W stosunku do zlokalizowanych na terenie gminy obiektów zabytkowych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków należy dążyć do ich rekonstrukcji (np. w odniesieniu do obiektów gminnych poprzez ich adaptację na cele publiczne).

Ustalono, że dla obiektów wypisanych do gminnej ewidencji zabytków należy wprowadzić przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustalenia ochrony tych obiektów. Zakres ochrony konserwatorskiej dla tych obiektów wymaga zachowania w szczególności:

- a) bryły obiektu i dachu, co do kształtu i materiału,
- b) podziałów elewacji,
- c) stolarki okiennej i drzwiowej,
- d) wystroju architektonicznego.

3) Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami należy uzgadniać z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wprowadzono także zapisy dotyczące stref ochrony konserwatorskiej „A”, „B”, „E”

Działania konserwatorskie w strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej powinny respektować:

- 1) zachowanie lub odtworzenie (rekonstrukcja) historycznego układu przestrzennego, to jest rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, przekroju linii rozgraniczających, wysokości zabudowy, kompozycji wewnątrz urbanistycznych i kompozycji zieleni (szczególnie rejonu skweru i pomnika Św. Jana Nepomucena przy ul. Wiejskiej w Jemielnicy),
- 2) usunięcie elementów dysharmonizujących w tym także napowietrznych linii energetycznych,
- 3) dążenie do rekonstrukcji elementów zniszczonych w sferze architektury i założeń urbanistycznych lub ewentualne zaznaczenie ich śladów,
- 4) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, architektonicznych proporcji i podziałów oraz użytych materiałów,
- 5) w przypadku nowych inwestycji należy preferować te z nich, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- 6) podziały nieruchomości, nowe inwestycje na terenie strefy „A” oraz remonty, przebudowy, nadbudowy, zmiany funkcji obiektów objętych ochroną konserwatorską należy uzgodnić ze służbami ochrony zabytków,
- 7) strefa „A” ochrony konserwatorskiej obejmuje swym zasięgiem, część wsi Jemielnica w rejonie ul. Wiejskiej w Jemielnicy.

Działania konserwatorskie w strefie „B”:

- 1) zmierzają do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania oraz dostosowania nowej zabudowy do zabudowy historycznej oraz historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, zastosowanych materiałów, podziałów architektonicznych oraz nawiązaniu formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,
- 2) nowe inwestycje lokalizowane w granicach strefy „B” należy dostosować do sąsiedniej zabudowy historycznej (obiektów objętych gminną ewidencją zabytków) w zakresie:
 - a) układu kalenicy w stosunku do ulicy,
 - b) formy dachu,
 - c) wysokości budynku,
 - d) podziałów poziomych i pionowych elewacji,

3) Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje swym zasięgiem tereny w miejscowościach Jemielnica, Piotrówka, Wierchlesie, Barut, Łaziska, Centawa i Gąsiorowice.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji:

- 1) ochronie należy poddać ekspozycję historycznej zabudowy wsi Jemielnica z górującym nad nią bryłą kościoła parafialnego (dawny kościół przyklasztorny),
- 2) w oznaczonej na rysunku studium strefie „E” ochrony ekspozycji należy:
 - a) dążyć do eliminacji elementów dysharmonizujących (np. napowietrzne linie elektroenergetyczne),
 - b) ograniczyć wysokość nowej zabudowy do 12 m,
 - c) wprowadzić zakaz nasadzeń zieleni wysokiej oraz zakaz lokalizacji wszelkiej zabudowy na terenach rolnych znajdujących się w strefie „E”.

Ad.2 Program Ochrony Środowiska wskazuje, że gmina może stać się obszarem cennym i atrakcyjnym turystycznie, ze względu na:

- atrakcyjne położenie w Obszarze Chronionego Krajobrazu Lasów Stobrawsko – Turawskich,
- liczne zabytki,
- zachowane założenia architektoniczne wsi,
- obecność wód powierzchniowych (rzeka Jemielnica z szeregiem stawów, potoki Centawka, Piotrówka)

- ciekawą rzeźbę terenu wynikającą z nizino-wyżynnego charakteru środowiska,
- zróżnicowaną i bogatą roślinność,
- bliskość terenów o wyjątkowych walorach krajobrazowo – kulturowych (Góra Św. Anny)
- dostępność komunikacyjną.

Zasadniczy wpływ na możliwość rozwoju turystyki i wypoczynku obszaru gminy mają m.in.:

- o walory przyrodnicze, w tym szczególnie atrakcyjność przyrodnicza kompleksów leśnych, obszary chronionego krajobrazu, klimatu, rzeźby terenu, ilość występujących cieków, urozmaicona szata roślinna, w tym szczególnie roślinność naturalna,
- o walory kulturowe – występowanie terenów o utrwalonej strukturze przestrzennej, wartościowej pod względem architektonicznym, liczba unikalnych obiektów tj. pałace, kościoły itp. oraz założenia zabytkowe.
- o walory krajobrazowe – liczba naturalnych punktów otwarcia widokowych, udział powierzchni wód otwartych, liczba dominant architektonicznych, występowanie ciągów komunikacyjnych ze szpalerami drzew lub inną zielenią towarzyszącą
- o istniejące zagospodarowanie terenu.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla gminy Jemielnica

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są aktami prawa miejscowego i stanowią podstawę planowania przestrzennego gminy. Zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2015 poz. 199) w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasoby i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Wyznaczenie obszarów chronionych odbywa się poprzez określenie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, granic stref ochrony konserwatorskiej, oznaczonych literami: A, B, E, K, OW, W. Ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego powinny sprzyjać ochronie zabytków i krajobrazów kulturowych. Projekt planu zgodnie z art. 17 ust.2 i 6 pkt. b) ww. ustawy wymaga uzgodnienia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W gminie Jemielnica wszystkie sołectwa posiadają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z ustaleniami dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, objętych gminną ewidencją zabytków i dla stref ochrony konserwatorskiej.

Jemielnica	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XVII/126/08 z dnia 22 lipca 2008 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica
Barut	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XII/126/12 z 28.11.2012 r. z dnia 28 listopada 2012 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica
Centawa	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XXIV/150/13 z dnia 22.01.2013 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica
Gąsiorowice	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XXXVI/236/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica
Łaziska	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XXXVI/238/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica
Piotrówka	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XXXVII/248/10 z dnia 23 czerwca 2010 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica
Wierchlesie	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr XXXVI/237/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.	przyjęty	uchwałą	Rady	Gminy	Jemielnica

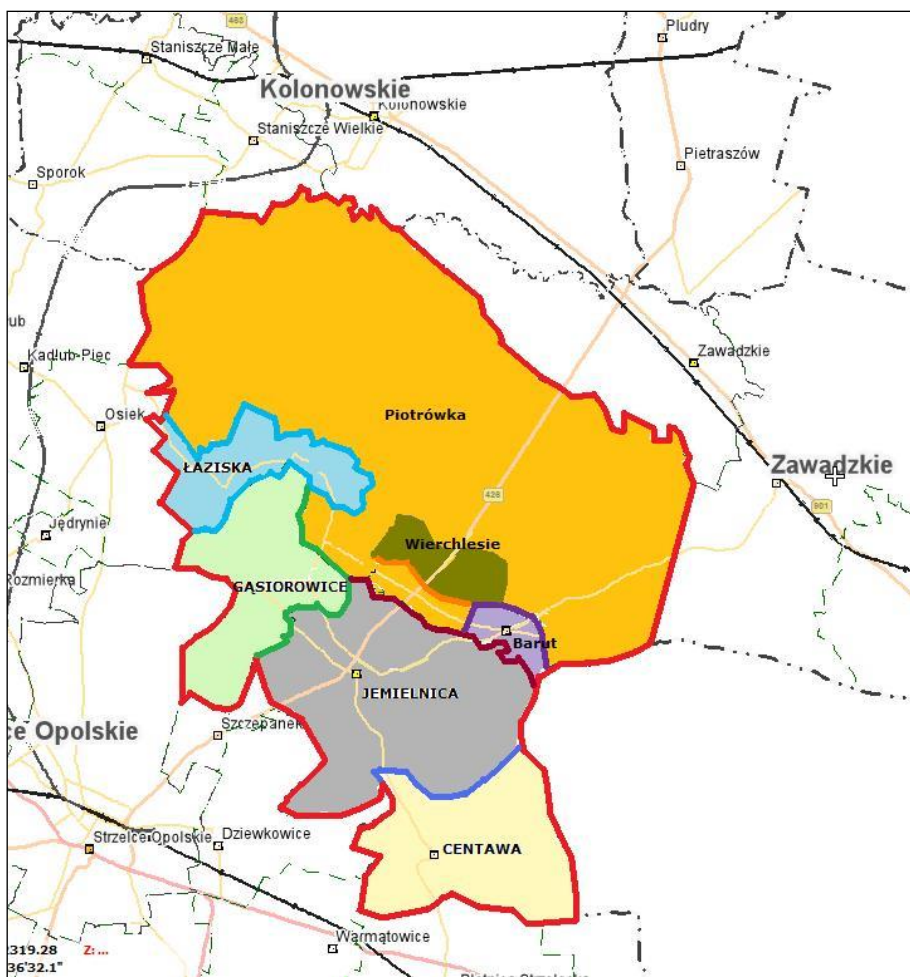
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

5.2.1. Charakterystyka ogólna gminy Jemielnica

Gmina Jemielnica zlokalizowana jest we wschodniej części województwa opolskiego przy drodze wojewódzkiej nr 426 Kędzierzyn-Koźle Zawadzkie. Graniczy: od północy z gminą Kolonowskie, od południowego-zachodu z gminą Strzelce Opolskie, od wschodu z gminą Zawadzkie, natomiast od południowego-wschodu z gminą Wielowieś (województwo śląskie).

Wchodzi w skład Powiatu Strzeleckiego. Obszar gminy położony jest w odległości ok. 7 km od miasta Strzelce Opolskie oraz niedaleko dwóch dużych ośrodków miejskich: Opola znajdującego się ok. 41 km zachód od Jemielnicy i Gliwic około 47 km na wschód.

Gmina Jemielnica zajmuje powierzchnię 113 km². Sieć osadnicza gminy oparta jest na 7 wsiach: Jemielnica, Łaziska, Piotrówka, Wierchlesie, Barut, Gąsiorowice, Centawa.

Dominujące znaczenie w strukturze osadniczej gminy ma wieś Jemielnica. Jest ona siedzibą władz gminy, ośrodkiem administracyjnym a także centrum gospodarczym i kulturalnym. Tu koncentruje się działalność produkcyjna oparta głównie o rzemiosło, handlowo-usługowa oraz społeczno-socjalna, mieszka tu blisko 50% mieszkańców gminy.

Gmina Jemielnica położona jest we wschodniej części województwa opolskiego, obrębie mezoregionu Równiny Opolskiej należącego do makroregionu Niziny Śląskiej, przy czym wschodnia część gminy leży w rejonie Obniżenia Małej Panwi, natomiast od południa gmina graniczy z pasmem Chełmu należącym do makroregionu Wyżyny Śląskiej. Znajduje się w zasięgu jednostki hydrogeologicznej zwanej triasem opolskim. Około 60% powierzchni gminy zajmują lasy i łąki skoncentrowane głównie w północnej części gminy. Lasy te są pod względem florystycznym jednymi z najciekawszych w województwie opolskim. Lasy objęte są ochroną poprzez włączenie ich do Obszaru Chronionego Krajobrazu Lasów Stobrawsko-Turawskich, co podkreśla ich wartości przyrodnicze.

W krajobrazie przeważają tereny lekko pofałdowane, równinno-nizinne związane z dolinami rzek i zbiorników wodnych. Wysokości bezwzględne terenu zawierają się w przedziale 234,5 – 238,5 m n.p.m.

Walorem gminy jest położenie w obszarze chronionego krajobrazu lasów turawsko-stobrawskich i Dolinie Małej Panwi. Atrakcją jest także położenie w dorzeczu rzeki Jemielnica z jej dopływami oraz występowanie zespołu stawów będących zasobem czystej wody powierzchniowej. Równinny krajobraz od południa zamykają wzniesienia pasma Chełmu rozciągające się w sąsiednich gminach na przestrzeni 130 km, od Olkusza do doliny Odry. Kulminacja pasma Chełmu – Góra św. Anny (400m n.p.m.) znajduje się w odległości ok. 20 km od Jemielnicy.

Warunki te przyczyniły się wczesnego zasiedlenia tych ziem i zdeterminowały przyszły rozwój.

Ukształtowanie terenu sprzyja działalności rolniczej. Gmina Jemielnica jest gminą wiejską o leśno-rolniczym charakterze, pozbawioną infrastruktury przemysłowej, z silnie rozwiniętym rzemiosłem i usługami. Użytki rolne zajmują 35.8 % powierzchni, jednakże są to gleby niskiej, głównie V i VI klasy.

Tereny zurbanizowane rozciągają się wzdłuż przebiegającej przez środek gminy drogi wojewódzkiej nr 426, po obu jej stronach położona jest wieś Jemielnica, po stronie północnej Piotrówka, Gąsiorowice i Łaziska, po południowej Wierchlesie, Barut i Centawa. W Jemielnicy, Piotrówce i Wierchlesiu mieszka ok. 65% wszystkich mieszkańców gminy.

Dziedzictwo kulturowe gminy posiada jednolity charakter zdeterminowany wiejskim typem tworzących ją jednostek administracyjnych: 7 wsi sołeckich. Zagospodarowanie opiera się głównie o historyczne układy wsi, przede wszystkim w układzie ulicowym, bez znaczącego rozwoju urbanizacji gminy.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy w kontekście zasobów zabytkowych.

Dzięki badaniom archeologicznym wiadomo, że dzieje człowieka na ziemi jemielnickiej sięgają czasów przedhistorycznych, czego świadectwem są liczne zabytki archeologiczne pochodzące z młodszego okresu epoki kamienia. Stanowiska z okresu neolitu (młodsza epoka kamienia) rozrzucone są na obszarze całej gminy i występują w okolicach Centawy, Gąsiorowic, Wierchlesia, Łazisk, Piotrówki i Jemielnicy. Są to najstarsze ślady dziedzictwa kulturowego gminy podlegające ochronie konserwatorskiej, zachowane w postaci narzędzi krzemienych bądź ich fragmentów np. zgrzebło krzemienne odłupkowe znalezione w Centawie, kamienny toporek znaleziony w 1927 r. we wsi Barut przez miejscowego nauczyciela Jelitto, odłupki i noże krzemienne znalezione w Gąsiorowicach, w Łaziskach, w Jemielnicy i Piotrówce. Są to ślady przebywających na tym terenie grup ludzkich prowadzących koczowniczy tryb życia, których głównym zajęciem było myślistwo, rybołówstwo i zbieractwo. W środkowym neolicie (4500-1700 lat p.n.e) obszar gminy jest już w większości zasiedlony. Świadczą o tym liczne ślady osadnictwa zlokalizowane w niemal każdej wsi. W znaleziskach archeologicznych znane są materiały świadczące o uprawie zbóż i o hodowli udomowionych zwierząt. Upowszechnia się technologia wyrobu naczyń z gliny, rozwijają się kultury: ceramiki sznurowej (ok. 2800-2300 r. p.n.e.) oraz kultura pucharów lejowatych (KPL). Okres ten dokumentują: fragmenty ceramiki prehistorycznej znalezione na stanowisku we wsi Gąsiorowice.

Dalsze zasiedlanie oraz rozwój przestrzenny osadnictwa nastąpił na tym obszarze w późnej epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, która była okresem rozkwitu kultury łużyckiej. Fragmenty naczyń przypisywane kulturze łużyckiej odnaleziono na stanowisku we wsi Łaziska gdzie znaleziono 67 ułamków naczyń kultury łużyckiej i 5 bryłek żuźla. Stanowisko to wpisane jest do rejestru zabytków pod nr A-1081/98. Podobne odkrycie znajduje się we wsi Jemielnica gdzie także znaleziono kilkadziesiąt fragmentów naczyń kultury łużyckiej, stanowisko to wpisane jest do rejestru zabytków pod nr A-1109/99 oraz we wsi Gąsiorowice gdzie znaleziono 16 fragmentów naczyń z okresu kultury łużyckiej (V okres epoki brązu).

W obszarze dzisiejszej gminy Jemielnica przebiegały szlaki handlowe. We wsi Jemielnica zabytki z tego okresu posiadało stanowisko nr 15 położone w płn.-wsch. części wsi. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1926 r. znaleziono monetę Trajana (98 -117 r. n.e.), moneta zaginęła, oraz stanowisko nr 16- o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono fragmenty naczyń z okresu wpływów rzymskich. Materiały zaginęły.

Na obszarze całej gminy znajdują się stanowiska archeologiczne dokumentujące osadnictwo w XIII i XIV-XV w. Prezentują je przede wszystkim pozostałości ceramiki użytkowej, które odnaleziono m.in. we wsi Gąsiorowice, Jemielnica i Łaziska.

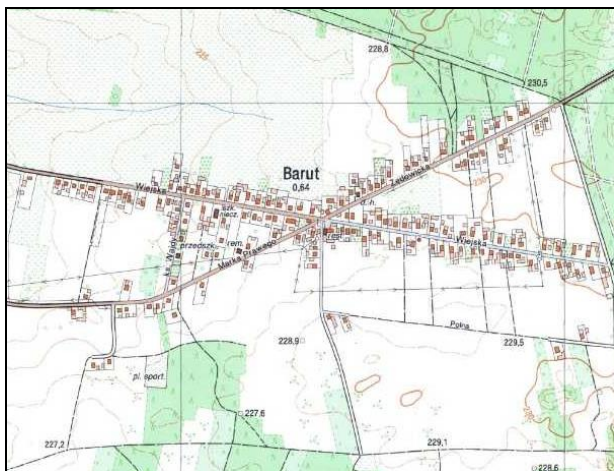
Decydujący wpływ na układ sieci osadniczej gminy miało środowisko geograficzne. Osadnictwu sprzyjał łagodny klimat, ukształtowanie terenu o lekko pofalowanej rzeźbie oraz rozbudowany system wodny. Na początku XIII w. dotarła tu wielka fala osadnictwa zachodnioeuropejskiego, było to osadnictwo flamandzkie, walońskie i niemieckie, które w historiografii ostatecznie przybrało nazwę osadnictwa niemieckiego. Kolonizacja ta objęła swym zasięgiem całą gminę i zawdzięczamy jej lokację pięciu wsi: Jemielnica (1225 r.), Centawa (1253 r.), Wierchlesie (1282 r.), Gąsiorowice (1286 r.), Łaziska (1300 r.). Występują tu formy osadnicze o metryce średniowiecznej, potwierdzonej znaleziskami

archeologicznymi. Wsie posiadają układy przestrzenne w typie ulicówki i wielodrożnicy Średniowieczna sieć osadnicza prawie całkowicie wykształciła się do końca XIV wieku, dopiero w okresie kolonizacji fryderycjańskiej (poł. XVIII w.) powstają następne wsie: Barut (1832 r.), Piotrówka (1832 r.).

Pierwsze źródła pisane odnoszące się do miejscowości wchodzących w skład gminy pochodzą z XIII w. i związane są z osadnictwem na prawie niemieckim. Pierwsza pisemna wzmianka świadcząca o istnieniu Jemielnicy pochodzi z 29 listopada 1225 r., Centawa wymieniona jest w dokumencie z 1253 r., Gąsiorowice w 1286 r. Wierchlesie w 1282 r., Łaziska w 1300 r. Powstanie pozostałych wsi wiąże się z rozwojem gospodarczym regionu i zakładaniem osad (koloni) rolno–robotniczych Barut i Piotrówka założone zostały w 1832 r. w okresie kolonizacji fryderycjańskiej.

Barut – niewielka wieś usytuowana jest w we wschodniej części gminy przy drodze lokalnej Jemielnica-Żędowice, w otoczeniu łąk, pól i lasów. O atrakcyjności tych terenów niech świadczy fakt, że w rozległych lasach, pomiędzy Staniszciami Wielkimi a Zawadzkiem hrabia Renard ok. poł. XIX w. założył rezerwat zwierzyny leśnej *Tiergarten* o powierzchni 4850 ha, gdzie odbywały się polowania ówczesnej magnaterii. Do 1810 roku obszar Baruta był w posiadaniu Cystersów z Jemielnicy, po kasacie zakonu przejęty przez państwo pruskie. Wieś została założona w 1832 r. przez królewskiego inspektora leśnego Libeneinera (od jego nazwiska wzięła swą nazwę) w ramach akcji kolonizacyjnej zainicjowanej przez króla Fryderyka Wielkiego w celu zagospodarowania wschodnich terenów państwa i aktywizacji gospodarczej, głównie przez rozwój przemysłu hutniczego. Odkryte przez hrabiego Filipa Colone pokłady rudy darniowej spowodowały gwałtowny rozwój gospodarczy tych okolic i napływ osadników. Na pocz. XIX w. okolicznych miejscowościach: Kolonowskie, Żędowice, Fosowskie, następca Colony hrabia Renard rozbudował istniejące zakłady przemysłowe i założył nowe: w 1829 r. Renardzkie Huty, w 1836 hutę w Zawadzkiem. W zakładach tych znaleźli zatrudnienie m. in. mieszkańcy Baruta. Osada składała się z 20 działek o powierzchni 24 mórg, w 1840 r. liczyła 121 mieszkańców a w 1855 r. - 227. W 1861 r. obszar kolonii wynosił 142, 18 ha, obejmował pola, łąki, lasy, znajdowało się tu 36 domów mieszkalnych, 32 budynki gospodarcze i gospoda, w tym czasie kolonia liczyła 269 mieszkańców. 17 sierpnia 1893 roku kolonię przekształcono w gminę wiejską Libenhein. Trzy lata później mieszkało tu 415 katolików i 3 ewangelików. W 1910 r. mieszkały tu 483 osoby, w 1925 r. 517 a w 1933 r. 606, 1939 - 687 a 1942 r. wieś liczyła 693 mieszkańców.

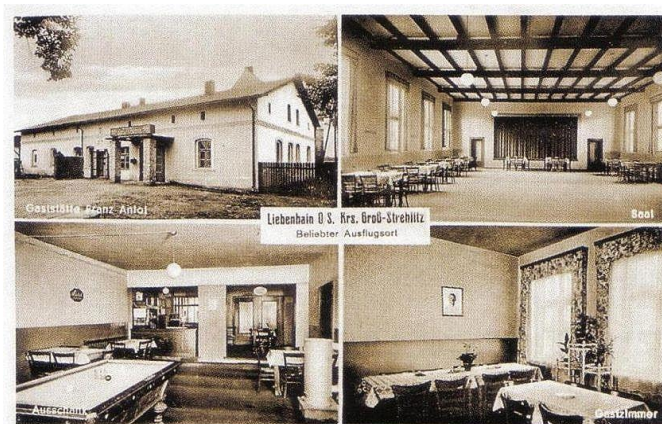
Wieś o układzie ulicówki, z regularną zabudową szczytową, rzadziej kalenicową, usytuowaną po obu stronach drogi. Historyczną zabudowę tworzą murowane, otynkowane budynki mieszkalne, jednokondygnacyjne, z użytkowym poddaszem, kryte wysokimi dachami dwuspadowymi o pokryciu ceramicznym. Elewacje budynków otynkowane gładko, bez wystroju.

Układ przestrzenny wsi.

Zabudowa wsi - stan obecny.

Budynek zajazdu w Barucie, widokówka z pocz. XX w.

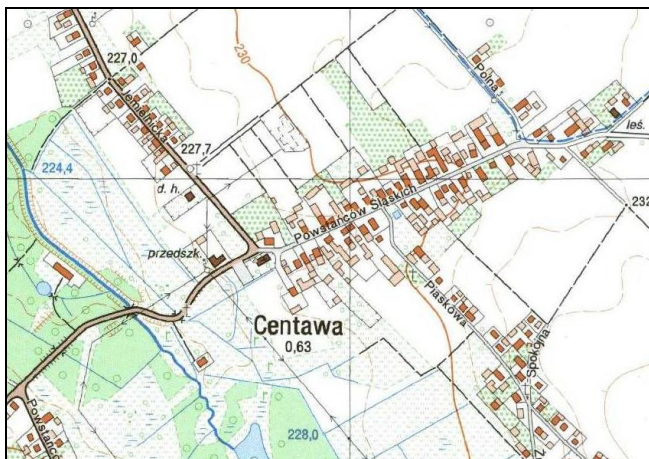
Centawa

Wieś o średniowiecznej metryce, usytuowana w południowej części gminy. Po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1253 roku w zapisie informującym o parafii w Centawie obejmującej wsie Centawę, Błotnicę i Warmątowice. Następnie odnotowana w dokumencie z 1350 r. mówiącym, że Lassota de Czantawa był świadkiem w pewnym procesie. W XV w. dokumentach występuje pod nazwą: Czantaw, Czentaw, Centhow i Centowe. Pochodzenie nazwy wsi jest niejasne. Jedni przypisują je dawnym właścicielom a głównie Jerzemu Centawskiemu, inni jemielnickim Cystersom, którzy mieli odmawiać w czasie drogi do Centawy centus ave, czyli sto Zdrowaś Mario. W 1936 r. wprowadzono nazwę Haldenau a w 1945 r. Centawa. Wśród właścicieli Centawy wymienia się m.in. Centawskich, Posadowskich, Kotulińskich i Wernerów.

Najstarszą budowlą wsi jest gotycki kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP, pochodzący zapewne z XIII w. wzmiankowany w 1420 w dokumencie wymieniającym proboszcza Marcina. W latach 1585 –1586 założono renesansowy, polichromowany strop. Dekoracja kasetonowa stropu jest unikalnym zabytkiem sztuki renesansowej na Śląsku.

Na początku XIX wieku w Centawie liczyła 353 osoby, w połowie stulecia było ich 506 a pod koniec wieku 587. W 1830 roku hr. Posadowski założył w Centawie na bazie istniejących pokładów rudy darniowej zakład hutniczy, zamknięty około 1840 r. W 1845 r. we wsi było 60 domów i 382 mieszkańców. Uprawiano żyto, ziemniaki i łubin a w licznych stawach hodowano ryby. Na rzece działały 2 młyny i tartak. W 1861 r. obejmowała obszar 868 ha. Znajdowały się tu 64 domy, gospoda i szkoła. W 1896 r. we wsi mieszkały 477 osoby a na folwarku 35. Do szkoły chodziło wtedy 188 dzieci katolickich i 1 ewangelik. Na początku XX wieku we wsi mieszkało 506 osób, w 1925 r. 481 a przed wybuchem II wojny światowej 579.

Atrakcją Centawy są: dęby – pomniki przyrody, zabytkowy kościół parafialny, źródła rzeki Jemielnicy, łowisko w sąsiedztwie Gajdowego.

Układ przestrzenny wsi.

Zabudowa wsi.

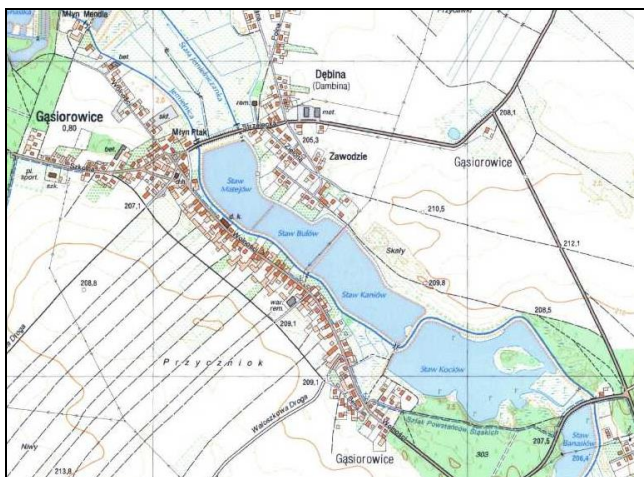
Wieś o układzie ulicówki. Zabudowę tworzą domy usytuowane po obu stronach drogi. Parcele najczęściej mają plan prostokąta, o układzie prostopadłym do osi ulicy. W obrębie działek, od frontu znajduje się budynek mieszkalny, przeważnie o układzie szczytowym. Budynki mieszkalne posiadają zazwyczaj jedną kondygnację. Kryte są wysokimi dachami dwuspadowymi, poszycie dachówką ceramiczną, przeważnie karpiówką układaną podwójnie w koronkę. Budynki mieszkalne łączą się zwykle z zabudowaniami gospodarczymi usytuowanymi w głębi parceli, prostopadłe do budynku mieszkalnego, lub na jego przedłużeniu.

Dominantą architektoniczną wsi jest kościół parafialny usytuowany w zachodniej części, u zbiegu dróg wiejskich.

Gąsiorowice - wieś o średniowiecznej metryce, usytuowana w środkowo-zachodniej części gminy w pobliżu licznych stawów, nad rzeką Jemielnica. Wzmiankowana w dokumencie z 1286 roku nadającym ją klasztorowi cystersów w Jemielnicy. Najstarszą częścią wioski jest przysiółek Dambina. Następnie wzmiankowana w 1325 roku, i 1342 r. Około połowy XIV w. składała się z wsi sołeckiej i dobra rycerskiego, położonego na prawym brzegu rzeki Jemielnicy. Występowała pod nazwą Gansorowicz, w 1463 r. funkcjonowała nazwa Ganszrowicz a w 1526 r. Husarowitz. Od 1936 r. wieś przyjęła nazwę Quellental a od 1945 r. Gąsiorowice

W XVII w. właścicielami wsi była rodzina Smeskal. Na początku XVIII wieku połowę Gąsiorowic kupił hrabia strzelecki Karol Colona, drugą połowę wraz z dobrem rycerskim klasztor w Jemielnicy. W 1725 roku we wsi były dwa młyny. W 1763 roku wieś liczyła 15 wolnych gospodarzy i młynarzy, 19 zagrodników i 1 chałupnik. Zajmowano się hodowlą owiec i bartnictwem. W 1784 roku Gąsiorowice liczyły 207 mieszkańców, na pocz. XIX w. Gąsiorowice liczyły 296 mieszkańców, ok. 1850 r. 637 a pod koniec XIX w. 585. Po kasacji zakonu dobra klasztorne zakupił Florian Langer a po nim jego syn Emanuel. W 1826 r. posiadłość gąsiorowicką kupił hr. Andrzej Renard ze Strzelec. Wieś tworzyły 63 domy, folwark i królewska strażnica leśna. W 1864 r. w skład Gąsiorowic wchodziły: wieś, dwa folwarki i Bokowe. We wsi było 101 domów mieszkalnych i 64 budynki gospodarcze. Mieszkało tu 21 gospodarzy, 18 zagrodników i 46 chałupników. Łącznie z lasami było tu 1172 ha gruntów. Uprawiano głównie zboża i kartofle. We wsi było 2 młyny, karczma, 2 szewców, 2 krawców, 2 stelmachów, kołodziej, rzeźnik, 4 kowali, bednarz.

Bokowe prawdopodobnie założone przez osadnika o nazwisku Bok. W 1905 roku Bokowe podzielono na dwie części: jedna do Gąsiorowic a druga do Łazisk. W części należącej do Gąsiorowic mieszkało 60 osób. Do wsi należał również folwark Wernerau, który założył w 1817 r. radca sądowy Werner ze Strzelec. Zajmował on obszar 49 ha gruntów między Gąsiorowicami a Szczepankiem. Hodowano w nim 200 uszlachetnionych owiec.

Układ przestrzenny wsi.

Zabudowa wsi.

Do Gąsiorowic należał także Szczepanek. Do atrakcji turystycznych Gąsiorowic należą: stawy hodowlane, dwie kaplice, kapliczki i krzyże przydrożne w tym krzyż w miejscu cmentarza francuskiego, pomnik upamiętniający ofiary I wojny światowej i budynki dwóch szkół.

Wieś w układzie ulicówki, z zabudową po obu stronach drogi utworzoną przez pojedyncze domy mieszkalne usytuowane głównie w układzie szczytowym. Domy mieszkalne zlokalizowane są w części frontowej działki, w pobliżu drogi. Budynki jedno i dwukondygnacyjne kryte dachami ceramicznymi. Historyczna zabudowa w większości zachowana z drobnymi przekształceniami w obrębie otworów okiennych.

Dom mieszkalny, ul. Wolności 44, obecnie przebudowany – brak szczytu w centrum dachu.

Kapliczka dzwonnica przy ul. Wolności.

Jemielnica

Należy do największych wsi na Opolszczyźnie. Położona w dolinie rzeki Jemielnicy i tworzących ją potoków Centawki i Świbskiej Wody, nad stawem rozlewającym się w miejscu połączenia cieków, w centrum gminy. Miejscowość o średniowiecznym rodowodzie; najstarsza osada jemielnicka datowana jest nie później niż w XII w. Pierwotną osadę tworzyło kilka zagród zgrupowanych wokół placu przy drewnianym kościele p.w. Jakuba. Lokowana na prawie niemieckim po 1217 r., przed przybyciem cystersów. W źródłach wzmiankowana po raz pierwszy 1225 r. jako „nowa osada” - *Gemelnice – Villa nova*. Funkcjonowanie wsi na prawie niemieckim poświadczane jest w dokumencie z 1283 r., w którym wymieniony jest sołtys Piotr z Jemielnicy. Wieś miała swoją organizację parafialną już w XIII wieku, obejmowała ona Jemielnicę oraz Dąbrówkę, Dziewkowice, Gąsiorowice, Łaziska, Wierchlesie, Żędowice i Księży Las. W 1285 r. źródła wymieniają proboszcza Sdezlausa. Jemielnica pierwotnie była własnością książęcą, dopiero w wyniku nadań, najpierw na rzecz instytucji duchownych, a potem rycerzy, własność uległa zróżnicowaniu. Nazwa wsi ulegała w ciągu stuleci zmianom. Łacińska *Villa nova*, czyli Nowa Wieś dotyczy jej lokacji na prawie niemieckim. W 1289 r. odnotowano ją pod nazwą Jemielnica, w 1425 r. Gemynicz, w 1608 r. Jemielnitz, w 1734 r. Chmelwitz, 745 r. 1865 r. Himmelwitz w dowolnym tłumaczeniu znaczy ona kawał nieba. W 1945 r. występowała pod nazwą Imielnica, po 1947 r. Jemielnica.

Na rozwój wsi zasadniczy wpływ miało sprowadzenie cystersów. Opactwo cystersów ufundowane zostało przed 1289 r., (jako prawdopodobną podaje się też datę 1259). r. w 1289 r. odnotowano opata Mikołaja z Jemielnicy na zjeździe opatów w Lubiążu. Pierwotny (zapewne drewniany) klasztor zorganizowano przy istniejącym kościele parafialnym św. Jakuba (kościół ten ponownie konsekrowany w 1477 r. p.w. Wszystkich Świętych). Założenie opactwa Cystersów w drugiej połowie XIII wieku było w dziejach Jemielnicy faktem o ogromnym znaczeniu - oddziaływało nie tylko religijnie, ale i gospodarczo na wspólnotę wiejską. Cystersi trafili na zasiedlony i dobrze zagospodarowany teren, tak dalece, że otrzymali nawet funkcjonujący już młyn i stawy rybne u podnóża klasztoru, zastali również gotową strukturę parafialną. Opactwo cysterskie w Jemielnicy było drugim opactwem cysterskim w księstwie opolsko-raciborskim (po Rudach). Do Rud Cystersi przybyli z małopolskiego klasztoru w Jędrzejowie, pierwszej bezpośredniej filii burgundzkiego opactwa Morimond. Zakon posiadał zwierzchnictwo feudalne nad posiadanymi ziemiami. Według stanu z 1302 r. wioski stanowiące uposażenie klasztoru cystersów to m.in. Wierchlesie, Suchodaniec, Księży Las, Olszowa, Dolna, Płużnica, Roźniatów, Kadłubie, Tomice, Siedlec, Olszowa, Żyrowa, Rozwadza, Otmęt, Steblów, Dobra, Witosławie. W 1297 r. zakonnicy zwrócili się z prośbą o pozwolenie na budowę nowego klasztoru w innym miejscu. Książę opolski Bolko I przeznaczył na ten cel teren w płn.-zach. części wsi, nad stawami rybnymi i rozpoczął w 1307 r. budowę opactwa oraz kościoła pod wezwaniem Panny Marii, na który przeniesiono później wezwanie św. Jakuba. Budowa drewnianego klasztoru trwała do drugiej połowy XIV wieku, natomiast budowa murowanej świątyni gotyckiej zakończyła się prawdopodobnie przed końcem XIV wieku. Zabudowania klasztorne wielokrotnie ulegały zniszczeniu. Po raz pierwszy opactwo ucierpiało podczas najazdu husytów w 1428 roku. Wówczas dewastacji uległ także dawny kościół św. Jakuba, który po odbudowie został konsekrowany pod wezwaniem Wszystkich Świętych w 1447 roku. Kolejna klęska miała miejsce w 1617 roku. Zaproszony ogień strawił kościół klasztorny oraz opactwo wraz z biblioteką, dwa młyny i pół wsi. Kolejnego podpalenia dokonały wojska Mansfelda w 1628. Przed podpaleniem splądrowano klasztor, zniszczono także zabudowania gospodarcze, jazy i groble na stawach. Zabudowania zakonne odbudowano w drugiej połowie XVII w., dzięki staraniom opata B. Bogaczyńskiego oraz burmistrza Jemielnicy M. Jankowskiego.

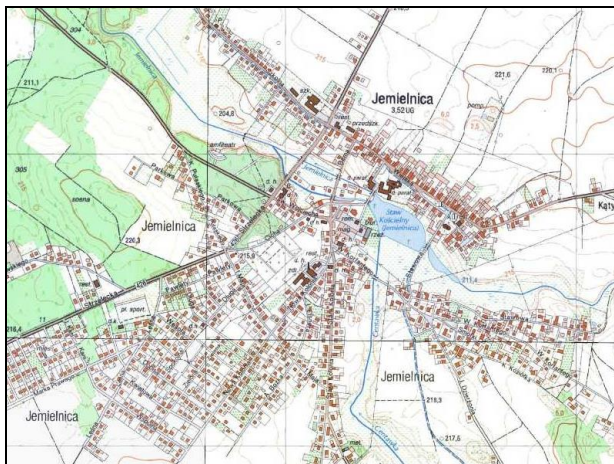
Zabudowania klasztorne wraz z kościołem otoczono murem. W tym też okresie miały miejsce działania budowlane na terenie przyklasztornej wsi. W dokumentach znajdujemy wzmianki o przytułku dla biednych utrzymywanych przez zakonników (1636 r.), później zaś także o szkole znajdującej się w murowanym budynku przy kościele Wszystkich Świętych. W 1675 r. przy kościele klasztorным powstaje bractwo św. Józefa skupiające ludzi modlących się o dobrą śmierć. Z inicjatywy bractwa w 1714 r. nastąpiła budowa owalnej kaplicy św. Józefa z kryptą grobową, co uznaje się za pierwszą fazę barokizacji zespołu. Po kolejnym pożarze, który miał miejsce 13 kwietnia 1733 r. zniszczeniu uległy oba kościoły, klasztor, zabudowania folwarczne a także 30 gospodarstw chłopskich. Budynek klasztoru dotąd drewniany oraz gotycki kościół zakonny odbudowano i rozbudowano według projektu mistrza murarskiego Fryderyka Gansa z Karniowa. Barokowe przemiany zespołu klasztornego trwały do 1740 roku. Ich efektem była rozbudowa kościoła poprzez dobudowanie do gotyckiego korpusu trójprzęsłowej części i masywu wieżowego. Tę fazę przebudowy dokumentuje malowidło znajdujące się na sklepieniu w kaplicy św. Józefa, ukazujące zabudowania kościelno-klasztorne z roku 1756. Barokowy budynek klauzury wzniesiono zgodnie z budowlaną praktyką zakonną po południowej stronie bazyliki, z lekkim wysunięciem skrzydła zachodniego przed fasadę kościoła. Zrealizowano tu budowlę trójskrzydłową opartą na planie czworoboku, otaczającego prostokątny wirydarz. Między fasadą kościoła a zachodnią częścią budynku klauzury, umieszczono sień przejazdową wiodącą na dziedziniec klasztorny ze studnią pośrodku. Teren założenia klasztornego otoczono kamiennym murem zewnętrznym i podzielono wewnętrznymi murami z bramkami na różnicowane funkcją przestrzenie.

Innym przedstawieniem, na którym ukazano zabudowania klasztorne, jest rycina Friedricha B. Wernhera, z około połowy XVIII w. Na rycinie przedstawione są w całości zabudowania gospodarcze klasztoru - młyn, piekarnia, dom czeladzi ze spichlerzem oraz dwa inne budynki gospodarcze a także ogród warzywny od zachodu i sad od strony wschodniej. Dziedziniec kościelny zamknięto od północy jednokondygnacyjnym budynkiem, pełniącym najprawdopodobniej funkcję stajni, obok niej usytuowany został budynek bramny. Od strony południowej, w miejscu obecnej ozdobnej bramy, znajdowało się dodatkowe wejście do kompleksu. W tym okresie przebudowano także ogrody klasztorne widoczne na rycinach F.B. Wernhera z 1737 i 1751 roku. Były to typowe ogrody barokowe o formach geometrycznych. Jeden z nich (warzywny) znajdował się po zachodniej stronie zabudowań gospodarczych, pomiędzy budynkami młyna klasztornego i spichlerza z budynkiem mieszkalnym a murem zewnętrznym (przy dzisiejszej ul. Bema). Jego kompozycję tworzyło 16 prostokątnych kwater z dwoma przecinającymi się pod kątem prostym alejami wysadzonymi drzewami, w centralnym punkcie znajdowała się fontanna. Druga część ogrodu o charakterze sadu na rzucie zbliżonym do kwadratu zajmowała teren na wschód i półn.-wsch. od kościoła i klasztoru i otoczona była kamiennym murem.

W 1810 roku dekretem z 30 października król pruski wprowadził sekularyzację majątków kościelnych, odtąd klasztor cystersów i jego posiadłości przeszły na skarb państwa. Komisja królewska oszacowała majątek klasztorny na 137 tysięcy talarów. Świątynię klasztorną przekształcono na kościół parafialny, natomiast w budynkach klasztornych umieszczono urząd sądowy i depozytowy, część pomieszczeń przekazano na potrzeby plebanii. W czasie wojny napoleońskiej (1813-1814), klasztor zamieniono na szpital dla rannych Francuzów, którzy masowo umierali na tyfus. Chowano ich na istniejącym już wcześniej cmentarzu dla ofiar chorób zakaźnych. Stąd wywodzi się nazwa cmentarza francuskiego - stanowiącego obecnie jeden z zabytków Jemielnicy. W 1817 roku wioska Jemielnica została zakupiona przez Floriana Langerę. Dobra jemielnickie drogą zakupów ostatecznie trafiły w ręce hrabiów ze Strzelec, którzy mieli w Jemielnicy swojego zarządcę. Siedzibą zarządcy był tzw. zamek, który mieścił się we dworze /dawny folwark cysterski/. Za sprawą inspektora leśnego Liebenbinera powstały w lasach jemielnickich dwie wioski Barut i Piotrówka. Od 1833 roku klasztor pocysterski jest własnością parafii rzymsko-katolickiej, część zabudowań klasztornych pozostała w rękach prywatnych.

W 1825 roku we wsi były 103 domostwa, w 1861 roku było ich już 153. Wioska posiadała trzy karczmy, szkołę, warsztaty rzemieślnicze i sklepy.

Do atrakcji turystycznych należy zespół klasztorny ze stawami, kościół Wszystkich Świętych w gotyckimi polichromiami i manierystycznym wyposażeniem, regularna zabudowa fryderycjańska przy ulicy Wiejskiej, cmentarz francuski.

Układ przestrzenny wsi.

Zabudowa wsi.

Obecnie jest dużą nieregularną wsią, złożoną z kilku zróżnicowanych skupisk zabudowy prezentujących odmienne typy i układy przestrzenne. Pierwotna lokacyjna Jemielnica to niewielka osada usytuowana we wschodniej odcinku dzisiejszej ulicy Wiejskiej. Była to wieś placowa w typie owalnicy. Wokół wrzecionowatego placu (nawsia) skupiała się zabudowa mieszkalno-gospodarcza. Z nawsia wychodziły dwa główne trakty komunikacyjne: w kierunku Strzelec Opolskich i w kierunku Żędowic. Wraz z rozwojem wsi nawsie przyjęło formę wiejskiej ulicy, przy której ukształtowała się rzędowa zabudowa zagrodowa typu fryderycjańskiego. Szczytowy układ połączonych bramami domów tworzy jednolitą linię zabudowy. Dominantą jest założenie klasztorne, wraz ze stawami i zabudowaniami gospodarczymi, do którego prowadzi dwie bramy. W centrum wsi znajduje się wydłużony plac, obecnie o charakterze skweru, z figurą Nepomucena oraz pomnikiem ofiar wojny. Po jego południowo zachodniej stronie znajduje się gotycki kościół cmentarny. Oprócz zespołu klasztorne w rejestrze zabytków nieruchomości znajdują się także kościół cmentarny oraz mogiła powstańców śląskich na cmentarzu katolickim.

Łaziska

Wieś o średniowiecznym rodowodzie, po raz pierwszy wzmiankowana w 1300 roku. W 1323 r. подарowana przez księcia strzeleckiego Alberta klasztorowi cystersów w Jemielnicy. W tym czasie wieś nazywano Lasicz, Lasicze, Łaziscz i Laschicze. W 1936 r. zmieniono nazwę wsi z Łazisk na Lasen. W 1945 roku wieś przyjęła nazwę Łaziska. W Urbarzu Strzelec z 1534 r. odnotowano: „w Łaziskach jest tartak, młyn z dwoma kołami i ubijak. Zajmują się tu pszczelarstwem” Wieś oddawała do klasztoru jemielnickiego dziesięcinę a na rzecz zamku strzeleckiego odrabiała pańszczyznę. W 1615 r. Łaziska należały do Jerzego Rederna. W 1662 r. wieś liczyła 154 mieszkańców. W 1766 r. na polecenie hr. Colonny ze Strzelec sprowadzono do Łazisk bielarzy, którzy założyli tu bielarnię. Dwie bielarnie powstały jeszcze w 1830 r. W 1783 r. we wsi było 13 gospodarzy, 7 zagrodników i 4 chałupników. Na początku XIX w. Łaziska liczyły 205 mieszkańców, w połowie wieku XIX 573 a pod koniec 745. W 1830 r. wioska należała do hr. Renarda ze Strzelec. Było tam 60 domów, 2 młyny, młyn papierowy, tartak, leśnictwo i 3 smolarnie. W 1835 r. na miejscu młyna papierowego i tartaku powstała fabryka drutu, gwoździ oraz igieł. Surowiec potrzebny do produkcji przywożono z Ozimka, tam też odwożono wyprodukowany drut. Produkcja wynosiła 1196 cetnarów tj. 61531 kg różnego rodzaju drutu a zajmowali się nią kierownik i 25 robotników. Druciarnia uległa likwidacji po pożarze w 1863 r. Hrabia Renard sprzedał Łaziska w 1855 r. spółce „Minerwa”. Spółka, jako mało dochodowe przedsiębiorstwo uległa likwidacji w 1871 r. W 1861 r. gmina wiejska Łaziska liczyła 17 gospodarzy, 9 zagrodników i 39 chałupników. Było tam 70 domów mieszkalnych, 82 budynki gospodarcze i 2 bielarnie, młyn, karczma, 2 mieszkania dla leśniczych oraz torfowisko o powierzchni 72 morgi eksploatowane przez spółkę „Minerwa”. Obszar wsi bez folwarku w 1864 r. wynosił 344 ha. W 1905 r. we wsi mieszkało 776 osób, 119 na Bokowem i 6 w młynie. Łaziska w 1912 r. majątek przejął Franciszek hr. Thiele - Winkler z Mosznej. Powierzchnia posiadłości wynosiła 4337 ha z tego na pola przypadają 39 ha, łąk było 258 ha a lasów 3985 ha. We wsi mieszkało wtedy 921 mieszkańców. W 1926 r. założono w Łaziskach straż pożarną. W 1927 r. wieś zelektryfikowano. W 1942 roku mieszkało tu 971 osób pracujących w okolicznych hutach i kopalniach. Odwiedzając Łaziska warto zwrócić uwagę na: kaplicę, budynek dawnej szkoły i lasy ze śródleśnymi stawami.

Układ przestrzenny.

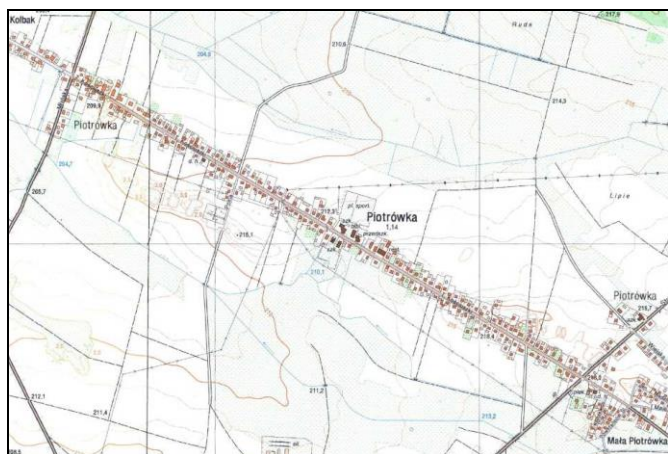

Zabudowa wsi.

Piotrówka

Wieś usytuowana w środkowej części gminy. Podobnie jak pobliska wieś Barut założona w 1832 r. w wyniku akcji osiedleńczej króla Fryderyka Wielkiego, mającej przyczynić się do aktywizacji gospodarczej wschodnich terenów państwa pruskiego. Kolonia nosiła nazwę Petersgratz od imienia pierwszego pastora Piotra Schikora. Pruskie Ministerstwo Skarbu zezwoliło 60 czeskim kolonistom z Friedrichsgratz (Grodziec koło Ozimka)– w sumie 258 dorosłych i 58 dzieci – na osiedlenie się przy terenach leśnych dawnego klasztoru w Jemielnicy. Każda z rodzin osadniczych otrzymała 5 ha gruntu leśnego z prawem własności i dziedziczenia za podatek gruntowy. W 1836 r. kolonia liczyła 42 domy i 17 prowizorycznych chałup, w 1861 r. mieszkało już 77 rodzin osadniczych i było 85 domów mieszkalnych i 65 gospodarczych. Pod koniec XIX w. nastąpił szybki rozwój osady, w 1882 r. wybudowano szkołę, w 1892 r. kościół filialny parafii husyckiej w Grodźcu. W 1891 r. Piotrówka liczyła 840 ewangelików, 302 katolików i 4 Żydów. W 1893 r. kolonia otrzymała status gminy wiejskiej. W 1896 r. mieszkało tu 991 osób a w 1905 r. 1222 osób. W 1900 r. rozpoczęto budowę drugiej szkoły, położonej nieopodal kościoła, rozbudowanej w latach 1913 i 1935 r. W latach 1900 – 1918 wieś przeżywała rozkwit życia gospodarczego i kulturalnego, od 1898 r. mieścił się tu Bank Rolny, w 1908 r. wybudowano Dom Parafialny, w którym znajdowało się przedszkole i biblioteka. Od 1929 r. wieś posiadała straż pożarną.

Przeciętne gospodarstwo posiadało 1, 5 ha gruntu. Uprawiano żyto, ziemniaki i owies. Z uwagi na liczne łąki rozwinięta była też hodowla bydła i trzody chlewnej. W 1939 r. wieś liczyła 1525 mieszkańców, z czego 1225 stanowili ewangelicy. Oprócz działalności rolnej rozwijało się też rzemiosło, handel i usługi: było 10 sklepów spożywczych, 3 piekarnie, 4 masarnie i 2 gospody.. Godne uwagi we wsi są: kościół, szkoła i cmentarz.

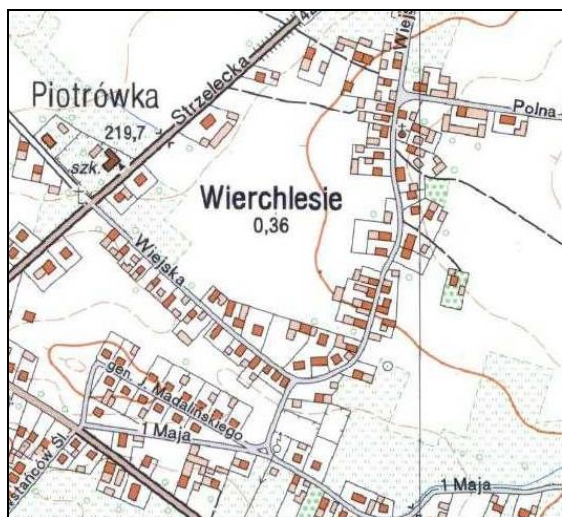
Układ przestrzenny.

Zabudowa wsi.

Wierchlesie

niewielka wioska usytuowana pomiędzy Piętrówką a Barutem. Miejscowość o średniowiecznym rodowodzie, po raz pierwszy wzmiankowana w 1282 roku w związku z nadaniem uposażeń przez księcia opolskiego Bolka I klasztorowi cystersów w Jemielnicy. Kolejna wzmianka z 1328 roku, w której książę strzelecki Albert zezwolił zakonnikom z Jemielnicy ścinać drewno budowlane i opałowe w lasach przyległych do Wierchlesia. W dokumencie z 17 kwietnia 1361 roku ten sam książę podarował klasztorowi w Jemielnicy wsie „Dombrowcam et Wierchles”. W 1908 r. wieś nazywano Wierchlesche a w 1933 r. Wierchlesch. Od 1934 roku w użyciu była nazwa Hohenwalde, Od 1945 r. obowiązuje nazwa Wierchlesie. W 1430 r. w czasie wojen husyckich Wierchlesie było spustoszone i spalone. Dzięki księżetom z Opola wieś została odbudowana i ponownie przekazana klasztorowi w Jemielnicy. W Urbarzu strzeleckim z 1534 roku odnotowano, że we Wierchlesiu były pasieki. Podobnie jak inne miejscowości wieś płaciła klasztorowi dziesięcinę natomiast pańszczyznę odrabiano dla zamku w Strzelcach. W 1615 roku Wierchlesie przechodzi w posiadanie Jerzego von Redern. W 1662 roku wieś liczyła 187 mieszkańców, w 1790 r. 136 osób. Na początku XIX wieku było 159 mieszkańców, w połowie wieku 354 a pod koniec 373. W 1815 r. właścicielem Wierchlesia został hrabia Andrzej Maria Renard ze Strzelce. On to w 1855 roku sprzedał wieś spółce „Minerwa”. W 1861 roku we wsi mieszkało 5 gospodarzy, 10 zagrodników i 25 chałupników. Gospodarstwo gospodarza zajmowało obszar około 13 ha a zagrodnika około 4 ha. W sumie Wierchlesie obejmowało 122 ha gruntów. We wsi znajdowało się 47 domów mieszkalnych, 39 budynki gospodarcze, gospoda, leśnictwo z leśniczym i jego pomocnikiem. W latach 1901 – 1945 we wsi funkcjonował urząd rejonowy, który obejmował Wierchlesie, Barut, Piętrówkę i Łaziska. Na początku XX wieku na Wierchlesiu mieszkało 343 mieszkańców a w czasie II wojny światowej 412. Posiadłość Wierchlesie w 1912 r. była w rękach hr. Franciszka von Thiele – Winklera z Mosznej i liczyła wraz z lasami 2221 ha. W latach 1925/1926 dotarła do wsi elektryfikacja, ale tylko wzdłuż szosy Strzelce – Zawadzkie. Turystyczną atrakcją stanowią tu: okoliczne lasy i łąki, kapliczka w centrum wsi i budynek po byłej szkole.

Układ przestrzenny.

Zabudowa wsi.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy gminy Jemielnica posiada charakter zdeterminowany wiejskim typem jednostek administracyjnych - 7 wsi sołeckich.

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. W tym rozumieniu krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców prowadzonej na przestrzeni wieków, stanowiące o tożsamości regionalnej.

Na zasoby dziedzictwa kulturowego gminy Jemielnica składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową: zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne.

W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
3. ustawa o ochronie przyrody
4. ustawa prawo ochrony środowiska

Na obszarach wiejskich gminy Jemielnica dziedzictwo kulturowe wiąże się z gospodarką rolną i religijnością jej mieszkańców: najcenniejszymi zabytkami jest tu architektura sakralna kościoły wiejskie, kapliczki, krzyże, budownictwo wiejskie – mieszkalne i gospodarcze oraz historyczne układy ruralistyczne.

Dziedzictwo kulturowe wsi – krajobraz wiejski.

Charakter dziedzictwa kulturowego wsi Barut, Centawa, Gąsiorowice, Jemielnica, Łaziska, Piotrówka i Wierchlesie zdeterminowany jest typem zabudowy ukształtowanej przez pojedyncze domy, zabudowania gospodarcze i obiekty sakralne (kościół, kapliczki) rozlokowanej w układach przestrzennych charakterystycznych dla lokacji na prawie niemieckim i lokacji fryderycjańskiej. Pomimo późniejszych przekształceń i nawarstwień te typy przestrzenne są czytelne i zachowały się w zasadniczej formie do dziś.

Wsie posiadają zorganizowaną zabudowę i zachowaną linię zabudowy. Wyraźnie oddzielone, niezależone obszary pomiędzy wsiami zapewniają rozległe panoramy widokowe. Charakterystyczne jest malownicze wkomponowanie wsi w naturalny krajobraz, w pobliżu sieci rzecznej, w obniżeniach lub wyniesieniach terenu oraz akcentowanie przestrzeni wieżami kościołów.

Niebagatelne znaczenie dla wartości kulturowej krajobrazu wiejskiego ma charakter i rodzaj zabudowy wyznaczający cechy regionalne, świadczące o specyfice lokalnego budownictwa i jego odrębności. Rozpatrywany on jest w aspekcie formy architektonicznej, materiału budowlanego i funkcji obiektów. Zdefiniowanie tych cech umożliwia ochronę walorów zabytkowych budownictwa wiejskiego.

Zabudowa wsi gminy Jemielnica jest niewysoka, jedno rzadziej dwukondygnacyjna, czasem z dominantą wieży kościoła, wyróżniającą się w panoramie miejscowości. Na terenie gminy występuje różnorodność form zagród i budownictwa mieszkalno-gospodarczego. Zagrody zajmują najczęściej prostokątne działki siedliskowe z ustawionym szczytowo budynkiem mieszkalnym usytuowanym przy drodze wiejskiej (występują też układy kalenicowe), budynki murowane są z lokalnych materiałów budowlanych, posiadają jednolitą kolorystykę ceramicznych dachów i skromny detal elewacyjny ograniczony do podziałów elewacji gzymsami i profilowanych lub płaskich opasek wokół otworów okiennych i drzwiowych.

Tradycyjnym materiałem budowlanym jest łamana skała wapienna, której struktura widoczna jest niekiedy w elewacjach bocznych budynków mieszkalnych (ściany frontowe, jako reprezentacyjne zazwyczaj tynkowano) oraz w budynkach gospodarczych a także ogrodzeniach. W okresie późniejszym, na przełomie XIX i XX w. wznoszono także budynki z czerwonej, nietynkowanej cegły.

Zagroda jest najbardziej typowym elementem zabudowy wiejskiej, jej wielkość a także forma przestrzenna była ściśle powiązana z wielkością produkcji roślinnej i zwierzęcej prowadzonej w gospodarstwie. Rozplanowanie zagrody nadawało całym układom wiejskim specyficzny i niepowtarzalny charakter.

Na terenie gminy występują trzy typy tradycyjnych zagród:

1. zagroda jedno lub dwubudynkowa z budynkami ustawionymi szczytowo, jeden za drugim (budynek mieszkalny od frontu, za nim budynek inwentarski)
2. zagroda trzybudynkowa, półotwarta, z dodatkowym budynkiem gospodarczym (najczęściej stodołą) usytuowanym prostopadle, oddzielającym podwórze gospodarcze od pól
3. zagroda wielobudynkowa półotwarta z dwoma budynkami mieszkalnymi od frontu. Jeden z nich z reguły wyższy przeznaczony był na mieszkanie dla gospodarzy, natomiast drugi tzw. wycużnik zajmowany był przez rodziców. Oba budynki miały reprezentacyjną formę elewacji szczytowych, często połączone były murem z bramą i furką.

Trzeci typ zagrody - zagroda wielobudynkowa reprezentowana jest najpełniej we wsi Jemielnica. Zabudowę przy ul. Wiejskiej wzniesiono po połowie XIX w. kierując się ściśle pruskimi przepisami budowlanymi. Parcele budowlane mają kształt wąskich prostokątów, z ciągnącymi się za zabudową długimi pasami pól. Zabudowania ułożone w kształcie litery „U” okalają prostokątne podwórze. Od frontu, tuż przy ulicy zlokalizowany jest, usytuowany szczytowo, główny

budynek mieszkalny, za nim, pod wspólnym dachem budynki inwentarskie i gospodarcze, po przeciwnej stronie zazwyczaj mniejszy, także szczytowy budynek mieszkalny (wycug) niekiedy spichlerz lub inny budynek gospodarczy. Podwórze zamyka, ustawiona prostopadle stodoła, oddzielająca zagrodę od pól. Stodoła posiadała jeden lub dwa przejazdy, umożliwiały one bezpośredni wyjazd z zagrody na pola. Dom mieszkalny i tzw. wycug połączone były murem z bramą i furtą. Ten typ zagrody nosi nazwę zagrody „frankońskiej”. Formułę rozplanowania zagrody importowano na teren Opolszczyzny po połowie XVIII w, tutaj modyfikowano jedynie cechy stylowe poszczególnych budynków w zależności od regionu, zasobności właściciela i czasu powstania. Początkowo czerpano z tradycji baroku, później klasycyzmu, przekształcając je i dodając budowanym zagrodom elementy lokalne.

- ochronę naturalnej przestrzeni–przyrodniczo-kulturowej
- adaptację dawnych budynków gospodarczych do nowych funkcji
- zachowanie kształtu i rozplanowania zagród
- zachowanie formy i bryły obiektów w obrębie zagród
- ekspozycję materiału budowlanego
- zachowanie tradycyjnego detalu na elewacjach, wymianę okien bez zmiany proporcji otworów i podziałów
- dostosowanie małej architektury (wiaty przystankowe, ławki, lampy oświetleniowe itp.) do tradycyjnej zabudowy wsi
- utrzymanie tradycyjnych nawierzchni ulic i placów
- utrzymywanie tradycyjnych gatunków drzew i krzewów na terenie wsi.

5.2.4. Zabytki nieruchome

Architektura sakralna

Terminem architektura sakralna określa się budowlę kościelne, klasztorne, kaplice i kapliczki, a do tzw. małej architektury sakralnej zaliczyć można krzyże przydrożne. Wszystkie te typy obiektów są reprezentowane na terenie gminy Jemielnica.

W trzech wsiach gminy istnieją kościoły:

1. Centawa – kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP
2. Jemielnica - kościół klasztorny ob. parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP
3. Jemielnica – kościół cmentarny p.w. Wszystkich Świętych
4. Piotrówka - kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP

Wszystkie mają charakter zabytkowy. Trzy z nich: kościół w Centawie i dwa kościoły w Jemielnicy wpisane są do rejestru zabytków woj. opolskiego i podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej, kościół w Piotrówce figuruje w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków. Większość posiada wysoką wieżę, która stanowi główny akcent wertykalny układu ruralistycznego.

Centawa - Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP.

Nr rejestru - 879/64

z dnia 14.05.1964 r.

Unikalny przykład gotyckiej świątyni murowanej z kamienia wapiennego. Założony na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i wieżą od zachodu. Wnętrze nakryte drewnianym stropem renesansową polichromią kasetonową. Pierwotnie otynkowany, w 1872 r. zamknięty z powodu groźby zawalenia. Gruntowny remont w stylu neogotyckim przeprowadzono w latach 1886 – 1888 pod kierownictwem arch. Möbiusa, dobudowano nową zakrystię i kruchtę, przybudówki przy wieży oraz podwyższono wieżę, usunięto tynki zewnętrzne i powiększono okna z wymianą łuku półkolistego na ostry oraz wymieniono pokrycie dachu z gontu na łupek. Wokół kościoła kamienny mur ze szkarpami.

Jemielnica - kościół klasztorny ob. parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, nr rejestru – 128/54 z dnia 20.09.1954 r.

Pierwotnie pw. NMP i św. Jakuba. Zbudowany na przełomie XIII i XIV w. Murowany z kamienia wapiennego i cegły, otynkowany gładko ze skromną dekoracją architektoniczną głównie w partii fasady. Orientowany, trójnawowy, bazylikowy. Złożony z dwóch zróżnicowanych stylowo części: część gotycka z jednoprzęsłowym prezbiterium i trójprzęsłowym przedłużonym trzema przęsłami naw barokowych z wieżą wtopioną w korpus. Po bokach, której: od pld. przedłużenie nawy, od pln. kruchtą. Prezbiterium i nawa południowa zamknięte wielobocznie, opięte szkarpami. Dach nad nawą główną i prezbiterium dwuspadowy, równej wysokości, nad nawami bocznymi pulpitowy. Wieża kryta hełmem baniastym z latarnią. W przedłużeniu nawy pln. (przy prezbiterium) kaplica p.w. św. Józefa - założona na planie owalnym, dobudowana w 1714 r. przez opata Malachiasza Badabudę, pod nią krypta grobowa. Przy korpusie od pld. zakrystia wtopiona w korpus klasztoru. We wschodnim przęśle prezbiterium i starszej części naw bocznych sklepienia krzyżowo-żebrowe. W nawie głównej oraz barokowej części naw bocznych sklepienia kolebkowo-krzyżowe. Nawy główne otwarte do nawy bocznej ostrołuczными arkadami filarówymi w części gotyckiej i półkolistymi w części barokowej. Okna w części gotyckiej ostrołukowe, w części barokowej zamknięte łukiem pełnym. Fasada (elewacja zachodnia) trójosiowa, z wieżą o świętych narożnikach. Kaplica św. Józefa wzniesiona na planie owalnym, nakryta sklepieniem kopulastym, otwarta do nawy bocznej półkolistą arkadą. Ściany rozczłonkowane pilastrami. Na kopule iluzjonistyczna polichromia wykonana w 1756 r. przez Wolfa. W prezbiterium ołtarz regencyjny (1734 r.) wykonany w warsztacie Michała Kösslera w Niemodlinie z obrazem Wniebowzięcia NMP pędzla Jerzego Wilhelma Neunherza. Przy filarach międzynawowych cztery pary ołtarzy rokokowych z obrazami Michała Willmanna.

Jemielnica – kościół cmentarny p.w. Wszystkich Świętych, nr rejestru – 129/54 z dnia 20.09.1954 r.

Zbudowany zapewne w 3 tercji XIII w. lub pocz. XIV w. na co wskazuje układ przestrzenny z murami wzmocnionymi przyporami, ostrołukowy otwór tęczowy oraz krzyżowe sklepienie w prezbiterium oparte na wspornikach z maskami. Ponownie konsekrowany w 1477 r. pw. Wszystkich Świętych. Parafialny do 1810 r. Zniszczony w czasie wojny trzydziestoletniej, odbudowany w 1655 r. w stylu późnorenesansowym. W XVIII w. powiększony o zakrystię usytuowaną po południowej stronie prezbiterium, kruchtę zachodnią oraz pomieszczenie południowe. W tym okresie założono w nawie sklepienia oraz powiększono okna

i wejście. Po kasacie zakonu cysterskiego kościół poklasztorny został kościołem parafialnym, a dotychczasowy kościół parafialny stał się kościołem cmentarnym. Gotycko-renesansowy z wyposażeniem w stylu manierystycznym.

W prezbiterium i na łuku tęczowym zachowana polichromia gotycka z 3 św. XV w. Na ścianie północnej cykl scen pasyjnych, w rozglifieniu okna postaci dwóch świętych. Na ścianie wschodniej MB Dobrej Opieki i Chrystus Bolesny. Na ścianie południowej inskrypcja minuskułowa. Na podłuczcu tęczy dwunastu apostołów w sześciu prostokątnych polach. Ponadto na podłuczcu tęczy i ścianach zacheuszki. Nad chórem muzycznym, na ścianie inskrypcja z datą odbudowy kościoła 1655.

Piotrówka - kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP – ewidencja zabytków.

Zbudowany w 1892 r. w stylu neogotyckim. Pierwotnie protestancki, od 1945 r. katolicki. Murowany z czerwonej cegły ceramicznej, nietynkowany z cegłą dekoracją elewacji. Założony na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i kwadratową wieżą pośrodku fasady. Wieża nad połacią dachu kryta łupkiem. Jednonawowy, wewnątrz nakryte drewnianą więźbą typu otwartego.

Klasztor cysterski w Jemielnicy, ob. Plebania nr rejestru – 2011/74 z dnia 29.04.1974 r.

- do 1617 r. drewniany, odbudowany po pożarze w 1733 r. według projektu arch. Fryderyka Gansa. Murowany z kamienia wapiennego i cegły, otynkowany gładko, tynk cementowo-wapienny zacierany na gładko, ze skromną dekoracją architektoniczną skoncentrowaną wokół otworów okiennych w postaci uszatyh opasek. Dwukondygnacyjny, podpiwniczony pod skrzydłem zachodnim i południowym piwnice sklepione kolebkowo. Czteroskrzydłowy z zabudowaniami zgrupowanymi wokół wewnętrznego, czworobocznego dziedzińca (wirydarza). Przy narożniku płd.-zach. okrągłą basztą pełniącą niegdyś funkcję więzienia. Kryty ceramicznymi dachami dwuspadowymi, baszta zwieńczona dachem stożkowym. Skrzydło północne (przylegające do kościoła) jednotraktowe z krużgankiem w przyziemiu, kryte sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi oraz brama wjazdowa przesklepiona łukiem segmentowym, nakryta dwoma przęsłami sklepień kolebkowo-krzyżowych. Skrzydło zachodnie dwutraktowe wnętrza kryte sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi i kolebkowymi z lunetami. W narożniku północnym dawny refektarz. Skrzydło południowe (obecnie przekształcone w korytarz) jednotraktowe z krużgankiem wzdłuż wirydarza, nakrytym sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi. Trakt mieszkalny kryty sklepieniami kolebkowymi z lunetami oraz klasztornym z dekoracją sztukatorską. Skrzydło wschodnie zbudowane w 2 poł. XIX w. w miejscu wyburzonego w latach 1833 – 1834 barokowego skrzydła. Pozostał po nim krużganek z zakrystią i relikty średniowiecznych, kamiennych murów. Budynek zmodernizowano w 1860 roku i na początku XX w. Powstała w tym czasie nadbudowa nad pozostałością skrzydła wschodniego, jest budynkiem parterowym z wysokim poddaszem. Na zewnętrznej ścianie skrzydła wschodniego istniała do lat końca lat 60-tych XX w. polichromia z przedstawieniem kościoła i klasztoru w Jemielnicy wraz z herbem klasztoru.

Kapliczki

Na obszarze całej gminy występują różne typy kapliczek przydrożnych. Powszechnie występującą formą jest niewielka kapliczka „domkowa”, wolnostojąca, jednokondygnacyjna, założona na planie kwadratu lub prostokąta, kryta dachem dwuspadowym, usytuowana szczytowo. Posiada ona wnętrza jednoprzestrzenne, otwarte łukiem pełnym lub ostrołucznie, w którym znajduje się figura świętego lub ołtarz. Występuje także kapliczka na planie ośmioboku oraz kapliczki przy murach ogrodzeniowych.

Kapliczki fundowane były przez osoby prywatne lub społeczności wiejskie, przeważnie jako wota dziękczynne, lub w celu upamiętnienia ważnego wydarzenia oraz jako obiekty kultu. Istniejące kapliczki powstały głównie w okresie poł. XIX w. do pocz. XX w. Są one materialnym świadectwem dziejów społeczności wiejskiej i losów indywidualnych.

Powszechnie reprezentowanym typem realizowanym w różnych odmianach w zakresie sposobu dekoracji i artykulacji elewacji są wolnostojące kapliczki murowane, otynkowane, założone na planie prostokąta, kryte dachami dwuspadowymi.

Jemielnica – kaplica przy ul. Strzeleckiej.

Najprostszą formę prezentuje kapliczka we wsi Jemielnica, przy drodze do Piotrówki (ul. Strzelecka). Zbudowana około 1800 r. w stylu klasycystycznym, murowana, otynkowana, założona na planie kwadratu, kryta dachem dwuspadowym. Poszycie blachą. W elewacji frontowej zamknięte półkolistym wejściem, w szczycie okulus. Wnętrze sklepione kolebką, w nim figura św. Jana Nepomucena.

Jemielnica (przys. Gajdowe).

Odmianę tego typu prezentuje kapliczka zlokalizowana w Jemielnicy (przys. Gajdowe), na skraju wsi. Kapliczka zbudowana pod koniec XIX w. murowana, otynkowana, założona na planie prostokąta, kryta ceramicznym dachem dwuspadowym. W elewacji frontowej zamknięte półkolistym wejściem, naroża zaakcentowane pilastrami dźwigającymi półkolisty szczytyk.

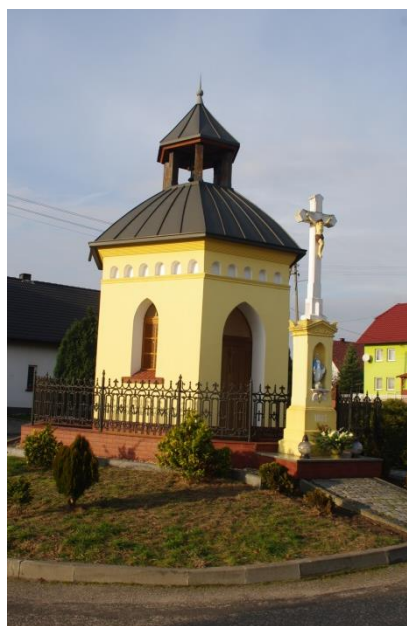
Kapliczka – dzwonnica w Wierchlesiu

Na terenie gminy występują też kapliczki-dzwonnice. Prezentują one różne rozwiązania architektoniczne, od prostych form architektonicznych założonych na planie prostokąta, krytych wysokimi dachami dwuspadowymi z wysoką dzwonnica usytuowaną w kalenicy dachu nad trójkątnym szczytem, do układów centralnych.

Tego typu kapliczką jest kapliczka dzwonnica w Wierchlesiu i kapliczka w Gąsiorowicach zbudowana na pocz. XX w. w stylu neogotyckim.

Gąsiorowice – kapliczka dzwonnica

Łaziska – Kaplica dzwonnica

Kolejną wersją tego typu są kapliczki – dzwonnice w Łaziskach i Gąsiorowicach. Zbudowana zapewne pod koniec XIX w. w stylu neogotyckim, murowane otynkowane, założona na planie ośmioboku i czworokąta. Otwory zamknięte ostrołucznie, w Łaziskach pod okapem dachu fryz arkadkowy, w Gąsiorowicach triada zamkniętych ostrołucznie wnek. W wierzchołku ośmioboczna latarnie.

Na terenie gminy znajduje się także kaplica, (w której odprawiane są nabożeństwa) zbudowana na pocz. XX w. odnowiona. Murowana z cegły, otynkowana. Prostokątna, z dobudówkami. Elewacje wieńczą trójkątne szczyty. Dachy dwuspadowe, nad dobudówkami nieco niższe. Poszycie ceramiczne. W kalenicy dachu sygnaturka zwieńczona hełmem cebulastym. Wewnątrz rzeźby ludowe: św. Jan Chrzciciel i Jan Nepomucen.

Barut – Kaplica św. Trójcy

Występują też kapliczki usytuowane przy ogrodzeniach. Reprezentatywnym przykładem jest zbudowana w XIX w. kapliczka w obwodzie ogrodzenia kościoła cmentarnego p.w. Wszystkich Świętych w Jemielnicy. Murowana, otynkowana, prostopadłościenna nakryta dachem siodłowym; od frontu w niszy nad segmentowym wejściem rzeźba św. Floriana.

Uproszczoną formę kapliczki w ogrodzeniu prezentuje kapliczka Chrystusa w Gąsiorowicach przy ul. Wolności 30, wnekowa, otwarta ostrołucznie.

Jemielnica kaplica przy kościele p.w. Wszystkich Świętych.

Budownictwo wiejskie

Do początku XIX w. w wiejskiej zabudowie mieszkalnej i gospodarczej gminy dominowało budownictwo drewniane w konstrukcji zrębowej. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. VII, z. 14 z 1961 r. wymienia jeszcze wiele tego typu obiektów, drewnianych lub drewniano-murowanych krytych strzechą. Istniały one w Centawie i Jemielnicy. Niestety do czasów dzisiejszych na terenie gminy nie zachowały się przykłady tego rodzaju obiektów. W krajobrazie dominuje budownictwo murowane, otynkowane, praktycznie bez dekoracji architektonicznej.

Podstawowym materiałem jest cegła ceramiczna i kamień wapienny. Budynki posiadają otynkowane elewacje, tynki gładkie ze skromną dekoracją w postaci profilowanych gzymsów i opasek wokół otworów; remonty elewacji w znacznym stopniu pozbawiły budynki dekoracji architektonicznej i cech stylowych.

Sporadycznie występują budynki z nieotynkowanymi elewacjami i dekoracją w postaci ceglanych gzymsów.

Cechą charakterystyczną historycznej zabudowy jest brak wysuniętych okapów w części szczytowej i przy elewacjach bocznych. Rzadko spotykane są rozwiązania z lukarnami lub wystawkami w dachu. Brak dachów czterospadowych, wielopołaciowych, mansardowych lub o przelamanych połaciach. Budynki cechuje prostota, regularność oraz powtarzalność brył i form.

Cechy te porządkują przestrzeń wsi, nadając jej spójność i jednolity, umiarkowany charakter. Historyczna kolorystyka domów utrzymana jest w barwach jasnych, ciepłych, w odcieniach naturalnego tynku.

Zabudowę układu zabudowy większości wsi tworzą w przeważającej mierze zabudowania gospodarstw rolnych – zagrody

usytuowane po obu stronach drogi. Parcele najczęściej mają plan prostokąta, o układzie prostopadłym do osi ulicy, krótszym bokiem przylegających do drogi. W obrębie działek, od frontu znajdują się budynki mieszkalne, przeważnie o układzie szczytowym, choć zabudowa kalenicowa jest również licznie reprezentowana. Budynki mieszkalne posiadają kształt wydłużonego prostokąta z częścią mieszkalną od frontu i częścią gospodarczą w głębi działki, jedną kondygnację (rzadko dwie) oraz użytkowe poddasze. Kryte są wysokimi dachami dwuspadowymi, poszycie dachówką ceramiczną, przeważnie karpiońską układaną podwójnie w koronkę. Niekiedy zagrodę zamyka usytuowana poprzecznie stodoła.

Zabudowania gospodarcze realizowane są zazwyczaj w głębi posesji, w zabudowie półzwartej, ze stodołą ustawioną prostopadle do budynku mieszkalno-gospodarczego. Stodoła zamyka podwórze gospodarcze i oddziela majdan od pól, posiada duże wrota i wyjazdy z obu stron. Pozostałe budynki gospodarcze zagrody: obory, chlewy, wozownie itp. usytuowane są po bokach podwórza, prostopadle do stodoły. Budynki gospodarcze realizowano zazwyczaj, jako murowane z kamienia wapiennego, nietynkowane z ceglany obramieniami wokół otworów. Budynki gospodarcze łączą się zwykle z budynkami mieszkalnym. Rozwiązania te są szeroko stosowane w zabudowie wiejskiej gminy.

Istnieją też zagrody z zabudową gospodarczą wolnostojącą, usytuowaną kalenicowo. Są to budynki wznoszone zarówno z cegły i kamienia, otynkowane i bez tynku, o prostopadłościenną bryle krytej dachem dwuspadowym.

Gąsiorowice, zagroda ul. Wolności 49

W I ćw. XIX w. wykształcił się typ budynku wiejskiego, mocno wydłużonego, ustawionego szczytem do drogi, łączącego w sobie funkcję mieszkalną od frontu i gospodarczą w głębi parceli. Ten typ zabudowy był powszechny przez cały XIX w. aż do pocz. XX w. Najstarsze tego typu realizacje charakteryzują się stosunkowo niskimi ścianami i wysokim dachem. Później proporcje te ulegały zmianom. Pojawiały się użytkowe poddasza lub drugie kondygnacje. Rozwiązania te są szeroko stosowane w zabudowie wiejskiej gminy.

Jemielnica, zagroda, ul. Wiejska 46

W nielicznych zagrodach zachowały się do dziś układy z budynkiem gospodarczym usytuowanym szczytowo, naprzeciw budynku mieszkalnego. Budynek mieszkalny połączony jest z budynkiem gospodarczym bramą i furką lub murem z bramą. Bramy posiadają konstrukcje drewnianą z prostokątnymi wrotami. Tego typu rozwiązania zachowane są nielicznie i jako cechy architektoniczne o wartościach regionalnych wymagają ochrony.

Jemielnica, zagroda ul. Wiejska 48

Występują także wolnostojące budynki mieszkalne bez towarzyszącej zabudowy gospodarczej. Są to przeważnie niewielkie, jedno- rzadziej dwukondygnacyjne budynki usytuowane szczytowo lub kalenicowo, bez dekoracji architektonicznej.

Piotrówka ul. Kościuszki 81

W chwili obecnej niewielka część przedwojennych, zabytkowych budynków mieszkalnych posiada detal architektoniczny w postaci zarówno opasek wokół otworów okiennych, gzymsów kordonowych i wieńczących, oraz bardziej złożonych motywów dekoracyjnych.

Jemielnica, ul. Wiejska nr 42

Gąsiorowice, ul. Wolności 57

W wiejskim krajobrazie gminy przeważają budynki odnowione, dobrze utrzymane, a przy tym pozbawione historycznego wystroju i oryginalnego wyrazu. Modernizacje i przebudowy zmieniają często bryłę budynku poprzez zbytne wysunięcie okapów lub wprowadzenie niehistorycznych rozwiązań doświetlenia adaptowanego na cele mieszkalne poddasza poprzez zastosowanie lukarn o formach niehistorycznych, obcych tradycji lokalnego budownictwa.

Budynek odnowiony, dobrze utrzymany, pozbawiony historycznego wystroju, z wysuniętymi okapami.

Budynek dobrze utrzymany, z przekształconymi otworami okiennymi i ahistorycznym okapem.

W panoramie wsi występują też budynki o układzie kalenicowym, z sienią na osi, niekiedy podkreśloną lukarną w połaci dachu. Są to zazwyczaj obiekty jednokondygnacyjne kryte wysokimi dachami dwuspadowymi. Typ ten występował od pocz. XIX w. i kontynuowany był w różnych odmianach po pocz. XX w. W układzie tym występowały też budynki dwukondygnacyjne, kryte dachami dwuspadowymi o mniejszym kącie nachylenia połaci.

Gąsiorowice, ul. J. Bema 2

Gąsiorowice, ul. Wolności 34

Na terenie gminy znajduje się grupa obiektów wzniesionych w tzw. stylu ceglany, z elewacjami z uwidocznionym wątkiem muru i dekoracją z cegieł i kształtek ceramicznych lub w tynku. Obiekty te pochodzą zazwyczaj z pierwszych dekad XX w. najbardziej okazałymi są budynki publiczne, m.in. szkoły, przedszkola, biblioteki.

Gąsiorowice, ul. Wolności 44

Piotrówka, ul. Kościuszki 96 Plebania

Szkoły i przedszkola

Budynkami, które rzutują na sylwetę wsi są także również szkoły i przedszkola. W centrum Piotrówki zlokalizowano, po obu stronach ulicy Kościuszki, gmachy szkół: murowany z czerwonej cegły (nietynkowany) oraz otynkowanej gładko, bez dekoracji.

Obiekty te zachowały historyczne bryły, pierwotne formy kształtowania elewacji. Świadczą o poziomie rozwoju społeczno-kulturowego gminy na przestrzeni przeszło stu lat.

Szkoła w Piotrowce

Szkoła w Piotrowce

Szkoła w Jemielnicy

Przedszkole w Gąsiorowicach

Szkoła w Łaziskach

Przedszkole i świetlica wiejska w Barucie.

Domy Ludowe, Karczmy

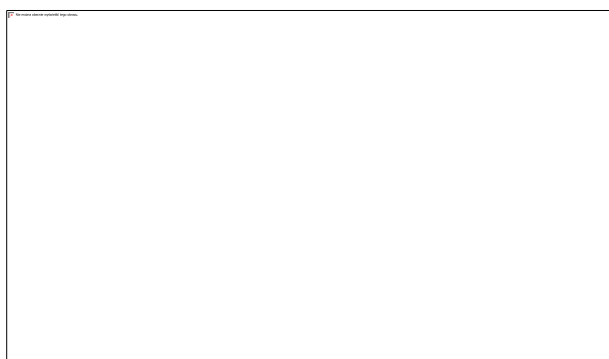
Bardziej okazały charakter mają również domy ludowe, gospody, karczmy i zajazdy. Wpisane trwale w krajobraz wsi, pełnią niezmiennie swoją pierwotną funkcję świadcząc o tradycji miejsca i lokalnym kolorycie.

Wierchlesie, ul. Strzelecka 1 - karczma

Jemielnica, karczma stan obecny

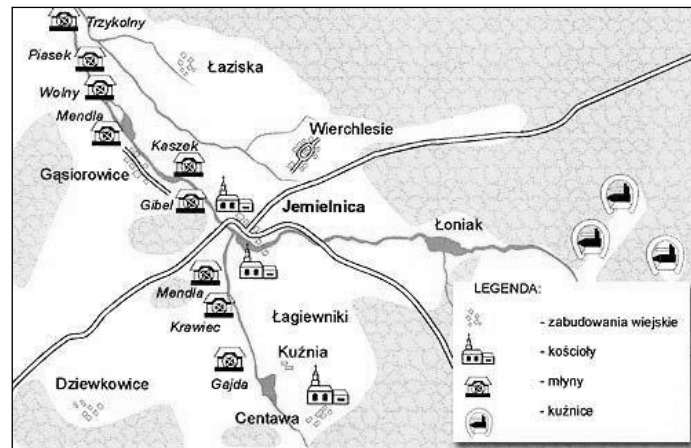

Jemielnica, karczma „U Urbana” fot. archiwalna.

Młyny wodne

Charakterystycznym elementem wiejskiego krajobrazu gminy, posiadającym wielowiekową tradycję są młyny wodne. Rozwój młynarstwa i stopień nasycenia zagrodami młyńskimi związany jest ze specyficznymi walorami przyrodniczymi gminy, głównie dobrze rozwiniętym układem wodnym. Niewątpliwym wpływem miała także działalność gospodarcza mnichów cysterskich, aczkolwiek przekazy historyczne zanotowały istnienie stawów rybnych i kilku młynów jeszcze przed przybyciem cystersów. Jeden z nich położony na Młynówce przy zespole klasztornym w Jemielnicy, dawny książęcy młyn wodny przekazał pod koniec XIII w., książę Albert strzelecki właśnie cystersom.

W dobrach klasztornych uprawiano rośliny zbożowe (XVIII w. głównie proso), chmiel, winną latorośl, hodowano owce i niewielką liczbę krów. Doskonale była rozwinięta również gospodarka rybna i pszczelarstwo. Produkowano piwo sprzedawane w licznych karczmach leżących w dobrach klasztornych. Pod wpływem gospodarki cysterskiej młynarstwo rozwinęło się znakomicie tak, że pod koniec XVII w. w Jemielnicy było 8 młynów. Drugim skupiskiem młynów były Gąsiorowice.

Mapa z rozmieszczeniem młynów w XVII w.

Naturalny spadek terenu i bystry nurt wody wykorzystywano tu od wieków do napędzania młynów, tartaków i zakładów przemysłowych. Rzeka Jemielnica w dokumentach pisanych i na starych mapach występuje pod nazwą Jemielnicka Woda, Chrząstawa, Chronstauer Flössbach, Himmelwitzer Wasser. Jej źródła położone są w rejonie Kotulina, Błotnicy Strzeleckiej, Jemielnicy. W Jemielnicy były trzy młyny zbożowe. W Gąsiorowicach i na Podborzanach po dwa.

Gąsiorowice – mapa młynów

- Młyn Ptak
- Młyn Mendla
- Młyn Wolny
- Młyn Kazik

Młyn usytuowany przy drodze wiejskiej, obok mostku na Młynówce, składa się z części mieszkalnej i młyńskiej. Zbudowany na przełomie XIX/XX w. Pierwotnie z ceglany elewacjami. Młyn typu przemysłowego.

Gąsiorowice - Młyn „Ptak” ul. Strzelecka 9

Młyn wodny typu gospodarczego, pierwotnie napędzany kołem młyńskim, później turbiną wodną, nieużytkowany od II wojny światowej. Jego tradycja sięga 300 lat. Pierwotnie budynki były drewniane, obecne z elementami XVIII wiecznymi, przebudowane w latach 30-tych XX w. Zagroda młyńska zachowała układ przestrzenny, elementy zabytkowego wyposażenia oraz malownicze położenie.

Gąsiorowice – Młyn „Wolny”, ul. Młyńska 5

Młyn wodny typu gospodarczego nad rzeką Centawką. Zachowany układ hydrotechniczny z kanałem młyńskim oraz wszystkie budynki zagrody.

Jemielnica – zagroda młyńska (przys. Gajdowe)

Panorama zagrody młyńskiej usytuowanej poza centrum wsi, skomponowanej z niskich, tradycyjnie ukształtowanych budynków idealnie wkomponowanych w krajobraz naturalny, zderzona ze współczesną elektrownią wiatrową.

Jemielnica – młyn gospodarczy nad Centawką.

Jemielnica Młyn klasztorny o średniowiecznej metryce, mieścił się tu książęcy młyn, подарowany w 1361 r. zakonowi. Wówczas zapewne drewniany z kołem wodnym podsiębiernym. W tym celu spiętrzone wody na dopływających rzekach i wytworzono młynówkę. Obecna forma jest efektem przebudowy poprzedniego, zburzonego w 1834 r. młyna i browaru. Usytuowany nad kanałem młyńskim, na zach. od bramy wjazdowej, murowany z kamienia i cegły, otynkowany. Na planie prostokąta, piętrowy, kryty dachem dwuspadowym.

Młyny wodne są ciekawymi obiektami z architektonicznego punktu widzenia. Niejednokrotnie dysponują wyważoną sylwetką i proporcjonalną konstrukcją wszystkich jego części, odpowiednim stosunkiem wysokości muru do wysokości dachu, utrzymaniem faktur i jasnej kolorystyki ścian. Niewątpliwie podnoszą one atrakcyjność miejscowości.

Są też znaczącymi zabytkami techniki, obrazującymi rozwój techniki młynarskiej poprzez wieki, oraz postęp w umiejętności wykorzystania sił natury przez człowieka. Poznajemy dzięki nim rozwój urządzeń napędowych od prostych łopatkowych kół wodnych przez bardziej skomplikowane koła korytkowe, aż po turbiny i inne rozwiązania motorowe, niczym nieprzypominające już pierwotnych kół. Do dziś można spotkać zarówno te najprostsze jak i bardziej skomplikowane konstrukcje młyńskie, które były świadkami niejednej przemiany dziejowej.

Obszary zabytkowe – układy ruralistyczne

Na obszarze gminy występują, ukształtowane w średniowieczu i w okresie kolonizacji fryderycjańskiej układy przestrzenne wsi:

1. Średniowieczne układy ruralistyczne posiadają wsie – Jemielnica, Łaziska, Centawa, Wierchlesie, Gąsiorowice.
2. Nowożytny układ ruralistyczny (tzw. fryderycjański) posiadają wsie – Barut, Piotrówka.

Wsie te prezentują n/w układy:

- układ owalnicowo-ulicowy: Gąsiorowice, Wierchlesie, Łaziska, Centawa
- ulicówka: Barut, Piotrówka
- układ mieszany owalnicowo-wielodrożnicowy: Jemielnica, przy czym średniowieczna owalnica, która dała początek wsi (plac przy kościele Wszystkich świętych), rozbudowana została w okresie kolonizacji fryderycjańskiej w wieś rządową (ul. Wiejska).

Pomimo późniejszych przekształceń typy te są czytelne i zachowały się w zasadniczej formie do dziś.

Wpisany do rejestru zabytków jest układ ruralistyczny wsi Jemielnica - jako Stare osiedle Jemielnica pod numerem 133/57 z dnia 12.09.1957 r., którego granice zostały sprecyzowane postanowieniem nr ZN-EM-58-39/10 z dnia 05.08.2010 r. (**Załącznik nr 1**) i obejmują: stare osiedle we wsi Jemielnica zamknięte w ramach średniowiecznego założenia ulicami Wiejską i Św. Wojciecha oraz cysterskim założeniem klasztornym wraz ze stawami jest zespołem osadniczym pochodzącym z pocz. XIII w. Centrum osady był podłużny plac, zbliżony kształtem do wydłużonego na linii wschód-zachód prostokąta z zabudową usytuowaną wzdłuż jego dłuższych boków, z których południowy przylega do

brzegu stawu (nawsie). W pld.-wsch. narożniku placu znajduje się XIV w. kościół p.w. Wszystkich Świętych, w pld.-zach. opactwo cysterskie. Zabudowa wsi skoncentrowana była w wokół placu wiejskiego i cysterskich stawów rybnych połączonych groblą. System wodny, który tworzą Staw Klasztorny i Staw Górny, rzeka Jemielnica i Kanał Młynówka zdeterminował zarówno układ wsi jak i jej późniejszy rozwój oraz wyznaczył obszary zabudowy.

Ukształtowane w średniowieczu, rozbudowane w czasach nowożytnych osiedle wiejskie w Jemielnicy z zabudową zagrodową typu fryderycjańskiego przy ul. Wiejskiej przetrwało do czasów dzisiejszych w stanie niemal niezmiennym. Stanowi cenny zabytek ruralistyczny, posiadający szereg historycznych obiektów architektury wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków i ze względu na swoje wartości historyczne i krajobrazowe zostało wpisane do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 12.09.1957 r., pod numerem rej. 133/57. Zgodnie z art. 7 pkt. 1 i art. 6 ust. 1 p. 1 lit. b ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2014 r. poz. 1446) obiekt wpisany do rejestru zabytków podlega ochronie prawnej.

<http://jemielnica.pl/43/jemielnica-z-lotu-ptaka.html>

Pozostałe układy ruralistyczne chronione są wyznaczeniem stref ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

- Jemielnica - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Jemielnica ustala strefę „A”, która obejmuje ulicę Wiejską i strefę „B”, która obejmuje zabudowę przy ul. Szkolnej.
- Piotrówka – strefa ochrony konserwatorskiej wyznaczona jest bez podziału na strefę „A” i „B” i obejmuje ona zabudowę wsi od skrzyżowania z drogą wojewódzką wzdłuż ulicy Kościuszki w kierunku do Łazisk
- Łaziska – ochroną konserwatorską bez podziału na strefę „A” i „B” objęta jest cała miejscowość.
- Gąsiorowice – ochroną konserwatorską bez podziału na strefę „A” i „B” objęty jest historyczny układ wsi
- Barut - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Barut ustala strefę „B”, która obejmuje ulicę Wiejską, główną ulicę wsi.
- Centawa - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Centawa ustala strefę „B”, która obejmuje historyczną zabudowę wsi (ulicę Jemielnicką i część ulicy Powstańców Śląskich).
- Wierchlesie - ochroną konserwatorską bez podziału na strefę „A” i „B” objęty jest historyczny układ wsi

W obrębie tych obszarów wymagane jest zachowanie i konserwacja historycznych elementów zabudowy, układu przestrzennego, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni a także obowiązek utrzymania budynków w lokalizacji wyznaczonej tradycją miejsca. Nowa zabudowa winna być wznoszona w typie zabudowy regionalnej, wzorowana na lokalnych typach budynków mieszkalnych i gospodarczych. Postuluje się wprowadzenie zasady rekompozycji dawnego rozplanowania zagród.

Kształt przestrzenny wsi jest efektem długotrwałego procesu uwarunkowanego stosunkami społeczno-gospodarczymi oraz zmianami przyrodniczymi i kulturowymi. Krajobraz wiejski, tworzony przez wieki odzwierciedla historyczną strukturę zabudowy, symbole kultu religijnego, szatę roślinną oraz tradycje.

W okresie średniowiecza wykształciły się dwa podstawowe typy kolonizacji: na prawie polskim i na prawie niemieckim (zwanym także magdeburskim, średzkim lub chełmińskim). W X-XII wieku dominowało osadnictwo na prawie polskim prowadzone przez możnowładców i duchowieństwo. W XIII–XIV w. kolonizacja na prawie niemieckim zainicjowana przez księcia Henryka Brodatego, który na teren Śląska sprowadził rzesze kolonistów, głównie niemieckich.

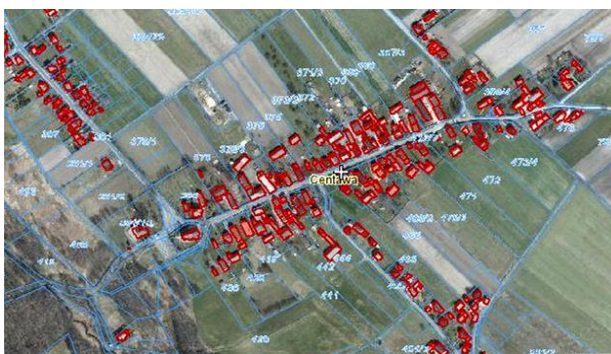
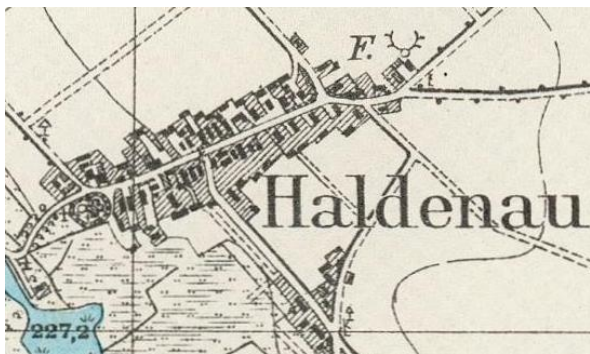
Nowe prawo gwarantowało osadnikom wolność osobistą i zamianę powinności świadczonych w naturze na czynsz. Osadnictwo to upowszechniło określone wzory wsi. Na prawie niemieckim lokowano nowe wsie oraz przeorganizowano istniejące (mierzone wsie, wyznaczano granice, wprowadzano regularny układ pól, z rozproszonych osad tworząc wsie o zwartej zabudowie). Być może miało to miejsce w przypadku Jemielnicy, która w źródłach pisanych wzmiankowana jest w 1225 r., jako *Nova villa Gemelnici dicitur*, co może świadczyć o ponownej lokacji miejscowości, która wcześniej funkcjonowała na prawie polskim. Przenoszenie wsi z prawa polskiego na niemieckie polegało z jednej strony na nadaniu wsi nowego prawa, z drugiej strony na jej przeorganizowaniu.

Ukształtowana w średniowieczu struktura przestrzenna wsi uległa przemianie po połowie XVIII w. i przejściu Śląska pod panowanie Prus. Rozpoczęła się wówczas tzw. kolonizacja fryderycjańska (1763-1799). Głównym celem tej akcji było ściągnięcie niemieckich osadników na tereny wschodnie i aktywizacja gospodarcza tych ziem. Powstawały małe wsie i osady przemysłowe. Osady były budowane w oparciu o fryderycjański regulamin według sporządzonych projektów. Nowo zakładanym osadom nadawano uporządkowaną zabudowę w postaci regularnych ulicówek lub rzędówek. Działki siedliskowe były znormalizowane a zabudowa podporządkowana ściśle określonym zasadom. Pruskie przepisy budowlane określały materiał budowlany, usytuowanie budynków względem dróg oraz kształt zagród, rozmieszczenie budynków w obrębie siedliska i odległości między nimi. Proces ten wywarł znaczny wpływ na organizację przestrzeni wiejskiej gminy Jemielnica.

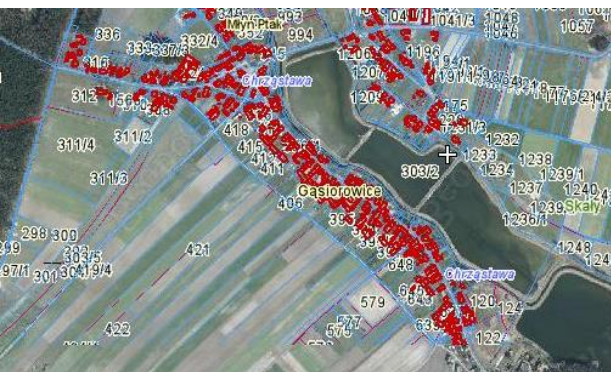
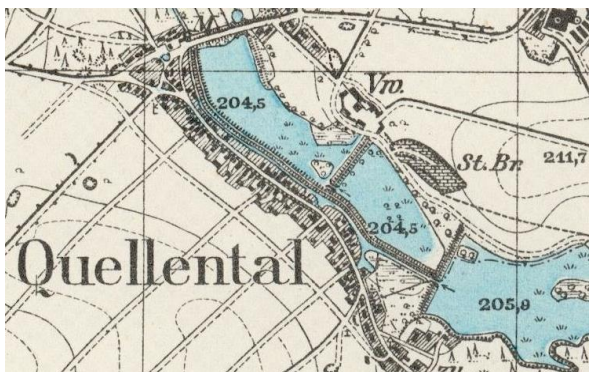
Wszystkie wsie w gminie posiadają zabudowę zagrodową ukształtowaną po połowie XIX w. w modelu fryderycjańskim. We wsiach: Gąsiorowice, Centawa, Łaziska i Wierchlesie została ona wpisana w średniowieczny układ urbanistyczny. Wsie Piotrówka i Barut założone, jako nowe osady posiadają reprezentatywny dla osiemnastowiecznej kolonizacji układ ulicowy oparty o jedną ulicę o przebiegu osiowym z regularną zabudową po obu jej stronach.

Stopień zachowania pierwotnego układu osadniczego we wsiach gminy Jemielnica jest wysoki. Zabudowa nie ulega rozproszeniu i skoncentrowana jest wokół dawnych osi zabudowy. Dotychczasowe zagospodarowanie opiera się głównie o historyczne układy wsi, przede wszystkim w układzie ulicowym.

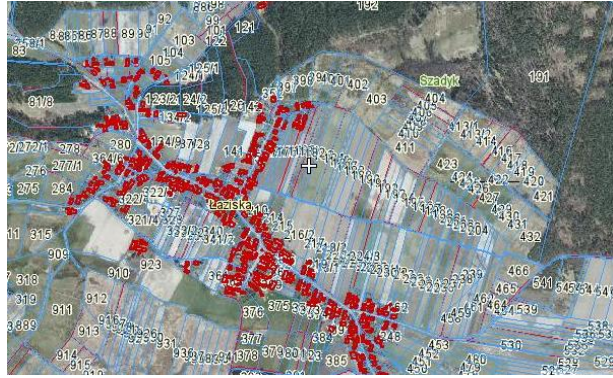
Dobrze prezentuje go zestawienie układów ruralistycznych wsi na mapach archiwalnych (przełom XIX i XX w.) i na mapach współczesnych.

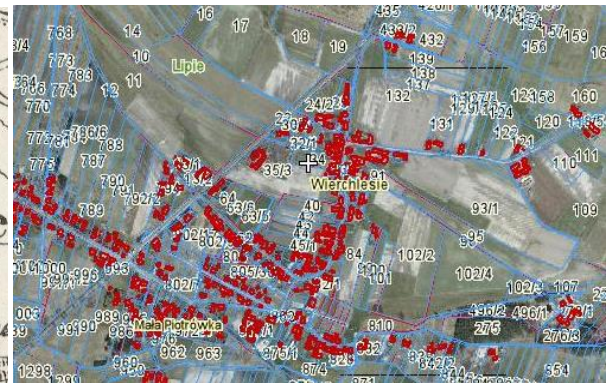
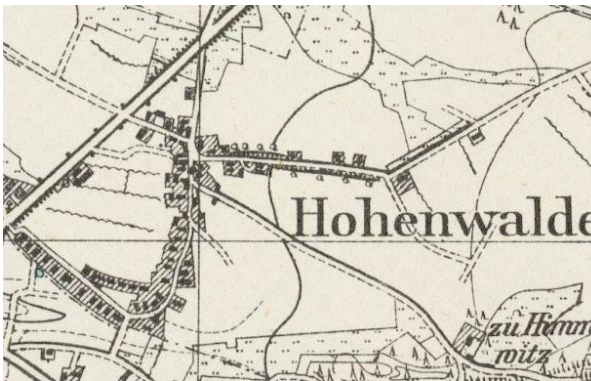
Centawa

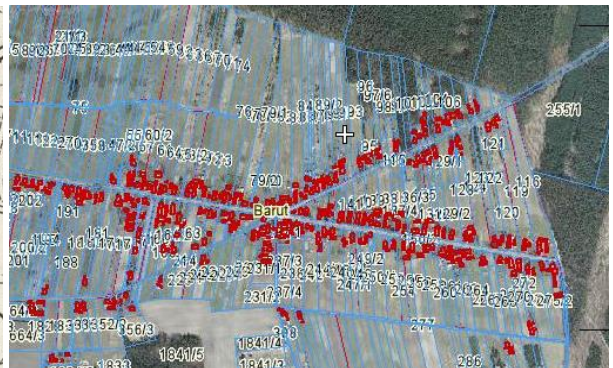
Gąsiorowice

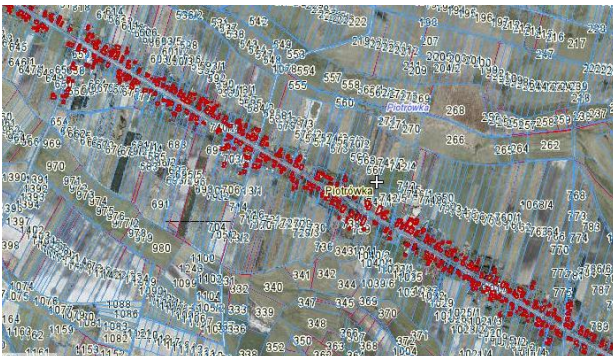
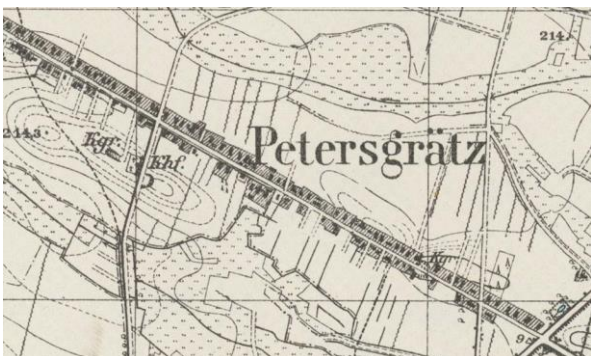
Läziska

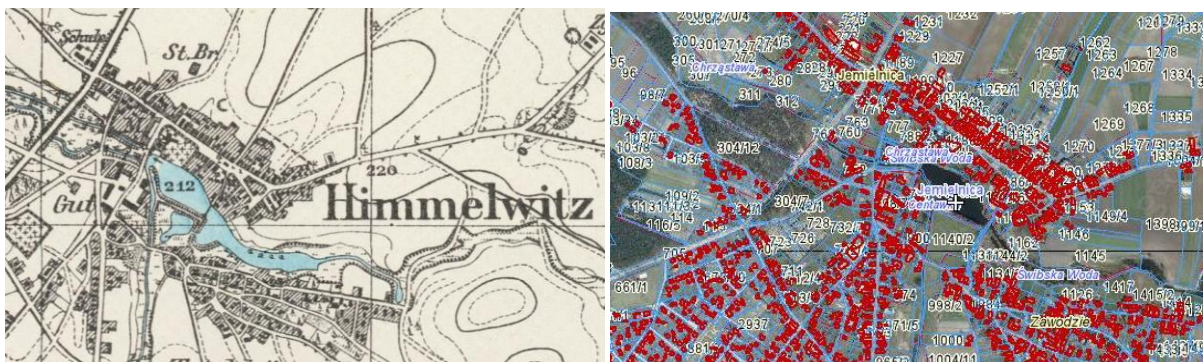
Wierchlesie

Barut

Piotrówka

Jemielnica

Diagnoza dotycząca układów ruralistycznych jest niezbędna dla prowadzenia przez gminę właściwej polityki przestrzennej z zachowaniem ładu kompozycyjnego i porządku zabudowy.

Wśród walorów gminy dominuje piękno krajobrazów, któremu towarzyszy wysoka estetyka obszarów wiejskich. Obszary wiejskie to przede wszystkim otwarte przestrzenie, tradycyjna zabudowa zagród i współistniejąca z nimi zieleń.

W gminie praktycznie brak jest elementów obcych krajobrazowi wiejskiemu, takich jak wysoka zabudowa wielorodzinna czy też zabudowa przemysłowa. W przestrzeni dominuje głównie zabudowa niska, urozmaicona niekiedy górującymi wieżami kościołów. Jedynym elementem obcym tradycyjnemu krajobrazowi gminy jest elektrownia wiatrowa położona przy drodze z Centawy do Jemielnicy składająca się z 3 wiatraków. Stanowi ona dysonans panoramie wsi Centawa, lecz nie zakłóca widoku na zabytkowy zespół klasztorny we wsi Jemielnica.

Panorama Jemielnicy od strony Centawy – w oddali klasztor.

Cmentarze i mogiły

W krajobrazie wiejskim bardzo często cmentarze lokalizowane były wokół kościoła parafialnego, bądź filialnego. Z uwagi na ograniczoną przestrzeń wokół kościoła lub brak kościoła we wsi istnieją cmentarze wiejskie z kaplicami cmentarnymi. Tego typu rozwiązanie znajduje się w Centawie gdzie cmentarz znajduje się poza wsią, przy drodze lokalnej i w Piotrówce poza wsią w otoczeniu pól.

Na terenie gminy Jemielnica występują 4 zabytkowe cmentarze, jeden z nich objęty jest ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków, pozostałe figurują w gminnej ewidencji zabytków. Ochroną prawną objęta jest też mogiła powstańców śląskich na cmentarzu w Jemielnicy.

l.p.	miejsowość	Adres cmentarz	Data założenia	Przynależność wyznaniowa	Nr rejestru
1.	Centawa	ul. Powstańców Śl.	1815 r.	Rzym.-Kat.	
2	Jemielnica	ul. Cicha	1856 r.	Rzym.-Kat.	
3	Jemielnica	ul. Wiejska	1841 r.	Rzym.-Kat.	A-128/54
4.	Piotrówka	ul. Polna	Poł. XIX w.	Ewang.-augsb.	

l.p.	miejsowość	obiekt	adres	Przynależność wyznaniowa	Nr rejestru
1.	Jemielnica	Mogiła powstańców śląskich	Cmentarz przy ul Cichej	Rzym.-Kat.	246/90

Centawa – cmentarz rzymsko-katolicki, przy ul. Powstańców, założony w 1815 r. Położony na niewielkim wzniesieniu, przy drodze lokalnej Centawa - Warmontowice. Zajmuje powierzchnię . 0,76 ha, rozplanowany regularnie, dzielony na prostokątne kwatery. Ogrodzony murem z bramą. Na cmentarzu kaplica, najstarszy nagrobek z 1847 r.

Jemielnica – cmentarz rzymsko-katolicki, przy ul. Cichej, założony w 1856 r. Położony przy drodze Strzelce Opolskie -Zawadzkie, w otoczeniu zabudowy wiejskiej. Usytuowany na terenie płaskim, zajmuje powierzchnię 2,02 ha., na planie nieregularnym, kwatery w układzie regularnym, ogrodzony, z bramkami. Najstarszy istniejący nagrobek z 1910 r.

Jemielnica – cmentarz rzymsko-katolicki, przy ul. Wiejskiej, założony w 1841 r. Położony przy drodze Jemielnica-Barut, w pñ.-wsch. części wsi, w otoczeniu zabudowy wiejskiej. Usytuowany na niewielkim wyniesieniu terenu, zajmuje powierzchnię 0,27 ha., na planie nieregularnym, groby wokół kościoła pw. Wszystkich Świętych, ogrodzony kamiennym murem z bramkami.

Piotrówka – pierwotnie ewangelicko-augsburski, przy ul. Polnej, założony około połowy XIX w. Usytuowany na terenie płaskim, w otoczeniu pól. Na planie regularnym, zajmuje powierzchnię o,45 ha. Ogrodzony murem z bramką.

5.2.5 Zabytki ruchome

Zasoby zabytków ruchomych gminy Krapkowice charakteryzują się obiektami pochodzącymi z różnych epok stylowych, począwszy od średniowiecznych i renesansowych, a także najliczniej występujących barokowych po neostylowe z XIX wieku i I połowy XX wieku. Zasoby te tworzą takie grupy zabytków ruchomych jak: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego oraz elementy kształtujące krajobraz kulturowy, w tym krzyże, wolnostojące pomniki i figury oraz niekubaturowe kapliczki przydrożne.

Obszar gminy stanowi skarbnicę dzieł sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego, skupionych głównie w obiektach sakralnych, tj. kościołach i kaplicach. Wśród najbardziej reprezentatywnych tego typu zabytków wymienić należy przede wszystkim wystrój wnętrz kościoła parafialnego w Jemielnicy p.w. Wniebowzięcia NMP i w kościele cmentarnym pw. Wszystkich Świętych oraz w kościele parafialnym w Centawie.

Na szczególną uwagę ze względu na posiadane wartości artystyczne i historyczne zasługuje wyposażenie i wystrój kościoła cmentarnego p.w. Wszystkich Świętych w Jemielnicy. Renesansowe sklepienie nawy posiada dekorację sztukatorską podkreślającą szczyt sklepienne i tworzącą medaliony. W zachodniej części nawy znajduje się drewniana, XVII w. empora wsparta na dwóch słupach z głowicami. W południowej ścianie prezbiterium znajdują się zakryte renesansowymi stallami gotyckie sedilla. Przy łuku tęczowym, po stronie północnej barokowa ambona. Przy ścianie tęczowej barokowe ołtarze boczne. Ołtarz główny barokowy z 1738 r. Prezbiterium nakryte gotyckim sklepieniem krzyżowo-żebrowym, żebra ścięte z wklęsłkami po bokach, spływają na przyścienne maski.

W prezbiterium i na łuku tęczowym zachowana jest unikalna na tym terenie polichromia gotycka z 3 ćw. XV w. o niezwyklej wartości artystycznej i historycznej. Na ścianie północnej cykl scen pasyjnych, w rozglifieniu okna postaci dwóch świętych. Na ścianie wschodniej MB Dobrej Opieki i Chrystus Bolesny. Na ścianie południowej inskrypcja minuskułowa. Na podłuczcu tęczy dwunastu apostołów w sześciu prostokątnych polach. Ponadto na podłuczcu tęczy i ścianach zacheuski. Nad chórem muzycznym, na ścianie inskrypcja z datą odbudowy kościoła 1655.

Niezwykle cennym jest także wyposażenie tego kościoła, jednolite stylowo, regencyjne i rokokowe. Na zespół ten składa się:

- ołtarz główny, (1734 r.) wykonany w warsztacie Michaela Koesslera z Niemodlina. W głównym polu ołtarza malowidło pędzla G. Wilhelma Neunhertza ukazujące Wniebowzięcie Matki Boskiej.
- ołtarze boczne (12 szt.) z obrazami Michała Willmanna (?)
- stalle drewniane ustawione po obu stronach prezbiterium, polichromowane, zdobione motywami regencyjnymi.
- ambona wykonana w 1769 r.,
- organy rokokowe (1777 r.) wykonane przez Jana Gotfryda Wilhelma Schefflera z Brzegu,
- rzeźba Chrystusa „Ecce Homo”, autorstwa Jana Melchiora Oesterreicha, (1740 r.)
- rzeźba św. Wojciecha (XVIII w.)
- „Ukrzyżowanie” z XVII/XVIII w. w nawie pld.
- obrazy w prezbiterium z wizerunkami św. Benedykta i Bernarda datowane na 1 połowę XVIII w.
- na ścianach nawy głównej cykl obrazów z lat 1767- 1768, ilustrujących życie Marii.
- Na ścianach naw bocznych, czternaście stacji Męki Pańskiej, datowanych na XVIII wiek, oraz liczne obrazy i rzeźby z XVIII i XIX w.

W kaplicy św. Józefa znajdują się

- Ołtarz św. Rodziny (2 poł. XVII w.) Michała Willmanna.
- oraz dwa ołtarze boczne, późnobarokowe (pocz. XVIII w.) św. Barbary i Chrystusa Bolesnego

Wysoką wartość artystyczną i zabytkową posiada także wpisane do rejestru zabytków wyposażenie kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP w Centawie.

Na uwagę zasługuje zwłaszcza polichromia renesansowa na drewnianym stropie z dekoracją kasetonową z plastycznymi rozetami, ujętymi wicią roślinną o różnorodnych motywach oraz późnobarokowe rzeźby z XVIII w. przedstawiające św. Piotra i Pawła. Obrazy w ołtarzu są dziełem Łukasza Mrzygloda.

Prezbiterium kościoła w Centawie.

Rzeźby wolnostojące

Jan Nepomucen, jeden z najbardziej popularnych świętych doby baroku, znalazł swoją realizację w formie kamiennego, wolnostojącego pomnika w ustawionego na rynku w Jemielnicy oraz przy moście w Centawie.

Jemielnica – Rzeźba św. Jana Nepomucena

Centawa – Rzeźba św. Jana Nepomucena.

Krzyże przydrożne

Krzyże przydrożne to pomniki kultury sakralnej i nieodzowny element krajobrazu wiejskiego gminy. Stawiano je w miejscach istotnych dla społeczności wiejskiej jako wyraz pobożności jej mieszkańców. Najczęściej spotykamy je w pobliżu kościoła, przy skrzyżowaniu dróg, na krańcach zabudowań wiejskich, w pobliżu pól. Stawiano je także dla upamiętnienia nagłej śmierci, często miały charakter pokutny. Wokół krzyży sadzono drzewa.

W każdej miejscowości gminy jest przynajmniej jeden krzyż, kamienny lub betonowy, w niektórych wioskach jest ich kilka. Na krzyżach przydrożnych są wyryte, wyciosane lub namalowane farbą napisy w języku polskim i niemieckim. Są to często słowa Jezusa, także cytaty z Ewangelii, słowa Ojców i Doktorów Kościoła, modlitw i pobożnych życzeń fundatorów.

Omawiana substancja zabytkowa nie jest dziełem znanych warsztatów artystycznych, a pochodzi z ręki twórców lokalnych. Są to zabytki o ludowym charakterze opracowania, stanowiące w większości wystrój kaplic i kapliczek przydrożnych.

Centawa – krzyż przy kościele

Jemielnica – na skraju pól -1902 r.

Gąsiorowice – krzyż przy skrzyżowaniu dróg - 1927 r. fundacji Aleksandra i Karoliny Bock

Barut – krzyż przy skrzyżowaniu dróg – 1896 r.

Wierchlesie – krzyż przy ul. Wiejskiej – 1930 r.

Łaziska - Krzyż przy skrzyżowaniu dróg – 1900 r.

Kapliczki niekubaturowe

Na terenie gminy występują kapliczki słupowe. Najstarszą jest kapliczka w ogrodzie klasztornym w Jemielnicy tzw. Latarnia umarłych. Ma ona kształt kamiennego, okrągłego słupa zwieńczonego latarnią, gdzie umieszczano olejowy kaganek. Tego typu kapliczki już od czasów średniowiecznych stawiano przy szlakach pielgrzymkowych do klasztorów. Występują też kapliczki słupowe wznoszone podobnie jak krzyże przydrożne jako wotum dziękczynne, w miejscu upamiętnienia wydarzeń historycznych lub tragicznych, lub jako przejaw religijności i pobożności mieszkańców wsi.

Centawa – kapliczka słupowa przy ul. Jemielnickiej, zbudowana w 1917 r.

Jemielnica - kapliczka św. Wojciecha w ogrodzie klasztornym. Na cokole kolumna zwieńczona latarnią z daszkiem dwuspadowym. W bokach latarni odcinkowe nisze. Pod abakusem sgraffitowy fryz.

Gąsiorowice - Kapliczka słupowa usytuowana w lesie, przy drodze.

Stan zachowania większości zabytków ruchomych, w tym także te zgromadzone w użytkowanych obiektach sakralnych jest dobry, w obiektach tych przeprowadzono wymagane prace konserwatorskie, są one zabezpieczone i dozorowane.

Z terenu gminy Jemielnica Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu prowadzi ewidencję zabytków województwa opolskiego w formie kart zabytku ruchomego. Zadanie ewidencjonowania zabytków z tej gminy nie zostało jednak ukończone, i sukcesywnie będzie uzupełniana, zwłaszcza w zakresie zabytków ruchomych typu: niekubaturowe kapliczki, rzeźby wolnostojące, krzyże, pomniki.

5.2.6. Zabytki archeologiczne.

Teren gminy Jemielnica został prawie w całości przebadany metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. W trakcie wieloletniej akcji badawczej uzyskano informacje o 77 stanowiskach archeologicznych położonych na terenie gminy – 4 zostało wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego.

AZP obejmuje stanowiska o ustalonej lokalizacji jak i te, których dokładna lokalizacja nie jest obecnie znana, a wiadomości o nich pochodzą ze źródeł archiwalnych. Niemniej jednak są one uwzględniane gdyż istnieje duże prawdopodobieństwo natrafienia na nowe, dotąd nie znane znaleziska podczas prac ziemnych prowadzonych przy inwestycjach budowlanych. Zasób stanowisk archeologicznych jest zbiorem otwartym.

Zabytek archeologiczny (w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3) to „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Ta szeroka definicja określa jednocześnie potencjalnie duży zasób zabytków archeologicznych, na które składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne (obiekty i warstwy zlokalizowane w terenie), jak i ruchome zabytki (przedmioty) z nich pochodzące.

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje je za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Tym samym mamy wskazane dwa wymiary jego ochrony – poznawczy (naukowy) i zachowawczy. Tendencje te od dawna ścierają się zarówno w teorii, jak i praktyce ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Są to jednocześnie dwa podstawowe kierunki w konserwatorstwie określające odpowiednio:

I – badania wykopaliskowe, dokumentacyjne i inne, prowadzące do poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów),

II – działania zmierzające do zachowania dla przyszłych pokoleń jak największej części archeologicznego dziedzictwa kulturowego w niezmienionej formie (także nienaruszonego i nieprzekształconego w wyniku badań).

Naczelną zasadą w konserwatorstwie archeologicznym jest zachowanie w możliwie niezmienionej formie jak największej liczby stanowisk.

Ustawodawca kładzie wielki nacisk na wielostronną ochronę i opiekę nad zabytkami. Oznacza to, iż zadania z tego zakresu są nie tylko obowiązkiem wyspecjalizowanych służb konserwatorskich czy nawet poszczególnych środowisk (np. archeologów), ale także powinny być podejmowane przez inne organy administracji państwowej, a przede wszystkim samorządowej.

Przepisy odnośnie ochrony zabytków archeologicznych, zawarte zostały w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.) natomiast kwestie wydawania pozwoleń na roboty ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych oraz badań archeologicznych reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych. (Dz. U. 2015, poz. 1789).

Naczelnym celem ochrony zabytków archeologicznych a w tym przede wszystkim stanowisk archeologicznych będących swoistą formą zabytków nieruchomości, jest zachowanie różnorodnych w formie obiektów archeologicznych jak i warstw kulturowych znajdujących się pod warstwą orną bądź też wydobytych już na powierzchnię przez działalność ludzką (np. poprzez orkę, roboty niwelacyjne) bądź czynniki naturalne (procesy eoliczne, erozja stokowa, obrywy brzegów rzek i pomniejszych cieków). Stanowiska te bowiem zagrożone są ciągłym niszczeniem poprzez agrotechnikę a także grozi im zniszczenie wskutek różnorodnych procesów inwestycyjnych wymagających prowadzenia szerokopłaszczyznowych lub liniowych robót ziemnych. Dlatego przepisy w/w ustawy i rozporządzenia określają zasady ich prowadzenia w obrębie stanowisk archeologicznych i w ich bezpośrednim otoczeniu. Zasady te muszą być więc uwzględnione w mpzp czyli w dokumentach prawa miejscowego.

Projekty inwestycji winny być opiniowane lub uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jeśli inwestycja prowadzona jest na stanowisku archeologicznym bądź w jego otoczeniu inwestor winien uzyskać pozwolenie konserwatorskie na prace w zabytku i jego otoczeniu a archeolog prowadzący badania archeologiczne uzyskać pozwolenie na ich wykonywanie.

W obszarach stanowisk archeologicznych i w ich bezpośrednim otoczeniu można wykonywać wszystkie roboty ziemne pod warunkiem prowadzenia badań archeologicznych (tj. nadzoru i ratowniczych badań wykopaliskowych). Z zasady tej wyłączone są obiekty o własnej formie krajobrazowej gdzie wszelkie roboty ziemne są całkowicie zakazane (np. grodziska).

W myśl przepisów ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochroną konserwatorską objęte są wszystkie stanowiska archeologiczne zlokalizowane na obszarze gminy Krapkowice tj. zarówno stanowiska rejestrowe jak i ewidencyjne.

Wykaz stanowisk archeologicznych – Załącznik nr 2

W trakcie tej wieloletniej akcji badawczej udokumentowano 77 stanowisk archeologicznych położonych na terenie gminy Jemielnica (z czego 20 nie ma potwierdzonej lokalizacji), wśród nich 4 wpisane są do rejestru zabytków województwa opolskiego i podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej, są to:

1. **Jemielnica - nr rej. zab. - A-1109/99** - stanowisko nr 35 zlokalizowane na działkach nr 1780, 1781, 1782, 1783. Badania powierzchniowe przeprowadzone w 1970 r. przez P. Kaczanowskiego ujawniły kilkadziesiąt fragmentów naczyń pochodzących z okresu kultury łużyckiej, z okresu rzymskiego i z wczesnego średniowiecza. Podczas badań ratowniczych przeprowadzonych w 1998 r. odkryto tu także fragment kamiennej formy odlewniczej.

2. **Łaziska – nr rej. zab. - A-1081/98** – stanowisko nr 10 zlokalizowane na działkach nr 60, 667, 692, 694. Znaleziono tu 67 ułamków naczyń pochodzących z osady z okresu kultury łużyckiej (V okres epoki brązu – halsztat) oraz 5 bryłek żużla.
3. **Łaziska – nr rej. zab. - A-1078/98** – stanowisko nr 11 zlokalizowane na działce nr 789. Znaleziono tu 21 fragmentów naczyń pochodzących z osady z okresu wczesnośredniowiecznego (X – 1 poł. XI w.) oraz 1 fragment naczyń datowanego na XIV – XV w. a także 8 bryłek żużla.
4. **Łaziska – nr rej. zab. - A-1080/98** – stanowisko nr 12 zlokalizowane na działce nr 732. Znaleziono tu 10 fragmentów naczyń pochodzących z osady wczesnośredniowiecznej (XI – XII w.) oraz 8 fragmentów naczyń z okresu późnego średniowiecza (XIV w.).

Pozostałe 73 stanowiska figurują w ewidencji zabytków. Wiele z nich posiada znaną lokalizację. O części z nich wiemy jedynie, że znajdują się w obrębie danej miejscowości, jednak ich dokładana lokalizacja nie jest obecnie znana lub nie jest możliwa do zidentyfikowania. Niemniej jednak zostały one uwzględnione w niniejszym opracowaniu.

Wzmianki o odkrytych zabytkach archeologicznych pochodzą z okresu międzywojennego, są to zwykle znaleziska przypadkowe uzyskane np. podczas prac polowych, znane są również odkrycia miejscowych pasjonatów, zwykle nauczycieli historii. W okresie międzywojennym prowadzono na tym terenie także urzędowe badania powierzchniowe z ramienia urzędu konserwatorskiego. Po II wojnie światowej, w wyniku systematycznych badań powierzchniowych prowadzonych m.in. metodą AZP, która objęła cały teren gminy, potwierdzono istnienie wielu stanowisk archiwalnych oraz odkryto znaczną ilość nowych, dotąd nieznanymi stanowisk.

Barut: w miejscowości Barut zewidencjonowano jedno stanowisko: **nr 1** o nieznannej lokalizacji, dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1927 r. miejscowy nauczyciel Jelitto pozyskał kamienny toporek pochodzący z okresu kamienia (neolit), znalezisko przekazano do Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

Centawa: w miejscowości Centawa zewidencjonowano trzy stanowiska archeologiczne o ustalonej lokalizacji:

- **nr 1-** (wg niemieckich archiwaliów) położone około 200 m na wschód od młyna Greitzkiego. W 1927 r. nauczyciel Richter odnalazł na polu ornym odłupki i narzędzia krzemienne, świadczące o istnieniu tu punktu osadniczego w okresie środkowej epoki kamiennej (mezolit), materiały te przekazane zostały do muzeum w Bytomiu. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 2-** (wg niemieckich archiwaliów) położone około 300 m na płd.-wsch. od młyna Greitzkiego. Informacje z 1929, 1935 i 1938 r. o znalezieniu tu narzędzi krzemiennych z epoki kamienia. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła dalszego występowania zabytków.
- **nr 3-** zlokalizowane na działce nr 391/6, na polu ornym około 100 m na płn. od szkoły. Badania powierzchniowe przeprowadzone w 1969 r. przyniosły znaleziska fragmentów krzemiennych naczyń oraz 7 fragmentów skorup wczesnośredniowiecznych z XIII w.

Gąsiorowice: W miejscowości **Gąsiorowice** zewidencjonowano 12 stanowisk archeologicznych:

- **nr 1-** o nieustalonej lokalizacji. dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Znaleziono odłupki krzemienne z epoki kamienia, materiały zaginęły.
- **nr 2-** o nieustalonej lokalizacji. dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Znaleziono odłupki krzemienne z epoki kamienia, materiały zaginęły.
- **nr 3-** o nieznannej lokalizacji, dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1929 r. F. Pieronczyk z Gąsiorowic podczas wybierania piasku na swoim gruncie znalazł „urny” o nieustalonej chronologii. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 4-** położone na działce nr 427. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 1 krzemień z epoki kamienia.
- **nr 5-** położone na działce nr 585. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono odłupek krzemienno pochodzący z epoki kamienia.
- **nr 6-** położone na działce nr 1234. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 1 krzemień i 1 fragment ceramiki prehistorycznej z epoki kamienia.
- **nr 7-** położone na działce nr 583/2. Znaleziono tu 4 fragmenty ceramiki z XIV – XV w.
- **nr 8-** położone na działkach nr 604 i 601. Znaleziono tu fragmenty naczyń z okresu średniowiecznego – XIV-XV w.
- **nr 9-** położone na działce nr 428. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1934 r. znaleziono tu fragmenty naczyń z okresu średniowiecznego – XIV-XV w.
- **nr 10-** położone na działkach nr 434 i 433. Znaleziono tu fragmenty naczyń z okresu średniowiecznego – XIV-XV w.

- **nr 11-** położone na działkach nr 778 i 780/2. Znaleziono tu 7 fragmentów naczyń z okresu wczesnośredniowiecznego (XI-XII w.) oraz 1 fragment naczynia z XIV-XV w.
- **nr 12-** położone na działkach nr 1308 i 1311. Znaleziono tu 16 fragmentów naczyń z okresu kultury łużyckiej (V okres epoki brązu).

Jemielnica: w miejscowości Jemielnica zewidencjonowano 36 stanowisk archeologicznych:

- **nr 1-** (wg niemieckich archiwaliów) stanowisko położone w ogrodzie szkolnym. W 1928 r. nauczyciel Hoffman znalazł fragmenty naczyń z okresu epoki brązu, nauczyciel Richter liczne fragmenty naczyń średniowiecznych i z epoki kamienia oraz średniowieczny grób .
- **nr 2-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1930 r. znaleziono fragmenty naczyń z okresu średniowiecznego. Materiały zaginęły.
- **nr 3-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1930 r. na terenie wsi odnaleziono fragmenty ceramiki średniowiecznej i kości zwierzęce, gładzik kamienny, nóż żelazny i gwóźdź.
- **nr 4-** położone na działkach nr 769 i 771. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1937 r. znaleziono 22 fragmenty naczyń i przęślik pochodzące z okresu średniowiecza XIII-XIV w. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 5-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1927 r. odnaleziono nad stawem obok Borek 3 noże i świder mikrolityczny z epoki kamienia. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 6-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1930 r. odnaleziono ostrza krzemienne z epoki kamienia. Materiały zaginęły.
- **nr 7-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (łąki koło Piotrówki). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1933 r. odnaleziono siekierkę i toporek kamienny z epoki neolitu.
- **nr 8-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (wzgórze przy drodze Jemielnica – Szczepanek, w pobliżu cmentarza kościelnego). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1933 r. odnaleziono 2 noże krzemienne z epoki kamienia. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 9-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (na wydmach nad rzeką Jemielnicą, na płd. od młyna Krawietza). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Badania powierzchniowe przeprowadzone w 1926 r. przyniosły odkrycie 2 fragmentów naczyń obtaczanych z XIII w. oraz krzemieni z epoki kamienia. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 10-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (zagroda nauczyciela Sikulli). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1924 r. podczas kopania studni znaleziono kości, krzemienie z epoki kamienia oraz fragmenty naczyń z okresu średniowiecza. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 11-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1926 r. podczas kopania piwnicy rolnik Mros znalazł fragmenty naczyń i kości z okresu średniowiecza. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 12-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (na wschodnim skraju wsi). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1939 r. znaleziono odłupki krzemienne ze starszej epoki kamienia. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 13-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (ok. 350 m na wschód od stanowiska nr 12). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1939 r. znaleziono krzemienie z epoki kamienia. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 14-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1939 r. znaleziono odłupek krzemienno z epoki kamienia. Materiały zaginęły.
- **nr 15-** stanowisko położone w płn.-wsch. części wsi. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1926 r. znaleziono monetę Trajana (98 -117 r. Moneta zaginęła.
- **nr 16-** o niestalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono fragmenty naczyń z okresu wpływów rzymskich. Materiały zaginęły.
- **nr 17-** o niestalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono siekierkę kamienną z okresu neolitu. Materiały zaginęły.
- **nr 18-** o niestalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono fragmenty naczyń z okresu średniowiecza, materiały te przekazane zostały do muzeum w Bytomiu.
- **nr 19-** o niestalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono odłupki krzemienne, motykę i toporek kamienny z okresu neolitu. Materiały zaginęły.

- **nr 20-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono przęślik średniowieczny z okresu wpływów rzymskich. Wg informacji z 1930 r. został przekazany do Muzeum w Strzelcach Opolskich. Materiały zaginęły.
- **nr 21-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono fragmenty naczyń i 2 przęśliki średniowieczne z okresu wpływów rzymskich. Wg informacji z 1931 r. zostały przekazany do Muzeum w Strzelcach Opolskich. Materiały zaginęły.
- **nr 22 -** o lokalizacji wg mapy archiwalnej Muzeum Śląska Opolskiego (na dnie stawu jemielnickiego). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej z 1937 r. Podczas pogłębiania stawu znaleziono posążek brązowy z okresu nowożytnego. Zaginął.
- **nr 23-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej z 1934. Odnaleziono toperek kamienny z okresu neolitu. Zaginął.
- **nr 24-** położone na działkach nr 1146, 1147 i 1149/4. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 1 odłupek krzemienno oraz fragmenty naczyń kultury łużyckiej.
- **nr 25-** położone na działce nr 1162. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 1 fragment ceramiki prehistorycznej, 6 fragmentów naczyń z XI-XII w. oraz 6 fragmentów naczyń z XIV w.
- **nr 26-** położone na działce nr 1475. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 2 krzemienie (odłupki i rdzeń) pochodzące z epoki kamienia. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. nie potwierdziła występowania zabytków.
- **nr 27-** położone na działce nr 1506. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 2 krzemienie i 4 fragmenty ceramiki pradziejowej pochodzące z epoki kamienia. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 28-** położone na działkach nr 1214 i 1250/1. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 10 fragmentów naczyń średniowiecznych i pradziejowych. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 29-** położone na działce nr 1004/11. Znaleziono 3 fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej i 6 fragmentów naczyń z XIV w.
- **nr 30-** położone na działce nr 1250/3. Znaleziono 1 fragment naczynia wczesnośredniowiecznego i 7 fragmentów naczyń z XIV-XV w.
- **nr 31-** położone na działce nr 1598. Znaleziono tu 2 fragmenty naczyń pradziejowych i 4 fragmenty naczyń z XIV-XV w.
- **nr 32-** położone na działkach nr 1557, 1558/1 i 1558/2. Znaleziono 3 fragmenty naczyń pradziejowych i 13 fragmentów naczyń z XIV-XV w.
- **nr 33-** położone na działce nr 1519. Znaleziono tu fragment wióra krzemienno z epoki kamienia.
- **nr 34-** położone na działkach nr 1581 i 1583/4. Znaleziono tu 4 fragmenty naczyń z okresu późnego średniowiecza.
- **nr 35-** położone na działkach nr 1780, 1781, 1782 i 1783. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono kilkadziesiąt fragmentów naczyń kultury łużyckiej, z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. potwierdziła występowanie zabytków. **Stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr A-1109/99**
- **nr 36-** położone na działkach nr 1793 i 1794. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1970 r. znaleziono 20 fragmentów naczyń pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Weryfikacja stanowiska w 1988 r. potwierdziła występowanie zabytków.

Łaziska: w miejscowości Łaziska zewidencjonowano 13 stanowisk archeologicznych:

- **nr 1-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (na terenie piaskowni położonej w obrębie wsi Łaziska). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1936 r. odnaleziono tu fragmenty naczyń z okresu wczesnego średniowiecza. Materiały zaginęły.
- **nr 2.-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (na płn-zach. od wsi). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1934 r. w 1928 r. odnaleziono tu fragmenty naczyń średniowiecznych i pradziejowych oraz odłupki kamienne z epoki kamienia. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 3-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (na wydmy przy płn. krawędzi wsi). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono tu zabytek krzemienno z epoki kamienia. Materiały zaginęły. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 4-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (na wydmy przy płn. krawędzi wsi). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Miejscowi nauczyciele Lehman, Kamiński i Malonie odkryli tu zabytki krzemienne oraz fragmenty naczyń średniowiecznych. Materiały zaginęły.
- **nr 5-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Odnaleziono siekierkę kamienną, która została przekazana do muzeum w Bytomiu. Zaginęła.

- **nr 6-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Fragmenty naczyń pradziejowych odnalazł nauczyciel Adamiec. Zagięły.
- **nr 7-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (naprzeciw szkoły). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W latach 1895-97 znaleziono tu rzymską monetę z napisem „Hadrian”. Zagięła. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 8-** położone na działkach nr 812 i 821. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 2 rdzenie i 2 odłupki krzemienne oraz fragmenty naczyń z XI-XV w. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła istnienia punktu osadniczego z epoki kamienia, potwierdziła występowanie zabytków z okresu średniowiecznego.
- **nr 9-** położone na działkach nr 843/1 i 843/2. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1969 r. znaleziono 3 wióry krzemienne i odłupki krzemienne oraz 13 fragmentów naczyń z XIV-XV w. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 10-** położone na działkach nr 650, 667, 692 i 694. Znaleziono tu 67 ułamków naczyń kultury lużyckiej i 5 bryłek żuźla. **Stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr A-1081/98**
- **nr 11-** położone na działce nr 789. Znaleziono tu 21 fragmentów naczyń z okresu wczesnego średniowiecza i 1 fragment naczyń z XIV-XV w. oraz 8 bryłek żuźla. **Stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr A-1078/98**
- **nr 12-** położone na działce nr 732. Znaleziono tu 10 fragmentów naczyń z okresu wczesnego średniowiecza i 8 fragmentów naczyń z XIV-XV w.. **Stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr A-1080/98**
- **nr 13-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej (przy wyjeździe ze wsi Łaziska w kierunku Piotrówki). Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1930 r. podczas robót drogowych znaleziono cmentarzysko szkieletowe. Materiały zagięły. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.

Piotrówka: w miejscowości Piotrówka zewidencjonowano 7 stanowisk archeologicznych.

- **nr 1-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1927 r. nauczyciel Mücke przekazał do muzeum zabytki krzemienne. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 2-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1929 r. nauczyciel Mücke przekazał do muzeum zabytki krzemienne. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 3-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. W 1934 r. znaleziono toperek kamienny. Zagiął.
- **nr 4-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Znaleziono narzędzia krzemienne. Zagięły.
- **nr 5-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Znaleziono fragment kamiennego toporka z epoki neolitu.
- **nr 6-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1930 na wzgórzu Duschalberg nauczyciel Kamiński znalazł odłupki krzemienne. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 7-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji z 1930 r. nauczyciel Kamiński znalazł fragment naczyń pradziejowego. Weryfikacja stanowiska w 1997 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.

Wierchlesie; w miejscowości Wierchlesie zewidencjonowano 4 stanowiska archeologiczne.

- **nr 1-** o lokalizacji wg mapy archiwalnej. Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1970 r. znaleziono 3 odłupki krzemienne w małej piaskowni. Weryfikacja stanowiska w 1998 r. nie potwierdziła występowanie zabytków.
- **nr 2-** położone na działce nr 93/1. Znaleziono tu fragment wióra krzemiennego z epoki kamienia.
- **nr 3-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Wg informacji nauczyciela Lohgasa z Wierchlesia w 1926 r. znaleziono monetę Trajana. Zagięła.
- **nr 4-** o nieustalonej lokalizacji. Dane o nim uzyskano na podstawie literatury niemieckiej. Nauczyciele Lehman i Kamiński przekazali do muzeum w Strzelcach Opolskich zabytki krzemienne (skrobacz, drapacz, odłupki) oraz pradziejowe ułamki naczyń.

5.2.7 Dziedzictwo niematerialne:

Zgodnie z ratyfikowaną przez Polskę *konwencją UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa* sporządzoną w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018) Polska ma obowiązek stworzenia warunków zapewniających ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Działania te mają polegać na rozpoznaniu, pełnej identyfikacji i dokumentacji dziedzictwa niematerialnego, w formie spisu. W działania inwentaryzacyjne winny być zaangażowane lokalne środowiska i organizacje pozarządowe. Koordynatorem tych działań na terenie województwa opolskiego jest Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu – Bierkowicach.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe to m.in.

- tradycje i przekazy ustne, w tym język,
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe przekazywane z pokolenia na pokolenie buduje tożsamość oraz wzmacnia międzypokoleniowe więzi społeczne.

Na terenie gminy Jemielnica zwyczaje związane są przede wszystkim z religijnością jej mieszkańców obchodami świąt religijnych takich jak: Wielki Tydzień, majówki, Boże Ciało, Boże Narodzenie. Obowiązuje wtedy specjalny jadłospis i obrzędy. Obrzędy świąteczne to m.in. konkursy kroszonkarskie, lany poniedziałek, obrzędy wielkopostne, jarmarki odpustowe, kolędowanie.

Żywą tradycją są dożynki. Po zakończeniu prac polowych każda wieś, co roku organizuje swoje „żniwniołki”, zabawy, pochody w których biorą udział barwni przebierańcy. W specyficzny sposób dekorowane są domostwa, płoty i ulice. W gminie organizowany jest konkurs najpiękniejszych koron żniwnych, które wyplatane są już kilka tygodni wcześniej. Korony żniwne prezentowane są na dożynkach gminnych.

Śląskie obrzędy ludowe stanowią żywe odbicie dawnych tradycji. Zwyczaje tworzą specyficzną przestrzeń kulturową, są niematerialnym dziedzictwem łączącym wspólnotę gminną.

Do najciekawszych należą:

1. doroczna procesja ku czci Św. Sebastiana w Gąsiorowicach
2. wodzenie niedźwiedzia w Centawie
3. gminny zjazd pokoleń w Jemielnicy
4. noc świętojańska w Barucie
5. pieczenie ziemniaka w Piotrówce
6. sylwester na Rynku w Łaziskach
7. rajd rowerowy w Wierchlesiu
8. Coroczny Jarmark cysterski w Jemielnicy
9. rajdy rowerowe „Cysterskie –co nieco”
10. ekspozycje tradycyjnie wyplatanych koron żniwnych
11. imprezy typu „Babski comber”
12. Dzień Św. Marcina
13. stawianie drzewka majowego
14. powitanie lata

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY I ICH STAN ZACHOWANIA

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.) formami ochrony zabytków są:

- wpis obiektu do rejestru zabytków,
- uznanie go za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

W gminie Jemielnica funkcjonują dotychczas dwie formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków
- ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

brak jest obiektów uznanych za pomnik historii oraz parków kulturowych.

5.3.1 Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

W rejestrze zabytków nieruchomości znajduje się łącznie 6 obiektów reprezentujących wybrane kategorie zabytków; budynki sakralne (kościół, klasztor, kapliczka), budownictwo mieszkalne, budownictwo gospodarcze (spichlerz) obiekty techniki (młyn, mostki) zabytkowe obszary (układ ruralistyczny) i inne (mogiła).

Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków zawiera **Załącznik nr 3**

Zasady prowadzenia prac w obiektach wpisanych do rejestru zabytków określa art. 36 ust 1-12 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami.

Zgodnie z art. 36.1. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r. poz. 199, 443 i 774) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

art. 36.3 mówi: Pozwolenia, o których mowa w ust. 1, mogą określać warunki, które zapobiegą uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku.

zgodnie z art.36.4 Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 9 i 11, od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

w myśl art.36.5 Pozwolenia, o których mowa w ust. 1, wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.

art. 36.6. Pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z nieruchomości, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.

art.36.7 Pozwolenie na prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru albo badań archeologicznych lub poszukiwań ukrytych bądź porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, wydaje się również na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić te badania lub poszukiwania. W przypadku nieuzyskania zgody właściciela lub posiadacza nieruchomości na przeprowadzenie tych badań lub poszukiwań przepisy art. 30 ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio.

Zgodnie z art. 36.8. Uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego.

Ponadto w stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wojewódzki konserwator zabytków sprawuje nadzór konserwatorski polegający w szczególności na:

- prowadzeniu kontroli przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 38.1.)
- przy wykonywaniu kontroli osoby są uprawnione do:
 - 1) wstępu na teren nieruchomości, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie zniszczenia lub uszkodzenia zabytku;
 - 2) oceny stanu zachowania, warunków przechowywania i zabezpieczenia zabytków wpisanych do rejestru, a także zabytków znajdujących się w muzeach, bibliotekach oraz w zbiorach lub zasobach innych państwowych jednostek organizacyjnych i jednostek samorządu terytorialnego, w terminie uzgodnionym z ich właścicielem lub posiadaczem;
 - 3) sprawdzania zgodności wszelkich działań podejmowanych przy zabytkach wpisanych do rejestru oraz prowadzonych badań archeologicznych z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu i zatwierdzoną dokumentacją;
 - 4) żądania ustnych lub pisemnych informacji w zakresie niezbędnym dla ustalenia stanu faktycznego dotyczącego zakresu kontroli;
 - 5) żądania okazania dokumentów i udostępnienia wszelkich danych mających związek z zakresem kontroli;
 - 6) dokonania wpisu w dzienniku budowy w zakresie określonym przepisami Prawa budowlanego

W przypadku prowadzenia bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu zgodnie z art. 43. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję o wstrzymaniu wykonywanych

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich, badań konserwatorskich lub architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu;
- 3) badań archeologicznych;
- 4) innych działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12.

W przypadku gdy bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu wykonano przy zabytku wpisanym do rejestru prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne lub podjęto inne działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję: 1) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, określając termin wykonania tych czynności, albo 2) zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazanym sposób i w określonym terminie (art. 45.1)

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie, w terminie określonym w tej decyzji, prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku (art. 49.1)

Zgodnie z art. 74. obiekty wpisane do rejestry zabytków mogą być przedmiotem dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Dotacja może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa "Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego";
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru

Wpisem do rejestru zabytków nieruchomych objęto trzy zespoły zabytków stanowiących wystrój i wyposażenie zabytkowych kościołów:

- zespół zabytków ruchomych z kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy
- zespół zabytków ruchomych z kościoła cmentarnego pw. Wszystkich Świętych w Jemielnicy
- zespół zabytków ruchomych z kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP w Centawie

oraz dwie wolno stojące rzeźby

- rzeźba św, Jana Nepomucena w Jemielnicy
- rzeźba św, Jana Nepomucena w Centawie

Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków zawiera **Załącznik nr 4**

Zabytki ruchome podlegają przepisom prawnym, zawartym w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r., poz.1446), zwaną dalej „ustawą”. Zasady ochrony i opieki nad zabytkami ruchomymi oraz finansowania prac konserwatorskich, określają w szczególności niżej wymienione przepisy ustawy:

- art. 5 dotyczy opieki nad zabytkiem sprawowanej przez jego właściciela lub posiadacza, polegającej między innymi na zapewnieniu warunków:

- 1) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 2) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 3) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

- na podstawie art. 28 ustawy, niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 ustawy, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, zawiadamia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

- art. 22 ust. 3 ustawy określa zasady włączenia karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru zabytków do wojewódzkiej ewidencji, które może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

- zgodnie z art. 10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków ruchomych może nastąpić na wniosek właściciela. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie zabytku do rejestru, z urzędu, w przypadku uzasadnionej obawy jego zniszczenia, uszkodzenia lub wywiezienia za granicę.

- na podstawie art. 36 ust. 1 pkt. 1 w/w Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podejmowanie działań przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania **pozwolenia** Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Pracami konserwatorskimi zgodnie z art. 37 ust. 3 cyt. ustawy oraz z § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. 2015, poz. 1789) muszą kierować dyplomowani konserwatorzy dzieł sztuki.

W świetle obowiązujących przepisów Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami warunkiem uzyskania dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytku ruchomym jest jego wpis do rejestru zabytków. Dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru, odbywa się w oparciu o kryteria wyszczególnione w Rozdziale 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z nimi osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej

z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich przy tym zabytku. Ponadto art. 78 w/w rozdziału ustawy określa do jakiej wysokości może być dotacja celowa udzielona. Wniosek o dofinansowanie prac przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków należy złożyć w terminie do **28 lutego** roku, w którym mają być przeprowadzone prace, w oparciu o jego wzór, określony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j.Dz. U. z 2014 r., poz. 399).

GŁÓWNE ZADANIA PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW DLA GMINY JEMIELNICA ZAKRESIE ZABYTKÓW RUCHOMYCH:

1. Wspieranie właścicieli ruchomych obiektów z terenu gminy Jemielnica w pozyskiwaniu dotacji na prace konserwatorskie, między innymi poprzez wskazywanie źródeł finansowania w zakresie konserwacji zabytków.
2. pomimo prowadzonych sukcesywnie działań inwentaryzacyjnych, uzyskanie pełnego obrazu zasobów zabytków ruchomych z terenu gminy Jemielnica, wymaga faktycznego rozpoznania w zakresie takich obiektów jak kapliczki przydrożne i licznie wzniesione na przestrzeni XIX wieku, nie ujęte w ewidencji krzyże kamienne Stąd koniecznym jest wskazywanie właścicielom tych obiektów, możliwości wnioskowania do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu o założenie dla nich kart ewidencyjnych.

5.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Do rejestru zabytków wpisane są 4 stanowiska.

- 1 Jemielnica, Osada, punkt osadniczy, osada produkcyjna. Kultura łużycka, okres wpływów rzymskich, pradzieje, wczesne średniowiecze, nr rej. zab. A-1109/99
- 2 Łaziska, Osada, punkt osadniczy, Kultura łużycka, nr rej. zab. A-1081/98
- 3 Łaziska, Osada, punkt osadniczy. Wczesne średniowiecze, XIV-XV w., nr rej. zab. A-1078/98
- 4 Łaziska, Osada. Wczesne średniowiecze, XIV w., nr rej. zab. A-1080/98

Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków zawiera **Załącznik nr 5**

5.3.4 Zabytki objęte ochroną na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Dziedzictwo kulturowe oprócz ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków chronione jest też ustaleniami zawartymi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Jako akty prawa miejscowego stanowią one podstawę planowania przestrzennego w gminie. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla procesów inwestycyjnych i gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w mpzp powinny sprzyjać ochronie zabytków.

Najwartościowsze obiekty oraz zabytkowe układy urbanistyczne objęte zostały strefami ścisłej ochrony („A”) oraz ochrony konserwatorskiej („B”).

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej:

Działania konserwatorskie w strefie „A”:

- 1) zachowanie lub odtworzenie (rekonstrukcja) historycznego układu przestrzennego, to jest rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, przekroju linii rozgraniczających, wysokości zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni (szczególnie rejonu skweru i pomnika Św. Jana Nepomucena przy ul. Wiejskiej),
- 2) usunięcie elementów dysharmonizujących w tym także napowietrzne linie energetyczne,
- 3) dążenie do rekonstrukcji elementów zniszczonych w sferze architektury i założeń urbanistycznych lub ewentualne zaznaczenie ich śladów,
- 4) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej: kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, architektonicznych proporcji i podziałów oraz użytych materiałów,

- 5) w przypadku nowych inwestycji należy preferować te z nich, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- 6) podziały nieruchomości, nowe inwestycje na terenie strefy „A” oraz remonty, przebudowy, nadbudowy, zmiany funkcji obiektów objętych ochroną konserwatorską należy uzgodnić ze służbami ochrony zabytków,
- 7) strefa „A” ochrony konserwatorskiej obejmuje swym zasięgiem, część wsi Jemielnica w rejonie ul. Wiejskiej.

Strefa „B”:

Działania konserwatorskie w strefie „B”:

- 1) zmierzają do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania oraz dostosowania nowej zabudowy do zabudowy historycznej oraz historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, zastosowanych materiałów, podziałów architektonicznych oraz nawiązaniu formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,
- 2) nowe inwestycje lokalizowane w granicach strefy „B”

należy dostosować do sąsiedniej zabudowy historycznej (obiekty objęte gminną ewidencją zabytków) w zakresie:

- a) układu kalenicy w stosunku do ulicy,
 - b) formy dachu,
 - c) wysokości budynku,
 - d) podziałów poziomych i pionowych elewacji,
- 3) strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje swym zasięgiem, tereny w miejscowościach Jemielnica, Piotrówka, Wierchlesie, Barut, Łaziska, Centawa i Gąsiorowice.

Strefa „E” ochrony ekspozycji

1) ochronie należy poddać ekspozycję historycznej zabudowy wsi Jemielnica z górującym nad nią bryłą kościoła parafialnego (dawny kościół przyklasztorny)

2) w oznaczonej na rysunku studium strefie „E” ochrony ekspozycji należy:

- a) dążyć do eliminacji elementów dysharmonizujących (np. napowietrzne linie elektroenergetyczne),
- b) ograniczyć wysokość nowej zabudowy do 12 m,
- c) wprowadzić zakaz nasadzeń zieleni wysokiej oraz zakaz lokalizacji wszelkiej zabudowy na terenach rolnych znajdujących się w strefie „E”.

Stan zachowania zabytków nieruchomych objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków jest w przeważającej większości dobry co przedstawia poniższa tabela.

I.p.	Miejscowość	Obiekt	Stan zachowania
1	Centawa	Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP	Kościół użytkowany na cele sakralne i remontowany na bieżąco w niezbędnym zakresie.
2	Jemielnica	Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP	Kościół użytkowany na cele sakralne i remontowany na bieżąco w niezbędnym zakresie. Zalecany remont elewacji z rewaloryzacją cech stylowych.
3	Jemielnica	Kościół p.w. Wszystkich Świętych	Kościół użytkowany na cele sakralne i remontowany na bieżąco w niezbędnym zakresie. Zalecany remont elewacji z rewaloryzacją cech stylowych.

4	Jemielnica	Zespół klasztoru cysterskiego - Klasztor - Kapliczka w ogrodzie -Ogrodzenie z dwiema bramami - Dom mieszkalny i spichlerz - Młyn - Dwa mostki na rzece	Klasztor - zadbane, użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Elewacje zewnętrzne po częściowych pracach konserwatorskich. Kapliczka w ogrodzie – stan dobry Ogrodzenie z dwiema bramami – po remoncie, częściowo przekształcone, wymagana rewaloryzacja. Dom mieszkalny i spichlerz: - spichlerz po przeprowadzonych pracach remontowych, dom mieszkalny użytkowany, wymagany remont dachu i elewacji. Młyn – stan dachu zły – wymagany remont. Dwa mostki na rzece – po pracach remontowych z częściową utratą cech zabytkowych, wymagana rewaloryzacja.
5	Jemielnica	Stare osiedle Jemielnica	Zachowany historyczny układ przestrzenny, obustronna szczytowa zabudowa. Poszczególne domy zmodernizowane. Stan zachowania dobry.
6	Jemielnica	Mogiła powstańców śląskich na cmentarzu katolickim	Stan zachowania dobry.

5.4. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW - Załącznik nr 6

Zabytki nieruchome.

Zgodnie z art. 22 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja zabytków i opiece nad zabytkami obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie) gminy.

Gminna ewidencja ma formę zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana, aktualizowana i weryfikowana. Ewidencją zostały objęte zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajozobrazowych.

Zmiany w ewidencji nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości obejmuje 54 obiekty i przechowywana jest w Urzędzie Gminy w Jemielnicy. Znajdują się w niej obiekty architektury i budownictwa, układ ruralistyczny, zespoły budowlane.

O włączeniu zabytku do gminnej ewidencji zabytków decydował:

- Czas powstania obiektu
- Stopień zachowania walorów zabytkowych
- Funkcja obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości
- Wartość historyczna i artystyczna.

Gminna ewidencja zabytków nie jest formą ochrony jednakże budynki i obszary objęte ewidencją chronione są na podstawie ujęcia ich w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy(art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Ponadto w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3 ustawy prawo budowlane).

Na obszarach wiejskich stan zachowania dziedzictwa kulturowego podlega procesom remontowym; zabytki są utrzymywane w dobrym stanie technicznym, kościoły są remontowane i poddawane pracom konserwatorskim.

Niestety, w obszarach wiejskich obserwuje się nadmierną dążność do modernizacji i przekształceń, często ze szkodą dla autentyzmu zabytków, głównie budownictwa mieszkalnego. Zagrożeniem są termomodernizacje, wymiana stolarki okiennej na PCV, zmiana ceramicznego pokrycia dachów na dachówkę cementową lub blachodachówkę.

Zabytki znajdujące się w ewidencji zabytków gminy to obiekty kształtujące wiejski krajobraz kulturowy. Głównie są to budynki mieszkalne - murowane, zlokalizowane wzdłuż głównych ulic zabudowy wiejskiej. W ewidencji znajdują się także obiekty sakralne (kościół, kaplice, kapliczki) oraz budynki użyteczności publicznej (szkoły), budynki przemysłowe oraz zabytkowe zespoły budowlane i obszary ruralistyczne.

Obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków a posiadające szczególnie cenne wartości historyczne, artystyczne i naukowe mogą zostać objęte ścisłą ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków.

Prace budowlane prowadzone w obiektach figurujących w ewidencji zabytków, na które należy uzyskać pozwolenie na budowę wymagają zgodnie z art. 39 ust. 3 ustawy Prawo Budowlane uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Zabytki ujęte w ewidencji podlegają ochronie w zakresie:

- ograniczenia zmiany gabarytów i wykonywania rozbudowy i nadbudowy,
- zakazu ocieplania po stronie zewnętrznej budynków z elewacjami z bogatą dekoracją architektoniczną o cechach regionalnych (posiadających wystrój sztukatorski, boniowanie, gzymsy i opaski, herby, napisy i inne formy detalu architektonicznego) lub z cegły licowej,
- zakaz zamurowywania okien i wymiany stolarki okiennej na nową o innych wymiarach i bez nawiązania do dotychczasowych podziałów okien,
- zakaz zamurowywania drzwi wejściowych i wymiany stolarki drzwi na nowe bez nawiązania do formy tradycyjnej
- zakaz tynkowania i malowania części elewacji budynku w sposób wyróżniający ją z całości budynku,
- ograniczenie likwidacji wystroju, wybijania otworów bez nawiązania do kompozycji budynku i mocowania reklam zasłaniających wystrój.

5.5. ZABYTKI O NAJWAŻNIEJSZYM ZNACZENIU DLA GMINY - CHARAKTERYSTYKA ORAZ OCENA STANU ZACHOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO.

Omówiony w pkt. 5.2 stan dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Jemielnica pozwala na wyłonienie najistotniejszych zabytków w krajobrazie kulturowym gminy. O charakterze gminy i postrzeganiu jej przez turystów decyduje głównie zabudowa wsi i towarzyszącej architektury sakralnej.

Obiekty o najważniejszym znaczeniu dla gminy to:

- **Pocysterskie założenie klasztorne** ze względu na posiadaną wartość historyczną ważną w skali całego regionu, naukową i artystyczną. Budowla ta kształtuje panoramę wsi od strony północno-wschodniej. Potężna bryła położona nad stawami klasztorными czyni z obiektu również atrakcyjny turystycznie i krajobrazowo obiekt. Założenie składa się z:
 - **Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP przy ul. Wiejskiej.** Wzniesiony XIII/XIV w. przebudz. 1714, rozbudz. 1733-1740 przez arch. F. Gansa. Gotycko-barokowy. Trójnawowa bazylika; w części got. jednoprzęsłowe prezbiterium zamknięte wielobocznie i 3 przęsła korpusu nawowego przedłużone o trzy przęsła barokowe, z wtopioną wieżą Zach. na osi środkowej; na przedłużeniu nawy pn. na wsch. owalna kpl. św. Józefa, wewnątrz sklepienie z bogatym wyposażeniem barokowym; ołtarze M.Kosslera i J.J. Lehnerta, obrazy M. Willmanna i J.W. Neunherza.

- **Klasztoru cysterskiego, ob. plebania przy ul. Wiejskiej.** XVII w., 1733-1740; 1800, 1833-1834, 1860, pocz. XX w. Barokowy, ze skromnym detałem, przylega od płd. do kościoła.
- **Młyn wodny, ob. dom mieszkalny.** Zbudowany w 1834 na miejscu starszego, dwukondygnacyjny, na sklepionych piwnicach, kryty dachem naczółkowym z lukarnami. Elewacje z regularnym układem prostokątnych okien.
- **Spichlerz, ob. budynek wystawowy.** Zbudowany w XVIII/XIX w. Założony na rzucie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, elewacje z regularnym układem małych otworów okiennych.
- **Ogrodzenie zespołu wraz z dwiema bramami:** płd. zwieńczona falistym szczytem z obeliskami, w szczycie kartusz herbowy. Otwór bramny zamknięty półkoliście.
- **Kapliczka słupowa św. Wojciecha.** Wzniesiona w XVIII w. w ogrodzie klasztornym, kamienna, słupowa, w zwieńczeniu sceny z życia św. Wojciecha.
- **dwa mostki na rzece i na młynówce.** murowane z kamienie sklepienie. Odnowione z zatarciem cech stylowych.
- **stawy klasztorne**

Wartość historyczna i artystyczna zespołu pocysterskiego jest wyjątkowa w skali powiatu i województwa a wręcz posiada znaczenie ponadregionalne. Zespół ten jest elementem Południowo-Zachodniego Szlaku Cystersów a jego rangę podkreśla fakt, że będzie starał się aplikować do wpisu na listę Pomników Historii Rzeczypospolitej Polskiej.

- **Zespół Kościoła pw. Wszystkich Świętych przy ul. Wiejskiej.**
 - **Kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych.** Wzniesiony w 1225 r., odbudowany w XIV w., przebudowany w XVII w., remontowany w 1733 r. Zbudowany w stylu gotyckim, orientowany. Przy czworobocznym prezbiterium od płd. zakrystia. Nawa dwuprzęsłowa nakryta sklepieniem kolebkowym z renesansową dekoracją stiukową. W prezbiterium sklepienie krzyżowo-żebrowe i fragmenty gotyckiej polichromii z 3 ćw. XV w. We wnętrzu manierystyczne wyposażenie.
 - **Brama w murze kościelnym.** Neogotycka, z ostrołuczny otworem bramnym.
 - **Kaplica z rzeźbą św. Floriana w murze kościelnym.** Nakryta dachem dwuspadowym. od frontu dwa otwory zamknięte segmentowo, w górnym figura św. Floriana.
 - **Ogrodzenie kościoła cmentarnego.** Murowane z kamienia, nieotynkowane.
 - **Dzwonnica przy kościele cmentarnym.** Drewniana, ażurowa, kryta daszkiem namiotowym.
- **Układ przestrzenny wsi Jemielnica.** Wpisany do rejestru zabytków, o średniowiecznej genezie, przekształcony w XIX w. w rzędówkę typu fryderycjańskiego z charakterystyczną zabudową zagrodową typu fryderycjańskiego.
- **Układ przestrzenny wsi Gąsiorowice.**
- **Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP w Centawie.** Murowany z kamienia, wczesnogotycki (1253 r.), z renesansowym stropem kasetonowym, polichromowanym.
- **Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia w Piotrówce.** Zbudowany w 1892 r. w stylu neogotyckim. Pierwotnie ewangelicki.

Dziedzictwo kulturowe gminy posiada jednolity charakter uwarunkowany wiejskim typem tworzących ją jednostek administracyjnych: 7 wsi sołeckich. Charakter wiejski przyczynił się do rozwoju budownictwa zagrodowego i sakralnego. Pomimo wiejskiego charakteru gminy brak tu architektury rezydencjonalnej – wiejskich siedzib ziemiańskich – dworów, pałaców oraz budownictwa z nim związanego, założeń folwarcznych a także towarzyszących im zespołów zabytkowej zieleni – parków podworskich. Jedyne istniejący na terenie gminy folwark klasztorny w Jemielnicy (przekształcony po kasacie zakonu w zespół dworsko-folwarczny należący do właściciela majoratu strzeleckiego hrabiego Renarda) w chwili obecnej jest całkowicie przebudowany i zdegradowany, a oryginalna kompozycja przestrzenna zespołu folwarcznego przestała być czytelna.

Niezwykłą wartość, rzutującą na specyfikę gminy, mają historyczne układy ruralistyczne z zabudową mieszkalno-gospodarczą. Część wsi znajdujących się na terenie gminy posiada metrykę średniowieczną (lokowano je na prawie niemieckim), część powstała w XVIII wieku w związku z zasiedlaniem tych terenów w wyniku rozwoju przemysłu hutniczego i akcji osiedleńczej (kolonizacja fryderycjańska). Wsie reprezentują typ owalnicowy, ulicowy i wielodrożnicowy, układy te są czytelne, zachowane do dziś w niemal niezmienionej formie. Wartość historycznego układu zabudowy wsi Jemielnica została potwierdzona wpisem do rejestru zabytków już w 1957 r. jako jednej z pięciu wsi z woj. opolskiego objętych tą formą ochrony. Unikalność i integralność zabudowy wiejskiej Jemielnicy uzyskała i dziś uznanie w propozycji zgłoszenia jej wraz z zespołem klasztoru pocysterskiego na listę Pomników Historii RP. Należy bezwzględnie chronić panoramy wsi przed lokalizacją współczesnych form przestrzennych takich jak elektrownie wiatrowe, maszty telefonii komórkowej itp.

Dopełnieniem wiejskiego krajobrazu są liczne kapliczki, figury świętych i krzyże przydrożne. Kapliczki najczęściej mają charakter małych budynczków ustawionych w bezpośrednim sąsiedztwie budynku mieszkalnego lub przy skrzyżowaniu dróg. Są to zazwyczaj budowle jednokondygnacyjne, murowane, założone na planie prostokąta, zwieńczone daszkiem dwuspadowym, z prostokątnym lub zamkniętym łukowo otworem drzwiowym. Obiekty te świadczą o ciągłości kulturowej wsi, powiązane naturalnym krajobrazem wpływają na „klimat” miejscowości.

Opieka i pomoc gminy winna być ukierunkowana na wspieranie wszystkich działań związanych z konserwacją i promocją tych obiektów.

Na obszarze gminy Jemielnica zachowały się też pozostałości wiejskiej zabudowy przemysłowej świadczące o XVIII i XIX wiecznej (niekiedy sięgającej w głąb średniowiecza) tradycji technicznej tych ziem. Są nimi zespoły młynów gospodarczych wraz z układami wodnymi (młynówkami, stawami). Obiekty te świadczą o specyfice regionalnej i w powiązaniu z malowniczym krajobrazem należy traktować, jako atut gminy i szansę na jej promocję i rozwój poprzez wspieranie rozwoju agroturystyki w oparciu o te zasoby.

Problem ochrony zabytków w odniesieniu do Gminy, jako właściciela pewnej części obiektów zabytkowych nie należy do zbyt skomplikowanych. Gmina jest właścicielem zaledwie kilku obiektów zabytkowych, jedno z nich figurują w rejestrze, inne tylko w gminnej ewidencji zabytków. Obiekty te nie są w większy sposób zagrożone, niemniej jednak ich różnorodny charakter wymaga indywidualnego podejścia: są wśród nich duże obiekty budowlane - szkoły i przedszkola, niewielkie kubaturowo kapliczki, rzeźby figuralne, oraz zespoły wodne (stawy) z budowlami hydrotechnicznymi (mostki, przepusty).

Stan zachowania zabytkowych obiektów na terenie gminy jest ogólnie dobry. Dotyczy to zarówno obiektów sakralnych, jak i zabudowy wiejskiej. W obiektach sakralnych prowadzone są sukcesywnie prace remontowo-rewaloryzacyjne. Wszystkie kościoły, kaplice i kapliczki znajdują się w dobrym stanie technicznym.

Budynki mieszkalne w większości znajdują się także w dobrym stanie technicznym. Ogólnie gmina należy do zadbanej rejonów województwa opolskiego. Niemal na każdym kroku widać wielki wkład mieszkańców nakierowany na podniesienie estetyki otoczenia. Niestety, powszechna tendencja do modernizacji, odbywa się bardzo często kosztem poszanowania walorów zabytkowych. Zjawisko to dotyczy prac związanych z termoizolacją, wymianą okien i drzwi na nowe z PCV oraz wymianą pokryć dachowych na dachówki nowego typu. Należy pamiętać, że zachowane na terenie gminy zabytki budownictwa wiejskiego są świadectwem kultury materialnej jej dawnych mieszkańców i ciągłości osadnictwa. Mają one duży wpływ na „klimat” i charakter poszczególnych miejscowości i przyczyniają się do atrakcyjności turystycznej regionu. Stosowanie współczesnych zunifikowanych materiałów i form w mieszkalnych obiektach zabytkowych wpływa negatywnie na autentyczność zabytku i właściwy klimat starodawności, który winien być atrybutem gminy. Obecnie we wsiach kontrastują budynki pozbawione elementów świadczących o dawnej metryce, nieróżniące się niczym od domów współcześnie wznoszonych z budynkami o zachowanej dekoracji, których jest niestety o wiele mniej. Sytuacja ta dotknęła także wieś Jemielnicę, gdzie domy przy ul. Wiejskiej, na skutek modernizacji utraciły niemal zupełnie dawny detal.

Bogate tradycje historyczne i kulturowe przejawiające się licznymi, cennymi obiektami zabytkowymi mogą stać się podstawą do rozwoju usług turystycznych gminy.

Opieka i pomoc gminy winna być ukierunkowana na wspieranie wszystkich działań związanych z konserwacją i promocją tych obiektów

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W celu określenia priorytetów Programu Opieki nad Zabytkami oraz możliwości w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Jemielnica posłużono się analizą SWOT.

Stan zachowania zabytkowych obiektów na terenie gminy jest ogólnie dobry. Dotyczy to zarówno obiektów sakralnych jak i zabudowy wiejskiej. W obiektach sakralnych prowadzone są sukcesywnie prace remontowo-rewaloryzacyjne. Wszystkie kościoły, kaplice i kapliczki znajdują się w dobrym stanie technicznym.

Budynki mieszkalne w większości znajdują się także w dobrym stanie technicznym. Zagrożeniem dla nich są procesy modernizacyjne (ocieplenie zewnętrzne, wymiana okien i pokrycia dachu) prowadzące do zatarcia pierwotnych cech architektonicznych. Ogólnie gmina należy do zadbanej rejonów województwa opolskiego.

Większość zabytków wyznaniowych/sakralnych jest dobrze oznakowana, znaczna część zabytków będących własnością Gminy posiada tablice informacyjne o zabytku. Wyjątkiem są zabytkowe obiekty będące własnością prywatną, nie posiadające oznakowania.

Na terenie gminy są wytyczone szlaki turystyczne z wykorzystaniem najważniejszych zabytków – pieszy i rowerowy. Wszyscy rowerzyści mogą liczyć na dobrze zorganizowaną i oznakowaną sieć tras rowerowych. Jest ona tak zorganizowana, aby kierować wycieczkowiczów do najładniejszych punktów w tej części Śląska Opolskiego. Szlaki prowadzą zwłaszcza doliną rzeki Jemielnicy z jej urokliwymi meandrami, kanałami, niedziałającymi już dzisiaj młynami i kapliczkami wśród pól.

Zwiedzanie obiektów pocysterskich w Jemielnicy możliwe jest dla grup zorganizowanych po wcześniejszej telefonicznej rezerwacji. Zwiedzanie obiektów pocysterskich dla grup odbywa się z przewodnikiem i trwa około 90 minut. Orowadzanie rozpoczyna się na placu klasztornym, a kończy się w Punkcie Informacji Turystycznej, gdzie można nabyć przewodniki, foldery oraz inne pamiątki. Indywidualne zwiedzanie możliwe jest w wyznaczone niedziele (od 1 V do 31 IX).

W celi promocji walorów kulturowych gminy organizowane są konkursy m.in. w 2012 r. odbył się plastyczny „Jemielnica, Cystersi, Johannes Nucius”, w 2014 r. konkurs plastyczny „Rodzina widziana oczami cystersów”, a w 2016 r. konkurs „Ratujmy zabytki – ale jak”. Działania te propagują poprawę wizerunku i estetyki przestrzeni publicznej, promują regionalną tradycję i folklor.

Dla potrzeb promocyjnych gmina Jemielnica posiada folder reklamowy dostępny w Punkcie Informacji Turystycznej, w tym celu została także wydana książka historyczna „Jemielnica – dzieje wsi i parafii” autorstwa Piotra Smykały i Piotra Michalika.

Ww. publikacje zawierają informacje o promocji i wartościach zabytkowych Jemielnicy.

Analiza szans i zagrożeń oraz mocnych i słabych stron wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego przedstawia się następująco:

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • drogowa dostępność komunikacyjna • położenie geograficzne, bliskość miasta Opola, Strzelec Opolskich i Gliwic • potencjał turystyczny: bogactwo zabytków – układ ruralistyczny wsi Jemielnica z zabytkowym zespołem pocysterskim, zachowane zespoły zabudowy zagrodowej, liczne przykłady architektury sakralnej – kościoły, kapliczki, krzyże, • walory przyrodnicze gminy – sąsiedztwo chronionego krajobrazu „Lasy Stobrowsko-turawskie” • zespoły przyrodniczo-krajobrazowe np. „Mostki” „Pod Dębami” • wody otwarte, w tym liczne stawy • możliwości rozwojowe wsi w oparciu o rolnictwo i agroturystykę. • wysokie kompetencje administracji samorządowej • działalność zespołów kulturalnych, bibliotek i świetlic • cenne walory architektoniczno-krajobrazowe gminy • układ osadniczy o wysokich walorach • zachowane stanowiska archeologiczne • akcentowanie w planach rozwojowych gminy rozwoju turystyki także w oparciu o zasoby zabytkowe • dbałość mieszkańców o wygląd swoich miejscowości • istniejące szlaki rowerowe 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca baza noclegowa • niewystarczające dofinansowanie do projektów dotyczących remontów, konserwacji zabytków, w tym dla prywatnych właścicieli • zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form budowlanych oraz zanik stosowania tradycyjnych materiałów • brak lub niska wiedza o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów historycznych • brak oznakowania atrakcji turystycznych, tablic informacyjnych • brak infrastruktury turystycznej i noclegowej na terenach wiejskich • duża ilość zmodernizowanych zabytków bez zachowania pierwotnych elementów • opuszczone zabytkowe domostwa i ich pogarszający się stan zachowania • brak świadomości wartości zabytkowej wśród mieszkańców • brak izby regionalnej pełniącej funkcję muzeum • niski stopień rozwoju infrastruktury turystycznej • niewykorzystanie potencjału agroturystycznego gminy

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój turystyki kulturowej, rowerowej, weekendowej, • podtrzymanie tradycji, obrzędowości ludowej i ochrona ginących zawodów • stworzenie warunków do wykorzystania zasobu dziedzictwa materialnego do rozwoju turystyki kulturowej • rozwój bazy agroturystycznej • stworzenie i promocja wzorców architektonicznych nawiązujących do lokalnej tradycji • współpraca gminy z sąsiednimi samorządami • wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego jako jednej z atrakcji regionu, w tym dotychczas mniej rozpowszechnionych jego elementów – młyny wodne • zwiększeni świadomości poprzez wydawanie informatorów • opracowanie produktu turystycznego gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> • ekspansja inwestycyjna w zabytkowe obiekty, wprowadzanie obcych elementów w nowej zabudowie, np. wysuniętych okapów czy agresywnej kolorystyki. • dewaloryzacja krajobrazu kulturowego, przez wprowadzanie nowej zabudowy lub wymianę starej na nową o obcych formach • brak dostatecznego oznakowania zabytków • niedostateczna edukacja na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego • emigracja młodych ludzi z terenu gminy • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowaniami obiektów zabytkowych. • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne • postępująca modernizacja wsi bez poszanowanie starej tkanki.

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Podstawowym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest **ochrona i rewaloryzacja obiektów i obszarów zabytkowych, ochrona krajobrazu kulturowego w celu wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i gospodarczego, rozwoju turystyki oraz działalności kulturowej**. Cel ten zgodny jest z celami Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2016-2019 przyjętego uchwałą Nr XVIII/206/2016 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 14 czerwca 2016 r. zakładającymi:

Program zakłada trzy główne cele strategiczne z przyjęciem priorytetów:

- Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa.
- Ochronę i kształtowanie krajobrazu kulturowego
- Promocję regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej.

7.1 Priorytety programu nad zabytkami, kierunki działań i zadania.

Powyższy cel można realizować przez następujące priorytety:

Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno gospodarczego

Kierunek działań: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Zadania: Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych:

- Remont i przebudowa *Domu ze spichlerzem w zespole klasztornym, dz. nr 788/2, ul. Wiejska 65, 47-133 Jemielnica.*

Gmina Jemielnica złożyła wniosek o dofinansowanie w ramach RPO 2014-2020 działanie 5.3.1 Dziedzictwo kulturowe i kultura dla zadania: *Przebudowa i adaptacja zabytkowych obiektów pocysterskich w Jemielnicy na cele kulturalne*. W przypadku otrzymania dofinansowania budynek zostanie poddany pracom remontowym.

- Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych.

- Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji gminnej, stanowiących własność gminy, w celu monitorowania stanu technicznego i podejmowania działań zapobiegających ewentualnemu zniszczeniu.
- Pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w pozyskaniu środków zewnętrznych na odnowę zabytków, przygotowanie aktualnych informacji o możliwościach starania się o środki finansowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.
- Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci uchwały Rady Gminy w sprawie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie.
- Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.
- Zachowanie historycznego rozplanowania zabytkowych układów przestrzennych wsi.

Kierunek działań: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.

Zadania:

- Określenie zasad w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych.
- Oznakowanie zabytków wraz z podaniem podstawowych informacji historycznych o obiektach.
- Wyznaczenia trasy turystycznej - pieszej po najciekawszych zabytkach wsi Jemielnica
- Wyznaczenie trasy turystycznej, rowerowej szlakiem zabytków techniki obejmującej zabytkowe młyny w Jemielnicy i Gąsiorowicach.
- Promocja turystycznych walorów zabudowy zagrodowej i układów ruralistycznych

Kierunek działań: Utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego i zasad ochrony w świadomości mieszkańców.

Zadania:

- Promowanie działań związanych z ochroną zabytków w szkołach.
- Propagowanie idei lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji.
- Prowadzenie działań mających na celu poprawę wizerunku i estetyki przestrzeni publicznej np. poprzez promocję dobrych praktyk – organizowanie i patronowanie konkursom na najlepiej utrzymany zabytek oraz na nowe realizacje najlepiej wpisujące się w tradycyjny krajobraz.
- Wspieranie inicjatyw kulturalnych, promocja regionalnego folkloru jako atrakcji turystycznej.
- Wydanie publikacji o wartościach zabytkowych gminy m.in. dla potrzeb promocyjnych (przewodnik po zabytkach gminy).
- Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych tzw. turystyka kulturowa.

Priorytet 2: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek działań: Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Zadania:

- Ochrona i promocja odrębnych cech lokalnych, pielęgnacja tradycji oraz poszanowanie dla dziedzictwa kulturowego gminy.
- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).
- Walka z samowolami budowlanymi.

- Ochrona panoram oraz przedpola widokowych wsi o wartościach kulturowych.
- Ochrona zieleni przydrożnej, alei ze starodrzewem.
- Likwidacja napowietrznej linii energetycznej na ul. Wiejskiej Jemielnicy

Kierunek działań: **Aktualizacja zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Jemielnica.**

Zadania

- Aktualizowanie inwentaryzacji zasobów zabytkowych gminy (gminna ewidencja zabytków) po dwóch latach obowiązywania programu, polegająca na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących i gruntowanie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp. oraz wprowadzeniu nowych obiektów, dotąd nie objętych ewidencją, a posiadających wartości zabytkowe, ważne dla kulturowej tożsamości regionu.
- Zachęcanie właścicieli obiektów - instytucji i osób prywatnych do składania wniosków do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o dokonanie wpisu do rejestru zabytków.

Do cennych zabytków kwalifikujących się do wpisu do rejestru zabytków zaliczyć można:

- Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Piotrówce
- Kapliczka w Łaziskach

Kierunek działań: **Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.**

Zadania

- Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez:
 - ✓ ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,
 - ✓ wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy.
 - ✓ dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nowa zabudowa nie może dominować nad zabudową historyczną a wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne.

Priorytet 3: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

Kierunek działań: **Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy:**

Zadania:

- udostępnienie wykazu gminnej ewidencji zabytków na stronie internetowej gminy wraz z informacją o prawnych uwarunkowaniach GEZ.
- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania dotacji na ich remont i rewaloryzację,
- opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji, ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.
- stworzenie pełnowartościowych wersji językowych serwisów gminnych poświęconych najcenniejszym zabytkom (angielski, czeski, niemiecki)

Kierunek zadań: Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym:**Zadania:**

- bieżący monitoring i weryfikacja substancji ujętej w gminnej ewidencji zabytków
- wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne zabytków planowanych do remontu, opracowanie katalogu typowej zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).
- finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych.

Kierunki zadań: Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej:**Zadania:**

- wystąpienie z wnioskiem o wpis na listę Pomników Historii „Historycznej wsi Jemielnica wraz pocysterskim założeniem klasztornym”
- wykreowanie produktów turystyki kulturalnej w oparciu o historyczne obiekty.
- dalszy rozwój oraz wyznaczenie szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych) wzdłuż najważniejszych zabytków gminy oraz miejsc ważnych z uwagi na historię i tradycję regionu np. szlak zabytkowych młynów.
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu wartości historyczne gminy.
- udział w zewnętrznych inicjatywach dotyczących ochrony zabytków np. Południowo-Zachodni Szlak Cystersów

Priorytet 4. Ochrona dziedzictwa archeologicznego.**Zadania:**

- Wspieranie działań mających na celu ochronę dziedzictwa archeologicznego.
- Wspieranie badań zasobów dziedzictwa archeologicznego.

Priorytet 5. Ochrona zabytków ruchomych**Zadania:**

- Wspieranie właścicieli ruchomych obiektów z terenu gminy Jemielnica w pozyskiwaniu dotacji na prace konserwatorskie, między innymi poprzez wskazywanie źródeł finansowania w zakresie konserwacji zabytków.
- Ze względu na niepełny zasób zabytków ruchomych, typu kapliczki niekubaturowe, krzyże przydrożne i pomniki będący w posiadaniu WKZ wskazanie właścicielom tych obiektów na możliwość zawnioskowania do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu o założenie dla nich kart ewidencyjnych.
- Dla celów turystycznych rozpropagowanie w formie wydawnictw (albumy, foldery) cennych zabytkowych wyposażań obiektów sakralnych gminy Krapkowice.

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

W celu efektywnej realizacji programu opieki nad zabytkami zadania w nim określone powinny być oparte o następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikają one z przepisów ustawowych, np.: uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach, zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy. Do instrumentów prawnych zaliczamy m.in.:
 - dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
 - programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
- instrumenty finansowe – np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe,
- instrumenty społeczne – np. działania stymulujące w zakresie edukacji, promocji, informacji, tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki.
- instrumenty kontrolne - wśród instrumentów kontrolnych najważniejsza jest aktualizacja gminnej ewidencji zabytków oraz stały monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz stanu zagospodarowania przestrzennego. Zaleca się co dwa lata sporządzenie sprawozdania z realizacji oraz aktualizację *Programu* przede wszystkim związaną z nowymi wymogami formalnymi dotyczącymi dokumentu, dostosowania go do nowych zapisów prawnych oraz możliwości finansowania głównie z funduszy europejskich.
- instrumenty koordynacji - m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi.

9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Program Opieki nad Zabytkami gminy Jemielnica zgodnie z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Wójt co dwa lata ma obowiązek przedstawić Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Po 4 latach Program należy zaktualizować i ponownie przedłożyć Radzie Gminy.

Celem działań monitorujących jest zapewnienie zgodności przedsięwzięć z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) Stopień wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania. Ocena stanu realizacji programu powinna być przeprowadzana przez Radę Gminy przy ewentualnym udziale: Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i organizacji zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad nimi.

Monitoring powinien objąć :

- monitoring rzeczowy, czyli obrazujący postęp we wdrażaniu działań w ramach przyjętych priorytetów
- monitoring finansowy, który dostarczy danych dotyczących finansowych aspektów realizacji programu.

Poniżej przedstawiono przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań.

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów.
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom.
- Liczba udzielonych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.
- Liczba wniosków o skreślenie z rejestru zabytków nieistniejących.
- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba utworzonych parków kulturowych.
- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych.
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników).

10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych.

Ponieważ program jest zbiorem celów i zadań dla gminy, jako terytorium administracyjnego, a nie wyłącznie dla władz, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponuje gmina. Zakłada się zatem, że źródłem finansowania zadań wskazanych do realizacji w *Programie*, będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji gminy, jak również inne źródła zewnętrzne.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić na:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- dotacje wojewódzkie, powiatowe, gminne
- inne źródła m.in.: programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych
- źródła poza unijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG
- inne źródła

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach internetowych.

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” – www.mkidn.gov.pl

- Informacje odnośnie Programu "Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego" w ramach MF EOG 2009-2014 znajdują się na stronie:
<http://www.eog2016.mkidn.gov.pl>
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr 6.4. *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym* - **www.interreg.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – **www.interreg.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” – **www.minrol.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” – **www.mrr.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” – **www.mrr.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” – **www.mrr.gov.pl**
 - Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym - **www.partnerstwopublicznoprzywadne.info/ustawa_ppp.php**
 - Informacje o źródłach unijnych w ramach funduszy strukturalnych - **www.funduszeuropejskie.gov.pl**,
 - Informacje o źródłach poza unijnych **<http://www.eog2016.mkidn.gov.pl>**
- Regulaminy dla każdego programu operacyjnego są opracowywane co roku. Wówczas ulegają zmianom terminy składania i rozliczania wniosków o dofinansowanie.

Z budżetu państwa, w ramach środków będących w dyspozycji Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków są udzielane dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Szczegółowe informacje są dostępne na stronie **www.wuozopole.pl**.

Dotacje:

Kwestie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków w reguluje rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. (tj. Dz.U. z 2014 r. poz. 399).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do wykonania w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace objęte pozwoleniem.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciw włamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja udzielana jest w wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Wysokość dotacji może być zwiększona do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Powyższe powinny uzasadniać odpowiednie ekspertyzy.

Łączna kwota dotacji nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej zamierzającej realizować działania o których mowa w art. 31 ust. 1a, dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych, o których mowa w art. 31 ust. 2, oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych działań. (art. 82 a,1.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacja udzielana jest na zasadach określonych w art. 75, 76.1, 77, 78, ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wniosek należy złożyć do 28 lutego, roku w którym ma być udzielona dotacja na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone, lub do 30 czerwca, roku w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających złożenie wniosku (refundacja).

Wniosek znajduje się na stronie www.wuozopole.pl.

Dotacje Gminy Jemielnica

Zasady udzielania dotacji z budżetu Gminy Jemielnica na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa uchwała nr VIII/52/2007 Rady Gminy Jemielnica z dnia 22.06.2007 r.

Z budżetu Gminy Jemielnica mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku ruchomym lub nieruchomym jeżeli zabytek ten spełnia łącznie następujące kryteria:

- znajduje się na stałe na obszarze Gminy Jemielnica;
- posiada istotne znaczenie artystyczne, historyczne lub kulturowe dla mieszkańców Gminy Jemielnica;
- jest wpisany do rejestru zabytków.

Dotację przyznaje Rada Gminy w uchwale określającej:

- nazwę dotowanego podmiotu;
- wykaz prac lub robót budowlanych przy obiekcie zabytkowym, na które udziela się dotacji
- kwotę przyznanej dotacji.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych do wykonania prac lub robót przy zabytku, o których mowa w § 1. ust. 3. pkt. 1,2 i 3

W przypadku, jeżeli sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych do wykonania.

Dotacja z budżetu Gminy może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następnym po roku złożenia tego wniosku. Uchwała nie przewiduje trybu refundacji, poniesionych kosztów.

Dotacje Powiatu Strzeleckiego

Powiat Strzelecki udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane na mocy uchwały nr XLVI/400/10 Rady Powiatu Strzeleckiego z dn.17 września 2010 r.

Wniosek należy złożyć do dnia 30 czerwca roku (po tym terminie wnioski będą rozpatrywane w miarę posiadanych środków).

Beneficjent może starać się o dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 1 roku poprzedzającego rok złożenia wniosku (ale tylko dla nie prowadzącego działalności finansowanej ze środków publicznych).

Dotacje Samorządu Województwa Opolskiego

Samorząd Województwa w ramach posiadanych środków udziela dotacji celowych na prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku wpisanym do rejestru w drodze konkursu. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXXII/345/2009 z dnia 17 grudnia 2009 r. Wniosek należy złożyć w terminie wyznaczonym przez Zarząd Województwa Opolskiego w ramach corocznie ogłaszanego konkursu.

Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Zasady i kryteria udzielenia dotacji na prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku wpisanym do rejestru ustala uchwała nr 45/2007 z dnia 12.10.2007 r. Jednym z kryteriów jest ochrona przyrody oraz krajobrazu i leśnictwo - zachowanie cennych elementów przyrody oraz krajobrazu przez przywracanie walorów zabytkowym założeniom parkowym, pałacowo-ogrodowym i ogrodom.

Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego to mechanizm, dzięki któremu przyznawane są dotacje ze środków budżetu państwa znajdujących w dyspozycji resortu kultury. W tym obszarze finansowanie zadań związanych o ochroną i opieką nad zabytkami odbywa się w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” Priorytet 1 „Ochrona Zabytków”

Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Instytucją zarządzającą priorytetem jest departament ochrony zabytków, prognozowany budżet priorytetu na 2016 r. to: 80000000 zł. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

W ramach priorytetu przewiduje się przeprowadzenie dwóch naborów wniosków w następujących terminach:

do 31 października dla zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 1;2)

do 31 marca dla wszystkich rodzajów zadań.

Oprócz tego funkcjonują poniższe priorytety:

Priorytet 2 „Wspieranie działań muzealnych

Priorytet 3 „Kultura ludowa i tradycyjna”

Priorytet 4 „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą

Priorytet 5 „Ochrona zabytków archeologicznych”

Priorytet 6 „Wspieranie działań muzealnych”

Priorytet 7 „Miejsca Pamięci Narodowej”

Szczegółowe informacje <https://esp.mkidn.gov.pl/>

Środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020

W tej perspektywie finansowej środki RPO WO 2014-2020 będą jednym z głównych źródeł dofinansowujących ochronę zabytków. Dokument określa najważniejsze dla rozwoju gospodarczo-społecznego woj. opolskiego obszary wsparcia, które będą współfinansowane z dwóch funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekty związane z ochroną zabytków będą realizowane w ramach Osi Priorytetowej V Ochrona Środowiska, dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Szczegółowe informacje www.rpo.opolskie.pl

Środki Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich Leader -

LEADER jest działaniem realizowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, działania Osi 3 i 4. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020 przewiduje wykorzystanie ponad 43 mld euro. W ramach działania LEADER będą wspierane operacje, których celem jest m.in.: zachowanie dziedzictwa lokalnego. Pomocy udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- remontu, przebudowy i wyposażenia obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, w tym obiektów zabytkowych;
- remontu, przebudowy i wyposażenia obiektów służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa kulturowego, tradycji, sztuki lub kultury; kształtowania przestrzeni publicznej;
- budowy lub remontu, przebudowy publicznej infrastruktury związanej rozwojem funkcji turystycznych, sportowych i społeczno-kulturalnych;
- zakupu obiektów zabytkowych lub charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie oraz ich adaptację na cele publiczne;
- odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historii, obiektów architektury sakralnej i miejsc pamięci.

Środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020.

Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020 zostanie uruchomiony po jego zatwierdzeniu przez Komisję Europejską (1 poł. 2015 r.). W jego ramach wydzielono cztery osie priorytetowe:

- Oś priorytetowa 1 Wspólne zarządzanie ryzykiem;
- Oś priorytetowa 2 Rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego na rzecz wspierania zatrudnienia;
- Oś priorytetowa 3 Edukacja i kwalifikacje.
- Oś priorytetowa 4 Współpraca instytucji i społeczności.

Szczegółowe informacje www.cz.-pl.eu/pl

Środki Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako operator Programu „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” ogłasza nabory w nw. typach działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu);
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury o znacznym potencjale wpływu na społeczno-ekonomiczny rozwój regionu (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu);
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych (zakup wyposażenia i sprzętu służącego do konserwacji może stanowić integralną część projektu);
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury (zakup wyposażenia i sprzętu służącego do digitalizacji może stanowić integralną część projektu).

w ramach Programu " Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego" zrealizowano jeden nabór wniosków w 2013 r. i tym samym rozdysponowano całą alokację w ramach Programu. W związku z powyższym w latach 2014-2016 nie są planowane kolejne nabory wniosków do Programu.

Szczegółowe informacje www.eog2016.mkidn.gov.pl

11 REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW.

Gmina Jemielnica jest właścicielem następujących obiektów zabytkowych objętych ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków lub figurujących w gminnej ewidencji zabytków.

- Szkoła ,dz. nr 3091/2, ul. Szkolna 2, 47-133 Jemielnica
- Pomnik Św. Jana Nepomucena, dz. nr 1186/2, ul. Wiejska, 47-133 Jemielnica
- Szkoła, dz. nr 739, ul. Kościuszki 98, 47-133 Piotrówka
- Szkoła, dz. nr 567, ul. Kościuszki 101, 47-133 Piotrówka
- Szkoła, dz. nr 334, ul. Strzelecka 37, 47-133 Łaziska
- Świetlica wiejska , dz. nr 167, ul. Wiejska 65, 47-133 Barut
- Dom ze spichlerzem w zespole klasztornym, dz. nr 788/2, ul. Wiejska 65, 47-133 Jemielnica
- Młyn klasztorny, dz. nr 788/2, ul. Wiejska, 47-133 Jemielnica
- Mostek na rzece Lynawce (Młynówce), dz. nr 742/3, zespół klasztorny, 47-133 Jemielnica
- Mostek na rzece w zespole klasztornym, dz. nr 742/3, zespół klasztorny, 47-133 Jemielnica

Gmina jako właściciel tych obiektów jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi w zakresie utrzymania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Część z wymienionych obiektów tj. mostek na Młynówce, mostek na rzece w zespole klasztornym, spichlerz w zespole klasztornym, pomnik św. Jana Nepomucena w Jemielnicy zostały już poddane pracom remontowo konserwatorskim i zrewitalizowane.

Poszczególne jednostki samorządu terytorialnego, dbając o zrównoważony rozwój i spójną ochronę dziedzictwa kulturowego, mogą przeznaczać część swoich środków budżetowych na dotacje do prac przy zabytkach wpisanych do rejestru, a niebędących ich własnością.

Poniższe zestawienia obrazują ilość i rodzaj dotacji udzielonych w latach 2014-2015.

<i>Nazwa podmiotu</i>	<i>Nazwa zadania</i>	<i>Kwota dotacji</i>	<i>Rok</i>	<i>Uchwała Rady Gminy</i>
Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy	Prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku - Zespół dwóch obrazów z życia Marii z kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy (Narodzenie NMP, Nawiedzenie)",	37 000,00	2014	Dotacja z budżetu Gminy Jemielnica
		25 000,00		Dotacja ze środków Powiatu Strzeleckiego

Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy	Zespół malowideł ściennych aut. J.G. Wolff'a (ok. poł. XVIII w.) w arkadzie wejściowej Kaplicy Św. Józefa w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy"	18 000	2015	Dotacja ze środków Powiatu Strzeleckiego
Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy	prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku – obrazie z życia Marii z kościoła par. pw. NMP („Zaślubiny Marii”)	30 000,00	2016	Dotacja z budżetu Gminy Jemielnica
Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy	Prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytku Obraz z życia Marii z kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy („Zwiastowanie”),	15 000,00	2016	Zarząd Województwa Opolskiego
		20 000,00		Dotacja ze środków Powiatu Strzeleckiego

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2016 -2019 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony zabytków z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do stałego poziomu, określonego w zależności do potrzeb i możliwości, tak aby zagwarantować beneficjentom zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej.

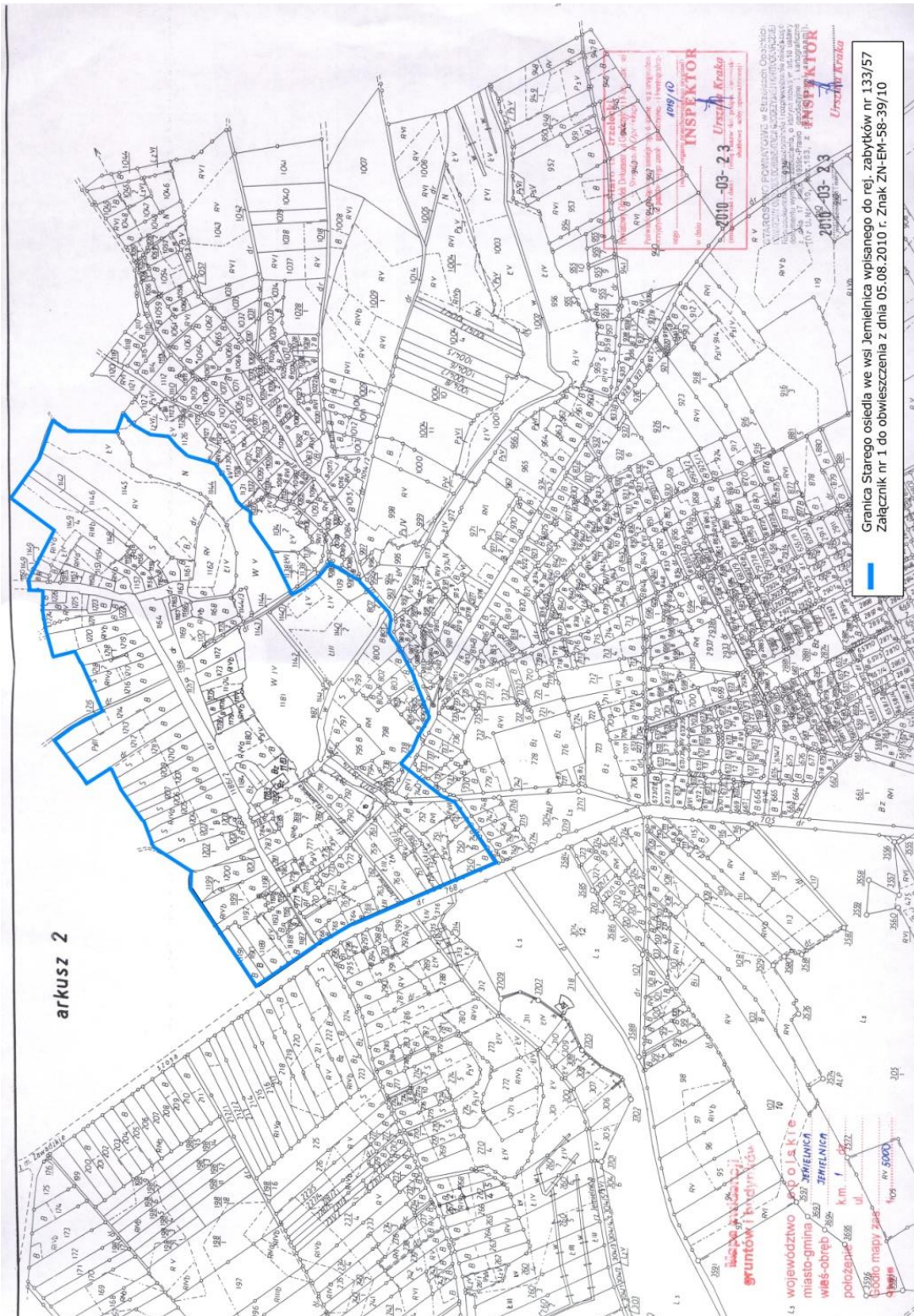
Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 o planowaniu przestrzennym;
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane;
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 – Prawo ochrony środowiska;
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
10. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
11. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
12. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
13. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych;
14. Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym;
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 października 2015 r. sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015, poz. 1789).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
17. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
18. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
19. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami"

20. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę
21. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków
22. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych
23. Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017
24. Wojewódzki Program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019
25. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. VII, z. 6.
26. T. Chrzanowski, M. Kornecki, Sztuka Śląska Opolskiego, Kraków 1975
27. T. Kozaczewski, Wiejskie kościoły parafialne XIII na Śląsku, Wrocław 1994
28. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa 1883 r.

ZALĄCZNIK NR 1

Granica Starego osiedla Jemielnica wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 133/57 w granicach sprecyzowanych postanowieniem nr ZN-EM-58-39/10 z dnia 05.08.2010 r.

ZAŁĄCZNIK NR 2

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH FIGURUJĄCYCH W EWIDENCJI ZABYTKÓW

I.p.	Miejscowość	Nr stan	Typ stanowiska	Chronologia	Lokalizacja	Nr rejestru
1	Barut	1	Ślad osadnictwa	neolit	brak	
2	Centawa	1	Punkt osadniczy	Kultura tardenauska, mezolit	Ok. 200m na wsch. od młyna Greitzkiego,	
3	Centawa	2	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Ok. 300 m na płd-wsch. od młyna, na wsch. od rzeki Jemielnica	
4		3	Punkt osadniczy	Pradzieje, XIV – XV w.	Dz. nr 391/8	
5	Gąsiorowice	1	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Brak lokalizacji	
6	Gąsiorowice	2	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Brak lokalizacji	
7	Gąsiorowice	3	Punkt osadniczy	nieokreślona	Brak lokalizacji	
8	Gąsiorowice	4	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Działka nr 427	
9	Gąsiorowice	5	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Dz. nr 585	
10	Gąsiorowice	6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Dz. nr 1234	
11	Gąsiorowice	7	Punkt osadniczy	XIV-XV w.	Dz. nr 583/2	
12	Gąsiorowice	8	Punkt osadniczy, Ślad osadnictwa	Wczesne średn. XIV-XV wiek	Dz. nr 601, 604	
13	Gąsiorowice	9	Punkt osadniczy	XIV-XV wiek	Dz. nr 428	
14	Gąsiorowice	10	Punkt osadniczy	XIV-XV wiek	Działki nr 433, 444	
15	Gąsiorowice	11	Punkt osadniczy, Ślad osadnictwa	Wczesne średn. XI-XII, XIV wiek	Działki nr 778,780/2,781	
16	Gąsiorowice	12	osada	V okres epoki brązu	Działki nr 1308,1311	
17	Jemielnica	1	Punkt osadniczy, cmentarzysko	Neolit, halsztat		
18	Jemielnica	2	Punkt osadniczy	średniowiecze		
19	Jemielnica	3	Osada	średniowiecze		
20	Jemielnica	4	Osada	XIII – XIV w.	Działki nr 769,771	
21	Jemielnica	5	Punkt osadniczy	mezolit	Dz. nr 221,8	
22	Jemielnica	6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Dz. nr 216,2	
23	Jemielnica	7	Ślad osadnictwa	neolit	Dz. nr 216,2	
24	Jemielnica	8	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Dz. nr 210	
25	Jemielnica	9	Punkt osadniczy	Epoka kamienia, XIII w.	Dz. nr 218	
26	Jemielnica	10	Punkt osadniczy	Epoka kamienia, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Dz. nr 216,2	
27	Jemielnica	11	Osada	XIII – XIV w.	Dz. nr 281,2	
28	Jemielnica	12	Punkt osadniczy	Starszy okres epoki kamienia	Dz. nr 220,6	
29	Jemielnica	13	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Dz. nr 228,10	
30	Jemielnica	14	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Dz. nr 225	
31	Jemielnica	15	Ślad osadnictwa	I-II w n.e.	Brak lokalizacji	
32	Jemielnica	16	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich	Brak lokalizacji	
33	Jemielnica	17	Ślad osadnictwa	neolit	Brak lokalizacji	
34	Jemielnica	18	Punkt osadniczy	średniowiecze	Brak lokalizacji	

35	Jemielnica	19	Punkt osadniczy	neolit	Brak lokalizacji	
36	Jemielnica	20	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich	Brak lokalizacji	
37	Jemielnica	21	Punkt osadniczy	średniowiecze	Brak lokalizacji	
38	Jemielnica	22	Ślad osadnictwa	Nowożytny ?	Brak lokalizacji	
39	Jemielnica	22	Ślad osadnictwa	Nowożytny ?	Brak lokalizacji	
40	Jemielnica	23	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki wstęgowej (neolit)	Brak lokalizacji	
41	Jemielnica	24	Punkt osadniczy	średniowiecze	Działki nr 1146,1147,1149 /4	
42	Jemielnica	25	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Pradzieje, XI –XII w., XIV w.	Dz. nr 1162	
43	Jemielnica	26	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Dz. nr 1475	
44	Jemielnica	27	Ślad osadnictwa	Pradzieje, XIV-XV w.	Dz. nr 1506	
45	Jemielnica	28	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Neolit?, XIII-XIV w.	Działki nr 1214,1250/1	
46	Jemielnica	29	Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze, XIV w.	Dz.nr 1004/11	
47	Jemielnica	30	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Starsza faza wczesnego średniowiecza, XIV – XV w.	Dz.nr 1250/3	
48	Jemielnica	31	Punkt osadniczy	Pradzieje, XIV-XV w.	Dz. nr 1598	
49	Jemielnica	32	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Epoka kamienia, Pradzieje, XIV-XV w.	Działki nr 1557,1558/1,1558/2	
50	Jemielnica	33	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Dz. nr 1519	
51	Jemielnica	34	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze	Działki nr 1581,1583/4	
52	Jemielnica	35	Osada, Punkt osadniczy, osada produkcyjna	Kultura łużycka (v okres epoki brązu/halsztat), okres wpływów rzymskich, pradzieje, wczesne średniowiecze	Działki nr 1780,1781, 1782, 1783	A-1109/99
53	Jemielnica	36	Osada, Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	Działki nr 1793,1794	
54	Łaziska	1	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	Na terenie piaskowni	
55	Łaziska	2	Punkt osadniczy	Epoka kamienia, epoka brązu, pradzieje, średniowiecze	Dz. nr 200	
56	Łaziska	3	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Brak lokalizacji	
57	Łaziska	4	Punkt osadniczy	Epoka kamienia? średniowiecze	Brak lokalizacji	
58	Łaziska	5	Ślad osadnictwa	neolit	Brak lokalizacji	
59	Łaziska	6	Punkt osadniczy	pradzieje	Brak lokalizacji	
60	Łaziska	7	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich	Dz. nr 215	
61	Łaziska	8	Punkt osadniczy	Epoka kamienia, XI –XII w., XIV-XV w.	Działki nr 812,821	
62	Łaziska	9	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia, mezolit, XIV-XV w.	Działki nr 843/1,843/2	
63	Łaziska	10	Osada, Punkt osadniczy	Kultura łużycka (Okres brązu/halsztat)	Działki nr 650,667,694, 692	A-1081/98
64	Łaziska	11	Osada, Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze (XI-XII w.), XIV-XV w.	Dz. nr 789	A-1078/98

65	Łaziska	12	Osada.	Wczesne średniowiecze (XI-XII w.), XIV w.	Dz. nr 732	A-1080/98
66	Łaziska	13	Cmentarzysko szkieletowe	nieokreślone	-	
67	Piotrówka	1	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Ok. 1250 m na płn. od kościoła	
68	Piotrówka	2	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Ok. 1350 m na płn. od kościoła	
69	Piotrówka	3	Ślad osadnictwa	nieokreślona	Brak lokalizacji	
70	Piotrówka	4	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Brak lokalizacji	
71	Piotrówka	5	Ślad osadnictwa	neolit	Brak lokalizacji	
72	Piotrówka	6	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Ok. 1000 m na płn.-zach. od kościoła i ok. 1350 m na płn.-wsch. od cmentarza	
73	Piotrówka	7	Ślad osadnictwa	pradzieje	Ok. 1500 m na płn. od kościoła	
74	Wierchlesie	1	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	Działka nr 229	
75	Wierchlesie	2	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	Działka nr 93/1	
76	Wierchlesie	3	Ślad osadnictwa	I-II w. n.e.	Brak lokalizacji	
77	Wierchlesie	4	Punkt osadniczy	Epoka kamienia, pradzieje	Brak lokalizacji	

ZAŁĄCZNIK NR 3

WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJ. OPOLSKIEGO

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru
1.	Centawa	Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP		879/64 z dn. 14.05.1964 r.
2.	Jemielnica	Układ ruralistyczny	Wieś*	133/57 z dn. 12.09.1957 r.*
3.	Jemielnica	Zespół klasztoru cysterskiego -Klasztor -Kapliczka w ogrodzie -Ogrodzenie z dwiema bramami -Dom mieszkalny i spichlerz -Młyn - Dwa mostki na rzece	ul. Wiejska 63	2011/74 z dn. 29.04.1974 r
4.	Jemielnica	Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP	ul. Wiejska 63	128/54 dn. 20.09.1954 r.
5.	Jemielnica	Kościół p.w. Wszystkich Świętych	ul. Wiejska	129/54 dn. 20.09.1954 r.
6.	Jemielnica	Mogiła powstańców śląskich	cmentarz katolicki	246/90 dn. 09.04 1990 r.

ZAŁĄCZNIK NR 4

WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
1.	Centawa	Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP	Ks. B.t.II-475/70 z dn. 18.02.1970
2.	Centawa	Rzeźba św. Jana Nepomucena	Ks. B.t.III-557/72 z dn. 15.02.1972
3.	Jemielnica	Zespół zabytków ruchomych w kościele p.w. Wniebowzięcia NMP	Ks. B.t.I-340/64 z dn. 31.01.1964 Ks. B.t.II-552/1-66/71 z dn. 29.12.1971 Ks. B.t.I-29/1/14/04 z dn. 19.07.2004 Ks. B.t.I-66/1-6/04 z dn. 17.12.2004
4.	Jemielnica	Zespół zabytków ruchomych w kościele cmentarnym	Ks. B.t.II-549/1-23/71 z dn. 29.12.1971 Ks. B.t.V-736/1-2/88 z dn. 06.01.1988
5.	Jemielnica	Rzeźba św. Jan Nepomucen	Ks.B.t.I-192/60 z dn. 03.03.1960

ZAŁĄCZNIK NR 5

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

l.p.	Miejscowość	Nr stan	Typ stanowiska	Chronologia	Lokalizacja	Nr rejestru
1	Jemielnica	35	Osada, punkt osadniczy, osada produkcyjna	Kultura łużycka (Okres brązu/halsztat) okres wpływów rzymskich, pradzieje, wczesne średniowiecze	Dz. nr 1780, 1781, 1782, 1783	A-1109/99
2	Łaziska	10	Osada, punkt osadniczy	Kultura łużycka (V okres epoki brązu/halsztat)	Dz. nr 60, 667, 692, 694	A-1081/98
3	Łaziska	11	Osada, punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze - (X-1 poł. XI w.), XIV-XV w.	Dz. nr 789	A-1078/98
4	Łaziska	12	osada	Wczesne średniowiecze (XI-XII w.), XIV w.	Dz. nr 732	A-1080/98

ZAŁĄCZNIK NR 6

Wykaz obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, założonej w 2006 r.

Lp.	Obiekt	Lokalizacja	Wiek	Karta gminnej ewidencji zabytków i data wpisu
Barut				
1.	Krzyż	centrum wsi	l. 20 XX w.	24/1286 z 5 czerwca 2006 r.
2.	Dom	ul. Wiejska 65	XIX/XX w.	25/1286 z 5 czerwca 2006 r.
3.	Kapliczka Św. Jana	ul. Wiejska	l. 20 XX w.	26/1286 z 5 czerwca 2006 r.
4.	Dom	ul. Wiejska 44	1868 r.	27/1286 z 5 czerwca 2006 r.
5.	Dom	ul. Wiejska 45	pocz. XX w.	28/1286 z 5 czerwca 2006 r.
Centawa				
6.	Ogrodzenie	wokół kościoła	XIX/XX w.	31/1286 z 5 czerwca 2006 r.
7.	Dom (Plebania)	ul. Powstańców Śląskich 15	l. 20 XX w.	32/1286 z 5 czerwca 2006 r.
8.	Dom	ul. Powstańców Śląskich 21	XIX/XX w.	33/1286 z 5 czerwca 2006 r.
9.	Dom	ul. Powstańców Śląskich 25	XIX/XX w.	34/1286 z 5 czerwca 2006 r.
10.	Dom	ul. Powstańców Śląskich 27	XIX/XX w.	35/1286 z 5 czerwca 2006 r.
11.	Dom	ul. Powstańców Śląskich 28	XIX/XX w.	36/1286 z 5 czerwca 2006 r.
12.	Dom	ul. Powstańców Śląskich 30	XIX/XX w.	37/1286 z 5 czerwca 2006 r.
13.	Dom	ul. Powstańców Śląskich 44	XIX/XX w.	38/1286 z 5 czerwca 2006 r.
Gąsiorowice				
14.	Dom	ul. Wolności 26	XIX/XX w.	105/1286 z 3 czerwca 2006 r.
15.	Kapliczka Chrystusa	ul. Wolności 39	XIX/XX w.	106/1286 z 3 czerwca 2006 r.
16.	Kapliczka dzwonnica	ul. Wolności 30	pocz. XX w.	107/1286 z 3 czerwca 2006 r.
17.	Dom	ul. Wolności 61	XIX/XX w.	108/1286 z 3 czerwca 2006 r.
Jemielnica				
18.	Brama I	ogrodzenie kościoła cmentarnego (dz.nr 1169)	XVIII/XIX w.	88/1286 z 1 czerwca 2006 r.
19.	Brama II	ogrodzenie kościoła cmentarnego (dz.nr 1169)	XVIII/XIX w.	89/1286 1 czerwca 2006 r.
20.	Dzwonnica	przy kościele cmentarnym	XIX w.	90/1286 z 1 czerwca 2006 r.
21.	Kapliczka	Ogrodzenie kościoła cmentarnego	połowa XIX w.	91/1286 z 2 czerwca 2006 r.
22.	Ogrodzenie	ogrodzenie kościoła cmentarnego	XV w.	92/1286 z 2 czerwca 2006 r.
23.	Dom	ul. Wiejska 18	pocz. XX w.	93/1286 z 2 czerwca 2006 r.
24.	Dom	ul. Wiejska 24	XIX/XX w.	94/1286 z 2 czerwca 2006 r.
25.	Dom	ul. Wiejska 36	XIX/XX w.	95/1286 z 2 czerwca 2006 r.
26.	Dom	ul. Wiejska 38	XIX/XX w.	96/1286 z 2 czerwca 2006 r.
27.	Spichlerz	ul. Wiejska 38	XIX/XX w.	97/1286 z 2 czerwca 2006 r.
28.	Budynek gospodarczy	ul. Wiejska 49	XIX/XX w.	98/1286 z 2 czerwca 2006 r.
29.	Dom mieszk.-gosp.	ul. Wiejska 54	pocz. XX w.	99/1286 z 2 czerwca 2006 r.
30.	Dom	ul. Szkolna 2	XIX/XX w.	100/1286 z 2 czerwca 2006 r.
31.	Dom	ul. Szkolna 5	XIX/XX w.	101/1286 z 2 czerwca 2006 r.
32.	Dom	ul. Korfantego 15	XIX w.	102/1286 z 2 czerwca 2006 r.
33.	Dom	ul. 1 maja 3	XIX/XX w.	103/1286 z 2 czerwca 2006 r.

Łaziska				
34.	Dom	ul. Strzelecka 4	XIX/XX w.	17/1286 z 5 czerwca 2006 r.
35.	Szkoła	ul. Strzelecka 37	pocz. XX w.	19/1286 z 5 czerwca 2006 r.
36.	Dom	ul. Leśna 8	pocz. XX w.	20/1286 z 5 czerwca 2006 r.
37.	Dom	ul. Leśna 24	1854 r.	21/1286 z 5 czerwca 2006 r.
38.	Kapliczka Maryjna	ul. Rynek	XIX w.	22/1286 z 5 czerwca 2006 r.
39.	Dom	ul. Dzierżonia 2	1895 r.	23/1286 z 5 czerwca 2006 r.
Piotrówka				
40.	Dom	ul. Kościuszki 3	pocz. XX w.	2/1286 z 5 czerwca 2006 r.
41.	Dom	ul. Kościuszki 7	pocz. XX w.	3/1286 z 5 czerwca 2006 r.
42.	Dom	ul. Kościuszki 36	pocz. XX w.	4/1286 z 5 czerwca 2006 r.
43.	Dom	ul. Kościuszki 37	pocz. XX w.	5/1286 z 5 czerwca 2006 r.
44.	Dom	ul. Kościuszki 67	pocz. XX w.	6/1286 z 5 czerwca 2006 r.
45.	Dom	ul. Kościuszki 71	pocz. XX w.	7/1286 z 5 czerwca 2006 r.
46.	Dom	ul. Kościuszki 81	pocz. XX w.	8/1286 z 5 czerwca 2006 r.
47.	Dom	ul. Kościuszki 87	pocz. XX w.	9/1286 z 5 czerwca 2006 r.
48.	Dom	ul. Kościuszki 94	pocz. XX w.	10/1286 z 5 czerwca 2006 r.
49.	Plebania	ul. Kościuszki 96	pocz. XX w.	11/1286 z 5 czerwca 2006 r.
50.	Szkoła	ul. Kościuszki 98	ok. 1930 r.	12/1286 z 5 czerwca 2006 r.
51.	Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	ul. Kościuszki	1892 r.	13/1286 z 5 czerwca 2006 r.
52.	Szkoła	ul. Kościuszki 101	pocz. XX w.	14/1286 z 5 czerwca 2006 r.
53.	Dom	ul. Kościuszki 149	XIX/XX w.	15/1286 z 5 czerwca 2006 r.
54.	Dom	ul. Kościuszki 160	1913 r.	16/1286 z 5 czerwca 2006 r.